



**DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE
EDEBİ ÜRÜN KULLANIMINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN
VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ**

Emine KARTIN

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA
2022
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FESEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE EDEBİ ÜRÜN KULLANIMINA İLİŞKİN
ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ**

(Teacher and Student Opinions on the Use of Literary Product in Religious Culture and Moral
Knowledge)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine KARTIN

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA

Bayburt
Ocak, 2022

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA danışmanlığında, 182110016 numaralı Emine KARTIN tarafından hazırlanan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Edebi Ürün Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri” konulu bu çalışma 07/01/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Atatürk Üni. Ortak) Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA

İmza:

Jüri Üyesi :Dr. Öğr. Üyesi Hasan SÖZEN

İmza:

Jüri Üyesi :Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ARICAN

İmza:

Bu tezin Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

...../...../.....

Doç. Dr. Fatih GÜRBÜZ

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Edebi Ürün Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

07 / 01 / 2022

Emine KARTIN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimi hazırlarken her konuda bana yardımcı olan, çalışmanın her aşamasında beni destekleyen bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan değerli danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA Bey’ e, kıymetli eleştirileriyle yol gösteren ve destek olan değerli Dr. Öğr. Üyesi Hasan SÖZEN’ e ve Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ARICAN’ a teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Bu süreçte çalışmamı tamamlayabilmem için gerekli kolaylıkları sağlayan Selahaddin Eyyübi Anadolu Lisesi idaresine, özellikle tezimin gözden geçirilerek hazır hale gelmesinde yardımlarını esirgemeyen Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerimiz Seher YILDIZ ve Zehra ISSI’ ya teşekkür ederim.

Elde ettiğim ve edeceğim her başarıda beni yılmadan maddi ve manevi yönden destekleyen, başarabileceğime her zaman inanan ve sevgilerini daima yüreğimde hissettiğim annelerim Seher ŞAHBAZ ve Feride KARTIN’ a değerli babalarım Adem ŞAHBAZ ve Yüksel KARTIN’ a sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Ablaları olmaktan mutluluk duyduğum, desteğini ve sevgisini benden bir an olsun esirgemeyen çalışmamda emeği olan isimsiz kahramanlarım, sevgili kız kardeşlerim Emel ve Esra ŞAHBAZ’ a; yüksek lisansımın ders döneminde bana yol arkadaşlığı yapan ve bu süreçte beni yalnız bırakmayan erkek kardeşim Emre ŞAHBAZ’ a teşekkür ediyorum.

Son olarak bana “annelik” duygusunu yaşatan, gözlerindeki hayat ışığı ile çalışmama güç katan, biriciğim, canımın canı güzel kızım Feride KARTIN’ a ve bu yola çıkmamı sağlayan, bu tezin gerçekleşmesinin ve mesleki başarımın mimarı, her zorlukta kendisine başvurduğum hayat arkadaşım, eşim Hasan Hüseyin KARTIN’ a tüm kalbiyle yanımda olduğu için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmamı eğitim hayatımın daha ileriye taşınması için beni her zaman güdüleyen, pes ettiğim anlarda bile varlığı, gücü ve desteği ile tekrar mücadele etmemi sağlayan canım annem Seher ŞAHBAZ’ a adıyorum.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE EDEBİ ÜRÜN KULLANIMINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Emine KARTIN

Ocak 2022, 142 sayfa

Din ve edebiyat alanları arasında geçmişe dayanan köklü bir ilişki vardır. Edebiyat, edebi ürünler açısından gelişimini ve bazen de oluşumunu dinlere borçluyken dinler de edebiyatın ifade gücünden ve halk arasındaki kabul edilebilirliğinden faydalanmışlardır. Günümüzde bu etkileşim yoğun olmasa da halen devam etmektedir. Özellikle sözlü ve yazılı olan edebi ürünler bir ders materyali olarak gerek diğer öğretim alanlarında gerekse din ve ahlak öğretiminde kullanılmaktadır. Dilin etkili ve güzel bir şekilde kullanıldığı, toplumun kültürel değerlerinin rahatlıkla yansıtılabildiği ve insanların duygularına hitap ederek, gelişmelerine katkı sağlayabilen edebi ürünler, özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi kültür aktarımını sağlamayı amaçlayan derslerde başvurulması gereken kaynaklardan biridir. İlgili literatür tarandığında DKAB dersinde edebi ürün kullanım durumuna ilişkin çalışmalarda birtakım eksiklikler ve sınırlılıklar belirlenmiştir. Araştırmanın amacı, DKAB dersinde edebi ürün kullanım durumunu öğretmen ve öğrenci görüşleri bağlamında ortaya koymaktır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması tercih edilerek gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır ilinde bulunan dört eğitim bölgesinden ortaokullarda ve imam-hatip ortaokullarında görev yapan 50 öğretmen ve ilgili okullarda öğrenim gören 88 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, araştırma için hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla elde edilmiş ve içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda; katılımcıların DKAB dersinde edebi ürün kullanımının faydalı olduğu görüşünde hemfikir oldukları, ders kitaplarında edebi ürünlere daha çok yer verilmesi gerektiğini düşündükleri, DKAB dersinde en çok hikâye türünün kullanıldığı, edebi ürünlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılması, edebi ürünlerin öğrencinin bilişsel gelişim alanına çeşitli katkıları olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, edebi ürün, öğretmen ve öğrenci, hikâye, gelişim alanları.

ABSTRACT

MASTER THESIS

TEACHER AND STUDENT OPINIONS ON THE USE OF LITERARY PRODUCT IN RELIGIOUS CULTURE AND MORAL KNOWLEDGE

Emine KARTIN

January 2022, 142 pages

There is a deep-rooted relationship between the fields of religion and literature which is based on the past .While literature owes its development and sometimes its formation in terms of literary products to religions, religions have also benefited from the expressive power of literature and its acceptability among the people. Nowadays, although this interaction is not intense, it still continues. Especially oral and written literary products are used as a course material both in religion and moral teaching and in other teaching fields.Literary products, where the language is used effectively and beautifully, the cultural values of the society can be easily reflected, and which can contribute to the development of people by appealing to their emotions, are one of the resources that should be applied in the courses aiming at transferring culture such as Religious Culture and Moral Knowledge. When the relevant literature was reviewed, some deficiencies and limitations were determined in the studies on the use of literary products in the RCMK course. The aim of the research is to elicit the usage status of literary products in the contex of the opinions of teachers and students in the RCMK course. The study was carried out by case study which is one of the qualitative research methods. The participants of the study consists of 50 teachers working in Secondary Schools and İmam Hatip Secondary Schools from four education regions in Diyarbakır in the 2020-2021 academic year, and 88 students studying in related schools.The data was obtained through semi-structured interview forms prepared for the study and was analyzed by using the content analysis technique. As a result of the research; It was revealed that the participants agreed on the view that the use of literary products in the RCMK course is beneficial, they thought that literary products should be included more in the course books, the story as a literary genre was mostly used in the RCMK course, a simple and understandable literary language should be used in literary products, and the literary products contributed to the cognitive development of the students.

Keywords: Religious education, literary product, teacher and student, story, areas of development.

İÇİNDEKİLER

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
TABLolar DİZİNİ.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1
I. Araştırmanın Problemi	2
II. Araştırmanın Amacı	4
III. Araştırmanın Önemi.....	4
IV. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
V. Tanımlar	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE DİN EĞİTİMİ

1.1. Araştırma Konusuyla İlgili Kavramsal Çerçeve	7
1.1.1. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları	8
1.1.2. DKAB Dersi Öğretim Programı (4-8. Sınıflar) ve Edebi Ürünlerden Yararlanma Durumu.....	9
1.2. Edebiyat	14
1.3. Edebiyat ve Din	15
1.4. Edebiyat ve Eğitim.....	16
1.5. Çocuk ve Edebiyat	17
1.6. İlköğretim Çağındaki Çocuğun Gelişimi ve Dini Gelişimi	21
1.7. İlköğretim Çağındaki Çocuğun Din Eğitiminde Edebi Ürün Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gerekenler	24

İKİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİNDE EDEBİ ÜRÜNLERİN KULLANILMASI

2.1. Anı (Hatırat).....	27
2.2. Atasözü	29
2.3. Bilmece	30
2.4. Biyografi	31
2.5. Destan	32
2.6. Deyim.....	34

2.7. Efsane (Söylence)	35
2.8. Fabl (Hayvan Masalı)	37
2.9. Fıkra	39
2.10. Gezi Yazısı (Seyahatname).....	40
2.11. Hikâye(Öykü)	42
2.12. Kıssa.....	44
2.13. Masal.....	47
2.14. Menkıbe	49
2.15. Şiir.....	51
2.15.1. Türk Halk Edebiyatında Bulunan Şiir Türleri.....	52
2.15.1.1. Mani.....	53
2.15.1.2. Ninni	53
2.15.1.3. Türkü	53
2.16. Tekerleme	54
2.17. Tiyatro.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	58
3.2. Çalışma Grubu	59
3.2.1. Çalışmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri.....	60
3.2.2. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Özellikleri.....	61
3.3. Veri Toplama Süreci.....	61
3.4. Veri Toplama Araçları	62
3.5. Araştırmacının Rolü.....	63
3.6. Verilerin Analizi	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Faydalı Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	66
4.2. DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Ünitelerdeki Yerlerine İlişkin Bulgular.....	71
4.3. DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Amaçlarına İlişkin Bulgular	74
4.4. DKAB Dersinde En Çok Kullanılan Edebi Ürünlere İlişkin Bulgular	79
4.5. DKAB Dersinde Kullanılan Edebi Ürünlerin Hangi Nitelikleri Taşıması Gerektiğine İlişkin Bulgular	82

4.6. DKAB Dersinde Edebi Ürünleri Kullanırken Yararlanılan Kaynaklara İlişkin Bulgular	85
4.7. DKAB Dersinde Edebi Ürünleri Kullanırken Yararlanılan Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bulgular	90
4.8. DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Öğrencinin Gelişim Alanlarına Katkısına İlişkin Bulgular	95
4.9. DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımında Karşılaşılan Zorluk ve Problemlere İlişkin Bulgular	103
4.10. DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Daha Etkili Kullanımı İçin Önerilere İlişkin Bulgular	108
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	114
KAYNAKÇA.....	124
EKLER	130
ÖZGEÇMİŞ	142

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. DKAB Programı 4-8. Sınıflarda Yer Alan Kazanımlar ve Bu Kazanımları Gerçekleştirirken Kullanılabilecek Edebi Ürünler.....	10
Tablo 2. Öğretmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin İstatistiksel Veriler.	60
Tablo 3. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin İstatistiksel Veriler.	61
Tablo 4. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Faydalı Olup Olmadığına İlişkin İstatistiksel Verileri	66
Tablo 5. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Faydalı Olup Olmadığına İlişkin İstatistiksel Verileri	69
Tablo 6. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Ünitelerdeki Yerine İlişkin İstatistiksel Verileri	71
Tablo 7. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Ünitelerdeki Yerine İlişkin İstatistiksel Verileri	73
Tablo 8. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Amaçlarına İlişkin İstatistiksel Verileri	74
Tablo 9. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Amaçlarına İlişkin İstatistiksel Verileri.....	77
Tablo 10. Öğretmenlerin DKAB Dersinde En Çok Kullandığı Edebi Ürünlere İlişkin İstatistiksel Verileri.....	79
Tablo 11. Öğrencilerin DKAB Dersinde En Çok Kullanılan Edebi Ürünlere İlişkin İstatistiksel Verileri.....	80
Tablo 12. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Kullanılan Edebi Ürünlerin Taşınması Gerektiği Niteliklere İlişkin İstatistiksel Verileri	82
Tablo 13. Öğrencilerin DKAB Dersinde Kullanılan Edebi Ürünlerin Taşınması Gerektiği Niteliklere İlişkin İstatistiksel Verileri	84
Tablo 14. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürünleri Kullanırken Yararlandığı Kaynaklara İlişkin İstatistiksel Verileri	86
Tablo 15. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürünleri Kullanılırken Yararlanılan Kaynaklara İlişkin İstatistiksel Verileri	88
Tablo 16. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürünleri Kullanırken Yararlandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin İstatistiksel Verileri	90
Tablo 17. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Kullanımında Yararlanılması İstenilen Yöntem ve Tekniklere İlişkin İstatistiksel Verileri	92
Tablo 18. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Öğrencinin Gelişim Alanlarına Katkısına İlişkin İstatistiksel Verileri.....	95
Tablo 19. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Gelişim Alanlarına Katkısına İlişkin İstatistiksel Verileri	99
Tablo 20. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımında Karşılaşılan Zorluk ve Problemlere İlişkin İstatistiksel Verileri.....	103
Tablo 21. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımında Karşılaşılan Zorluk ve Problemlere İlişkin İstatistiksel Verileri.....	105
Tablo 22. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Daha Etkili Kullanımı İçin Önerilerine İlişkin İstatistiksel Verileri.....	108

<i>Tablo 23. Öğrencilerin DKAB Derslerinde Edebi Ürünlerin Daha Etkili Kullanımı İçin Önerilerine İlişkin İstatiksel Verileri.....</i>	<i>111</i>
--	------------



KISALTMALAR DİZİNİ

DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
DÖGM	: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
Ed.	: Editör
İLİTAM	: İlahiyat Lisans Tamamlama
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Eğitim, bireylerin ve toplumların değişimi ve gelişimi açısından oldukça önemli bir faktördür. Çağımızda sanayi, teknoloji, sanat, edebiyat alanında en etkin toplumların temel ortak özelliklerinden biri eğitim ve öğretime önem vermeleri ve bu alana yatırım yapmalarıdır. Bu yatırımın sonucu kısa vadede görülmesi bile uzun vadeli düşünüldüğünde çeşitli kazançlar sağladığı bilinmektedir.¹ Kişinin doğuştan sahip olduğu yetenekleri ortaya çıkarmak ve geliştirmek, üyesi olduğu topluma ve insanlığa ait değerleri kazandırmak, böylece yeteneklerini en üst seviyede kullanabilen, kendi ayakları üzerinde durabilen bir insanı yetiştirmek ancak eğitim ile gerçekleşir.²

İyi bir eğitim için, iyi bir öğretim, iyi bir öğretim için ise iyi bir öğrenmeye ihtiyaç vardır. Öğretme, herhangi bir öğrenmeyi kılavuzlama veya sağlama faaliyetidir. Öğrenme ise kişinin çevresiyle etkileşimi sonucunda oluşan kalıcı izli davranış değişikliği şeklinde tanımlanır.³ Din öğretimi ise; amaçlı, planlı, programlı bir şekilde bireylerin din ile ilgili kalıcı izli davranış geliştirme süreci olarak tanımlanabilir. Birbiriyle ilişkili olan ve din öğretiminin niteliğini etkileyen temel değişkenler vardır. Bunlar; öğretmen, öğrenci, eğitim programı, öğrenme-öğretme ortamı, yönetici ve çevredir. Din öğretimi bilimi dinin öğretime nasıl konu edineceğini araştırırken aynı zamanda diğer disiplinlerle de ilişki içindedir. Bir yandan diğer disiplinlerden yararlanırken bir yandan da onlara malzemeler sunar.⁴

Din öğretiminin edebiyat disipliniyle de sıkı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir. Din ve edebiyat ilişkisi bağlamında, sözlü kültüre ait mitlerin, masal ve destanların, bir çalgı eşliğinde okunan şiirlerin, tarihsel olarak hem dini hem de edebi ilk metinler olduğundan söz edilir. Dinin bu tarihsel süreç içerisinde birçok edebi metnin oluşumuna kaynaklık etmek ve bazı edebi metinlerin toplumsal hafızaya kaydedilerek kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamak gibi önemli görevler üstlendiği bilinmektedir.⁵

Günümüzde teknolojik yeniliklerden ve bilimsel gelişmelerden dolayı çocukların ilgi alanları ve algılama kapasiteleri değişkenlik göstermektedir. Çocuğun hayatında edebiyat artık geçmiş dönemlere göre daha çok yer almaya başlamıştır. Bunun sebepleri arasında ailelerin refah ve gelir seviyelerinin artması, ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri ilgi ve

¹ Yılmaz Geçit, “Eğitimin Temel Kavramları”, *Eğitim Bilimine Giriş*, Ed. Ali Rıza Akdeniz- Mehmet Küçük (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2011), 3.

² İsmail Çetişli, “Edebiyat Eğitiminde “Edebi Metin”in Yeri ve Anlamı”, *Milli Eğitim Dergisi* 34/169 (2006), 78.

³ Mehmet Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018), 8-10.

⁴ Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013), 5-12.

⁵ Zafer Demir, “Sosyolojik Açıdan Edebiyat ve Din”, *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi* 1 (2018): 14-15.

çocuklara verilecek olan eğitimin etkisini ve kalitesini arttırmak gösterilebilir.⁶ Ayrıca edebiyat etkinlikleri eğitim etkinlikleri içinde önemli bir yere sahiptir. Geçmişte eğlencenin yer almadığı eğitim anlayışında, edebiyat etkinlikleri genellikle keyif ve eğlence amacıyla kullanılırken, günümüzde ise eğlendirirken öğretme özelliği ile ön plana çıkmaktadır.⁷

İnsan, var olduğu andan itibaren kendini hem öğrenme hem de öğretme faaliyetleri içerisinde bulmuş ve hayatını bu iki önemli kavram sonucu elde ettiği bilgiye bağlı olarak sürdürmüştür. Günümüz ihtiyaçları, insanın çok yönlü bir birey olmasını ve gelişen bilim ve teknolojiye ayak uydurması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Din öğretimi de hiç şüphesiz bu değişim ve gelişimden etkilenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan son Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında, öğrenme sürecinde öğrencinin aktif katılımı, öğretmenin rehber konumunda olması, öğrencilerin araştırma yapabilmesi ve keşfedebilmesi, problem çözebilme ve üretilen çözümün paylaşılıp tartışılabilmesinin sağlandığı ortamların önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca programda dinin hayatı anlamlandırmadaki rolünü fark eden; milli, manevi ve ahlaki değerleri benimseyen, farklılıkları zenginlik olarak görüp hoşgörü içerisinde bir arada yaşama becerisi kazanmış bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir.⁸ Program hedeflerinin gerçekleşmesi, öğrencinin derse aktif katılımının sağlanabilmesi, öğrencinin araştırma yaparak çözümler üretip, tartışabileceği ortamların oluşması için doğru öğretim yaklaşımı, yöntem ve tekniklerin tercih edilmesi önemlidir.

Edebi ürünlerin, dili etkili ve güzel bir şekilde kullanmak, toplumun kültürel değerlerini yansıtmak, insanın duygularına hitap ederek onların gelişmesine katkı sağlamak gibi yararları bulunmaktadır. Ayrıca insan ruhunun duyarlılıklarını sezdirmek, milli zevki tattırmak, mensubu bulunduğu milletin kültürünü tanıtmak, konuştuğu dilin incelikleri, güzellikleri ve zenginliklerini göstermek edebî ürünlerin en önemli özelliklerindendir. Edebi ürünler, özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi kültür aktarımını sağlamayı amaçlayan diğer bütün derslerde de başvurulması gereken kaynaklar arasında yer alır.⁹

I. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın temel problemi; “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanım durumuna ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?” sorusudur.

⁶ Alemdar Yalçın - Gıyasettin Aytaş, *Çocuk Edebiyatı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2011), 14.

⁷ Mübeccel Gönen-Mefharet Veziroğlu, “Çocuk Edebiyatının Genel Hedefleri”, *Çocuk Edebiyatı*, Ed. Mübeccel Gönen (Ankara: Eğiten Kitap Yayınevi, 2013), 2.

⁸ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, (Ankara: MEB, 2018), 8-9.

⁹ Adem Beldağ- Ebru Aktaş, “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma”, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/2 (2016): 957-958.

Bu doğrultuda aşağıda verilen alt problemlere cevap aranmıştır.

Öğretmen görüşlerine ilişkin alt problemler:

- a. DKAB dersinde edebi ürün kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- b. DKAB dersinde edebi ürünlerin ünitelerdeki yerine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- c. DKAB dersinde edebi ürün kullanımının amaçlarına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- d. DKAB dersinde en çok kullanılan edebi ürüne ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- e. DKAB dersinde kullanılan edebi ürünlerin hangi nitelikleri taşıması gerektiğine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- f. DKAB dersinde edebi ürünler kullanılırken yararlanılan kaynaklara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- g. DKAB dersinde edebi ürünler kullanılırken yararlanılan yöntem ve tekniklere ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- h. DKAB dersinde edebi ürün kullanımının öğrencinin gelişim alanlarına katkısına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- i. DKAB dersinde edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlere ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- j. DKAB dersinde edebi ürünlerin daha etkili kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

Öğrenci görüşlerine ilişkin alt problemler:

- a. DKAB dersinde edebi ürün kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?
- b. DKAB dersinde edebi ürünlerin ünitelerdeki yerine ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?
- c. DKAB dersinde edebi ürünlerin hangi amaçla kullanıldığına ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?
- d. DKAB dersinde en çok kullanılan edebi ürüne ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?

e. DKAB dersinde kullanılan edebi ürünlerin hangi nitelikleri taşıması gerektiğine ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?

f. DKAB dersinde edebi ürünler kullanılırken yararlanılan kaynaklara ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?

g. DKAB dersinde edebi ürünler kullanılırken yararlanılan yöntem ve tekniklere ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?

h. DKAB dersinde edebi ürün kullanımının öğrencinin gelişim alanlarına katkısına ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?

i. DKAB dersinde edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlere ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?

j. DKAB dersinde edebi ürünlerin daha etkili kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?

II. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı: “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanım durumunu öğretmen ve öğrenci görüşleri bağlamında ortaya koymaktır”. Bu genel amaç doğrultusunda alt amaçlar belirlenmiş ve belirlenen araştırma sorularına cevap aranmıştır.

III. Araştırmanın Önemi

Derslerde edebi ürün kullanımı öğrencilerin dinî ve ahlaki kavramları yorumlamaları ve bazı temel becerileri geliştirmeleri açısından gereklidir. DKAB dersi öğretim programında edebi ürün kullanımına yönelik öneriler yer almakta ve programda derslerde edebi ürün kullanımının teşvik edildiği görülmektedir.¹⁰ Bir ders materyali olarak kullanılan sözlü ve yazılı edebi ürünler din öğretiminde genellikle; anı, biyografi, gezi yazısı, hikâye, menkıbe, kıssa, atasözü, tekerleme, fıkra, şiir ve tiyatro gibi türler olarak karşımıza çıkmaktadır. Edebi ürün kullanımı ile ders eğlenceli ve ilgi çekici hale gelir, öğrenilen bilgilerin kalıcılığı artar, soyut kavramların somutlaştırılması sağlanır. Edebi ürünlerin kullanımı öğrencilerin dil ve zihinsel becerilerinin gelişimine katkı sunmada ve dersin konularına yönelik olumlu tutumlar oluşmasında etkili olmaktadır.¹¹ Din ve ahlak öğretiminde, dersin kazanımlarını gerçekleştirmede bir ders materyali olarak edebi ürün kullanımının önemi ve yararları

¹⁰ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 8-9.

¹¹ Fatih Kaya, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2020): 32-57.

ortadadır.¹² Öğrencilerin gelişimine maksimum seviyede katkı sağladığı için çocukların edebi ürünlere yönlendirilmesi gerekir.¹³ Genellikle kıssa, menkıbe ve dini hikâyeler din öğretiminde çokça başvurulmuş edebi ürünlerden birkaçıdır. Yapılan çalışmalarda sıklıkla başvurulmuş bu edebi ürünler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Buradan hareketle DKAB dersinde edebi ürün kullanım durumu alanda sınırlı edebi ürünlerle incelenmiş veya değerlendirilmiştir denilebilir. Ayrıca yapılan literatür taramasında DKAB dersinde edebi ürünlerin kullanımı ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşlerini de kapsayacak şekilde geniş kapsamlı bir araştırmaya da rastlanılmamıştır. Gerçekleştirilen bu araştırma ile alanda kullanılan ya da kullanılabilecek edebi ürünlerin toplu bir şekilde ele alınması ve derslerde kullanım durumlarının öğretmen ve öğrenci görüşlerinden yararlanılarak hem öğretme hem de öğrenme faaliyetleri açısından incelenmesi ve değerlendirilmiş olması bu boşluğu gidermesi açısından önemlidir.

Ayrıca araştırmamız genel olarak;

1. DKAB öğretmenlerinin ders konularını işlerken edebi ürün kullanımına ne oranda yer verdiklerini görmek,
2. Edebi ürünlerin din ve ahlak öğretimindeki yararları ile eğitim-öğretim sürecine olan katkılarını ortaya koymak,
3. DKAB öğretmenlerinin ve öğrencilerin derslerde edebi ürün kullanımına ilişkin düşüncelerini öğrenmek,
4. DKAB dersinde en çok kullanılan edebi ürünü saptamak,
5. Edebi ürünlerin öğrencilerin gelişim alanlarına olan katkılarını tespit etmek,
6. Edebi ürünlerin kullanımında karşılaşılabilecek zorluk ve problemleri tespit etmek,
7. Edebi ürünlerin etkili kullanımı için bazı önerilerde bulunmak,
8. Alanda yapılacak olan diğer çalışmalara katkı sağlamak açısından önemlidir.

IV. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. Araştırma örneklemini Diyarbakır il sınırları içinde yer alan dört eğitim bölgesinden seçilen (Bağlar Eğitim Bölgesi, Kayapınar Eğitim Bölgesi, Sur Eğitim Bölgesi, Yenişehir Eğitim Bölgesi) ortaokullarda ve imam-hatip ortaokullarında öğrenim

¹² Fatih Kaya – Emine Kartın, “DKAB Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebî Türlerin Kullanım Durumu” *Mavi Atlas* 9/2 (2021): 49.

¹³ Münevver Yıldırım, *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Edebi Ürünleri Kullanma Durumları (Erzurum Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2017), 2.

gören öğrenciler ve yine bu okullarda görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleriyle sınırlıdır.

2. Araştırma 2020-2021 eğitim- öğretim yılı ile sınırlıdır.
3. Araştırma, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen verilerle sınırlıdır.
4. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan ölçme araçlarının ölçme gücü ile sınırlıdır.

V. Tanımlar

Din: İnanç sisteminde kutsala, metafizik değerlere veya Tanrı fikrine yer veren ve inananlara bir yaşam biçimi öngören sistem. Dinler; Tanrı düşüncelerine, yapılarına, yayıldıkları alanlara, kurucularına ve diğer çeşitli özelliklerine göre gruplandırılırlar.¹⁴

Eğitim: Toplumun genç bireylerini kendi yaşantılarına ve bu arada aktarılan değerlerle bilgilere dayalı olarak, önceden hedeflenen doğrultuda değiştirme ve dönüştürme faaliyetidir.¹⁵

Edebiyat: Düşünce duygu ve hayallerin söz veya yazı halinde güzel ve etkili bir şekilde anlatılma sanatıdır. Güzel sanatların bir kolu olan edebiyat, geniş anlamıyla yazılı her çeşit eser, dar anlamıyla yalnız sanat amacıyla yazılmış eserleri içerir. İnsanda bulunan estetik duygusunu heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde şiir, roman, hikâye, tiyatro gibi nazım (şiir) ve nesir (düzyazı) halindeki sanat eserlerinin tamamına, bu eserleri inceleyen bilime edebiyat denir.¹⁶

Edebi Ürün: Sözlü veya yazılı olarak güzel bir dil ile meydana getirilmiş eserlerdir.¹⁷

¹⁴ Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (İstanbul: Vadi Yayınları, 2017), 122.

¹⁵ Ahmet Cevizci, *Eğitim Sözlüğü* (İstanbul: Say Yayınları, 2010), 165.

¹⁶ Seyit Kemal Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü* (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1983), 219.

¹⁷ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1* (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2002), 24.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE DİN EĞİTİMİ

1.1. Araştırma Konusuyla İlgili Kavramsal Çerçeve

Değişik yönleriyle pek çok tanımı yapılan eğitim kavramı; insanı olgun, erdem sahibi, kusursuz bir varlık haline getirme süreci olarak değerlendirilmektedir. Eğitimle insanın sahip olduğu birtakım yeteneklerin ortaya çıkarılarak geliştirilmesi amaçlanır. Bunun yanı sıra amaç, yalnızca insanı tüm özellikleriyle geliştirmek olmayıp onun nitelikli bir yaşam sürdürmesine de olanak sağlamaktır.¹⁸

Eğitim insanın hayatı boyunca süren, plânlı ya da tesadüfi olarak gerçekleşebilen zihinsel, bedensel, duygusal, toplumsal yetenek ve davranışların en iyi biçimde veya istenilen doğrultuda geliştirme, çeşitli amaçlara yönelik bilgiler kazandırma şeklindeki faaliyetlerin toplamıdır. Baytekin'e göre "Eğitim: planlı, programlı, belirli bir amaçla belirlenmiş, toplumsal ve bireysel hedeflere doğru yapılan ve yaşam boyu devam eden uygulamalı bir süreçtir." Eğitim, öğretimi de kapsayan geniş bir kavramdır.¹⁹

Öğretim, TDK'de "Belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedris, tedrisat, talim. Öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme işi" olarak tanımlanmaktadır.²⁰ Eğitim programlarında bulunan bilimsel disiplinlerin, öğretim ortamında bireyin; ilgi ve yeteneklerine göre bilgilerin düzenli, planlı bir şekilde sunulmasına öğretim denilmektedir. Bu bilgiler okul gibi belirli ortamlarda belli öğretim yöntemleri, ders araç ve gereçleriyle bireye aktarılmaktadır.²¹

Öğrenme ise bireyin kendi yaşantıları sonucunda davranışlarında oluşan değişimdir. Bazı psikolog ve eğitimcilere göre öğrenme; yaşantı ürünü, kalıcı izli davranış değişikliği olarak tanımlanır. Bu tanıma göre öğrenmenin üç temel özelliği bulunur:

1. Öğrenme sonucunda davranışta gözlenebilir değişim olması,
2. Davranıştaki değişimin yaşantı sonucunda olması,
3. Öğrenmenin kalıcı izli olmasıdır.²²

¹⁸ Mehmet Şişman, *Eğitime Giriş* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020), 3.

¹⁹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2013), 2. ; Çetin Baytekin, *Öğrenme Öğretme Teknikleri ve Materyal Geliştirme* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2011), 14.

²⁰ Türk Dil Kurumu (TDK), "Öğretim", erişim: 12 Eylül 2021, <https://sozluk.gov.tr/>

²¹ Baytekin, *Öğrenme Öğretme Teknikleri ve Materyal Geliştirme*, 14.

²² Ayten Ulusoy, "Eğitim- Öğrenme İlişkisi ve Temel Kavramlar", *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Ed. Ayten Ulusoy (Ankara: Anı Yayıncılık, 2015), 140-142.

Ayhan’a göre öğrenme, yeni karşılaşılan durum, olay ve uyarıcıların tesiriyle, yeni bilgi ve davranışların kazanılması ya da var olanların geliştirilmesi, kısmen veya tamamen değiştirilmesidir. Ömür boyu devam eden bir faaliyet olarak değerlendirilir.²³

İnsan davranışlarının çoğu öğrenilmiş davranışlardır. Bireyde davranış değişikliği meydana getirmek için bilinçli, kasıtlı ve planlı bir eğitim ortamı düzenlenmelidir. Bu süreçte bireyin davranışları belli amaçlar doğrultusunda değiştirilir.²⁴ “Din Eğitimi Bilimi; bireyin dinî davranışlarında kendi yaşantıları vasıtasıyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri sürecini geçmiş, bugünü ve geleceği ile, bilimsel metotları kullanarak, betimlemeye, açıklamaya ve kontrol altına almaya çalışan bilimsel disiplindir.”²⁵ Modern eğitim bilimlerinin yöntem, teknik ve ilkelerinden yararlanarak, kendine özgü alanı, yöntemleri, teorileri, ilke ve prensipleri olan, bağımsız bir bilim dalı haline gelen din eğitimi alanında da kasıtlı ve planlı bir süreç dâhilinde bireyde davranış değişikliği gerçekleştirmek hedeflenmektedir.²⁶

Din eğitiminin sonucu olarak gerçekleşen davranış değişiklikleri;

- Yeni bir davranışı kazandırmayı,
- Yanlış olan davranışı düzeltmeyi,
- Eksik olarak öğrenilmiş davranışı tamamlamayı,
- Doğru olan davranışları pekiştirmeyi içermektedir.²⁷

1.1.1. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre Türk Milli Eğitiminin genel amacı; Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

²³ Halis Ayhan, *Eğitime Giriş ve İslamiyetin Eğitime Getirdiği Değerler* (İstanbul: Damla Yayınevi, 1982), 215.

²⁴ Ulusoy, “Eğitim- Öğrenme İlişkisi ve Temel Kavramlar”, 141.

²⁵ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020), 34.

²⁶ Nurullah Altaş- İsmail Arıcı, “Din Eğitiminin Bilimselleşme Süreci”, *Din Eğitimi* Ed. Mustafa Köylü- Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Yayıncılık, 2018), 48-49.

²⁷ Muhammed Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019), 82.

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.²⁸

1.1.2. DKAB Dersi Öğretim Programı (4-8. Sınıflar) ve Edebi Ürünlerden Yararlanma Durumu

DKAB Dersi (4-8. Sınıflar) Öğretim Programıyla; 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri” ne uygun olarak öğrencilerin;

1. Dini ve ahlaki kavramları tanımaları,
2. Dinin sosyal hayat, kültür ve medeniyet unsurları üzerindeki etkilerini kavramaları,
3. Farklı inanç ve yorumları tanımaları ve bunlara saygı duymaları,
4. Çevresindeki dinî davranış, yorum, tutum ve deneyimlerin farkında olmaları,
5. Ahlaki değerleri tanımaları ve bunları içselleştirmeleri,
6. İslam dininin ana kaynaklarını tanımaları,
7. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatını ve örnek ahlakını tanımaları,
8. İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini açıklamaları,
9. Bazı dua ve surelerin muhtevasını ana hatlarıyla tanımaları,
10. İnanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisinin farkına varmaları amaçlanmaktadır.

2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlayan DKAB Dersi (4-8. Sınıflar) Öğretim Programı yapılandırmacı öğrenme modelini destekleyen çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme ve beceri temelli öğrenme gibi yaklaşımlar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Temel becerilerin ön planda tutulduğu, öğrenme süreci içinde öğrencilerin aktif katılımının ve

²⁸ MEB, “Millî Eğitim Temel Kanunu”, erişim tarihi: 9 Ekim 2021, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

öğretmen rehberliğinin sağlandığı, öğrencilerin araştırma yapması, keşfedebilmesi, problem çözebilmesi ve tartışabilmelerini sağlamanın önemi üzerinde durulmaktadır. Öğrencilerin gelişim düzeylerini dikkate alarak ön bilgilerin harekete geçirildiği, anlamlı öğrenmelerin gerçekleştirilebilmesi için çeşitli öğrenme şekillerine uygun öğretim ortamlarının hazırlanması hedeflenmektedir. Programda din ve ahlakla ilgili temel kavramların öğretimi, din ve ahlakla ilgili bilgilerin kavramsal temellerinin oluşturulması ve kavramlar arası ilişkilendirmelerin yapılması hedeflenmektedir.

Programın vizyonu: “Dinin hayatı anlamlandırmadaki rolünü fark eden; milli, manevi ve ahlaki değerleri benimseyen; farklılıklarla bir arada yaşama becerisi kazanmış bireyler yetiştirmektir.”

Programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalara göre dersin ünite ve konuların işleniş sırasının belirlendiği ve birbiriyle ilişkili olarak işlenmesi hususuna dikkat çekilmiştir. Ünite konularının özelliğine göre ayet ve hadislerden, yazılı ve sözlü edebiyatımızdan (hikâye, şiir, beyit, vecize, deyiş, nefes vb.) örnek okuma metinlerine yer verilebileceği madde olarak bulunmaktadır.²⁹

2018 DKAB dersi (4-8. Sınıflar) Öğretim Programında “Sınıf Düzeylerine Göre Ünite, Konu, Kazanım ve Açıklamaları” bölümünde 4-5-6-7 ve 8. sınıfta yer alan kazanım ve bu kazanımları gerçekleştirirken kullanılabilecek ve yararlanılması tavsiye edilen edebi ürünler Tablo 1’de yer almaktadır.³⁰

Tablo 1. DKAB Programı 4-8. Sınıflarda Yer Alan Kazanımlar ve Bu Kazanımları Gerçekleştirirken Kullanılabilecek Edebi Ürünler

Sınıf Düzeyi	Ünite Adı	Kazanım	Edebi Ürünlerden Yararlanma
	1. Günlük Hayattaki Dini İfadeler	1. Dini ifadeleri, günlük konuşmalarda doğru ve yerinde kullanır. 2. Tekbir ve salavatı söyler. 3. Dilek ve dualarda kullanılan dini ifadelere örnekler verir. 4. Sübhaneke duasını okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere dini ifade, dilek ve dualarla ilgili öğrenci seviyesine uygun edebi metinlerden yararlanılır.
4	3. Güzel Ahlak	1. Bireyin güzel ahlaklı olmasında dinin rolünü fark eder. 2. İnsani ilişkilerin gelişmesinde sevgi ve saygının önemini ve gerekliliğini savunur. 3. Fatiha suresini okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere, öğrenci seviyesine uygun atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes gibi edebi metinlerden yararlanılır.

²⁹ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 8-10.

³⁰ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 16-40.

4	4. Hz. Muhammed'i Tanıyalım	1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğduğu çevrenin genel özelliklerini açıklar. 2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile büyüklerini tanıır. 3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarını özetler. 4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) çocukluk ve gençlik yıllarındaki davranışlarını kendi hayatı ile ilişkilendirir. 5. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Mekke ve Medine yıllarını özetler. 6. Salli ve Barik dualarını okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ilgili öğrenci seviyesine uygun edebi metinlerden yararlanılır.
4	5. Din ve Temizlik	1. İslam dininin temizliğe verdiği öneme örnekler verir. 2. Temiz ve düzenli olmaya özen gösterir.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere, temiz olmayı teşvik eden atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes gibi edebi metinlerden yararlanılır.
5	1. Allah İnancı	1. Evrendeki mükemmel düzen ile Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği arasında ilişki kurar. 2. Allah'ın (c.c.) her şeyin yaratıcısı olduğunu fark eder. 3. Allah'ın (c.c.) Rahman ve Rahim isimlerinin yansımalarına örnekler verir. 4. Allah'ın (c.c.) her şeyi işittiğinin, bildiğinin, gördüğünün ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olur. 5. Allah'a (c.c.) imanının, insan davranışlarına etkisini fark eder. 6. Duanın anlamını ve önemini örneklerle açıklar. 7. Hz. İbrahim'in (a.s.) tevhide davetini özetler. 8. İhlas suresini okur, anlamını söyler.	Allah (c.c.) sevgisini yansıtan edebi metinlerin yanı sıra sanat eserlerinden de yararlanılır.
5	2. Ramazan ve Oruç	1. Ramazan ayı ve orucun önemini fark eder. 2. Ramazan ayı ve oruçla ilgili kavramları örneklerle açıklar. 3. Kültürümüzde Ramazan ve oruçla ilgili gelenekleri tanıır. 4. Hz. Davud'un (a.s.) hayatını özetler. 5. Rabbena dualarını okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere, ramazan, oruç, muharrem, aşure gibi konularla ilgili atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes gibi düzeye uygun edebi metinlerden yararlanılır.
5	3. Adap ve Nezaket	1. Toplumsal hayatta nezaket kurallarına uygun davranışlar sergilemeye özen gösterir. 2. Selamlaşma adabına riayet eder. 3. İletişim ve konuşma adabına uygun davranır. 4. Sofra adabına riayet eder. 5. Hz. Lokman'ın (a.s.) öğütlerini hayatına yansıtmaya özen gösterir. 6. Tahiyat duasını okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere, kültürümüzden deyiş, nefes, şiir ve beyit gibi düzeye uygun edebi metinlerden yararlanılır.

5	4. Hz. Muhammed ve Aile Hayatı	1. Hz. Muhammed'in (s.a.v) Hz. Hatice (r.a.) ile evlilik sürecini özetler. 2. Hz. Muhammed'in (s.a.v) aile içi iletişimine örnekler verir. 3. Hz. Muhammed'in (s.a.v) aile fertlerinin güzel davranışlarını değerlendirir. 4. Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin'in (r.a.) ahlaki erdemlerini kendisine örnek alır. 5. Kevser suresini okur, anlamını söyler.	Hz. Muhammed (s.a.v) ile ilgili öğrenci düzeyine uygun vecize, deyiş, nefes, şiir ve beyit gibi edebi metinlerden yararlanılır.
5	5. Çevremizde Dinin İzleri	1. Mimarimizde yer alan dini motifleri inceler. 2. Musikimizde dinin izlerine örnekler verir. 3. Edebiyatımızdan dinin izlerine örnekler bulur. 4. Örf ve adetlerimizde yer alan dini unsurları fark eder. 5. Hz. Süleyman'ın (a.s) hayatını özetler.	Öğrenci düzeyine uygun vecize, deyiş, nefes, şiir ve beyit gibi edebi metinlerden yararlanılır.
6	1. Peygamber ve İlahi Kitap İnancı	1. Peygamber ve peygamberlik kavramlarını tanımlar. 2. Peygamberlerin özelliklerini ve görevlerini açıklar. 3. Peygamberlerde insanlar için güzel örnekler olduğunu fark eder. 4. Vahyin gönderiliş amacını araştırır. 5. İlahi kitapları ve gönderildiği peygamberleri eşleştirir. 6. Hz. Adem'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla özetler. 7. Kunut dualarını okur, anlamını söyler.	Öğrenci düzeyine uygun vecize, deyiş, nefes, şiir ve beyit gibi edebi metinlerden yararlanılır.
6	3. Zararlı Alışkanlıklar	1. İslam dininin yasakladığı zararlı alışkanlıklara ayet ve hadislerden örnekler verir. 2. Zararlı alışkanlıkların başlama sebeplerini sorgular. 3. Zararlı alışkanlıklardan korunma yollarını tartışır. 4. Zararlı alışkanlıklardan kaçınmaya istekli olur. 5. Hz. Yahya'nın (a.s) hayatını ana hatlarıyla tanıtır. 6. Tebbet suresini okur, anlamını söyler.	Öğrenci düzeyine uygun vecize, deyiş, nefes, şiir ve beyit gibi edebi metinlerden yararlanılır.
6	4. Hz. Muhammed'in Hayatı	1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin Mekke Dönemini değerlendirir. 2. Medine'ye hicretin sebep ve sonuçlarını irdeler. 3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin Medine Dönemini değerlendirir. 4. Nasr suresini okur, anlamını söyler.	Hz. Muhammed (s.a.v) ile ilgili öğrenci düzeyine uygun vecize, deyiş, nefes, şiir ve beyit gibi edebi metinlerden yararlanılır.
6	5. Temel Değerlerimiz	1. Toplumumuzu birleştiren temel değerleri fark eder. 2. Dini bayramların ve önemli gün ve gecelerin toplumsal bütünleşmeye olan katkısını yorumlar.	Ayet ve hadisler olmak üzere, edebiyatımızdan atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes ve deyişlerden seviyeye uygun örnekler verilmesine özen gösterilir.

7	1. Melek ve Ahiret İnancı	1. Varlıklar âlemini özelliklerine göre ayırt eder. 2. Melekleri özellikleri ve görevlerine göre sınıflandırır. 3. Dünya hayatı ile ahiret hayatı arasındaki ilişkiyi yorumlar. 4. Ahiret hayatının aşamalarını açıklar. 5. Allah'ın (c.c.) adil, merhametli ve affedici olması ile ahiret inancı arasında ilişki kurar. 6. Hz. İsa'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır. 7. Nas suresini okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere, düzeye uygun edebi metinlerden yararlanılır.
7	3. Ahlaki Davranışlar	1. Güzel, ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklar. 2. Örnek tutum ve davranışların, birey ve toplumların ahlaki gelişimine olan katkısını değerlendirir. 3. Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösterir. 4. Hz. Salih'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır. 5. Felak suresini okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere, öğrenci seviyesine uygun atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes gibi edebi metinlerden yararlanılır.
7	4. Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed	1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insani yönünü ayetlerden hareketle yorumlar. 2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlik yönüyle ilgili özelliklerini ayırt eder. 3. Kafirun suresini okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ilgili öğrenci düzeyine uygun atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes gibi edebi metinlerden yararlanılır.
8	1.Kader İnancı	1. Kader ve kaza inancını ayet ve hadislerle açıklar. 2. İnsanın ilmi iradesi, sorumluluğu ile kader arasında ilişki kurar. 3. Kaza ve kader ile ilgili kavramları analiz eder. 4. Toplumda kader ve kaza ile ilgili yaygın olan yanlış anlayışları sorgular. 5. Hz. Musa'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır. 6. Ayet el-Kürsi'yi okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere edebi metinlerden yararlanılır.
8	2. Zekat ve Sadaka	1. İslam'ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önemi ayet ve hadisler ışığında yorumlar. 2. Zekât ve sadaka ibadetini ayet ve hadislerle açıklar. 3. Zekat, infak ve sadakanın bireysel ve toplumsal önemini fark eder. 4. Hz. Şuayb'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır. 5. Maun suresini okur, anlamını söyler.	Öğrenci düzeyine uygun edebi metinlerden yararlanılır.
8	3. Din ve Hayat	1. Din, birey ve toplum arasındaki ilişkiyi yorumlar. 2. İslam dininin can, nesil, akıl, mal ve din emniyetiyle ilgili ortaya koyduğu ilke ve hedefleri analiz eder. 3. Hz. Yusuf'un (a.s) örnek hayatından ilkeler çıkarır. 4. Asr suresini okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere öğrenci seviyesine uygun atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes gibi edebi örneklerle ele alınır.

8	4. Hz. Muhammed'in Örnekliği	1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile peygamberlerin özellikleri arasında ilişki kurar. 2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) merhametli ve affedici oluşunu davranışlarında yansıtmaya özen gösterir. 3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) istişareye verdiği önemi ortaya koyan örnek olaylardan hareketle gündelik hayatla ilgili çıkarımlarda bulunur. 4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) cesaret ve kararlılığını örnek olaylarla açıklar. 5. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hakkı gözetmedeki hassasiyetine örnekler verir. 6. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insanlara verdiği değeri örneklerle açıklar. 7. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek davranışlarının toplumsal hayattaki önemini değerlendirir. 8. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hikmetli söz ve davranışlarıyla insanlar iyiye ve güzele yönlendirdiğini fark eder. 9. Kureyş suresini okur, anlamını söyler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ilgili atasözü, vecize, beyit ilahi, nefes gibi öğrenci seviyesine uygun edebî metinlerle desteklenir.
8	5. Kur'an-ı Kerim ve Özellikleri	1. İslam dininin temel kaynaklarını tanıır. 2. Ayetlerden hareketle Kur'an'ın ana konularını sınıflandırır. 3. Kur'an-ı Kerim'in temel özelliklerini değerlendirir. 4. Hz. Nuh'un (a.s.) tevhide davetini özetler.	Ayet ve hadisler başta olmak üzere öğrenci seviyesine uygun atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes gibi edebî metinlerle desteklenir.

Tablo 1'de 2018 yılında yürürlüğe giren DKAB 4-5-6-7 ve 8. Sınıf programında yer alan kazanımlarla bu kazanımların gerçekleştirilmesinde kullanılması tavsiye edilen edebî ürünler incelendiğinde 4. Sınıfta dört ünite içinde 15 kazanımda, 5. sınıfta beş ünite içinde 29 kazanımda, 6. sınıfta dört ünite içinde 19 kazanımda, 7. sınıfta üç ünite içinde 15 kazanım ve 8. sınıfta beş ünite içinde 28 kazanımda edebî ürünlerden yararlanma önerilmiştir. En fazla edebî ürünlerden yararlanılması tavsiye edilen sınıfın, beş ünite ve 29 kazanımla 5. sınıf olduğu anlaşılmaktadır. Tüm sınıf düzeylerinde önerilen edebî ürünler arasında atasözü, beyit, deyiş, ilahi, nefes, şiir ve vecize gibi örneklerden yararlanılmasına yönelik tavsiyeler bulunmaktadır. Programda bulunan tavsiyeler, öğretmenlerin edebî ürün kullanımını kazanımlara yeterince yansıtmaları durumunda başarılı olacaktır. Burada DKAB öğretmenlerine düşen görev, kazanımlar için tavsiye edilen veya konuya uygun diğer edebî ürünleri belirleyerek ders planı dâhilinde en etkili şekilde kullanmalarıdır.

1.2. Edebiyat

Edebiyat kelimesi, dile bağlı sanatın adıdır. İnsanlar; duygu, düşünce ve hayallerini başkalarında heyecan ve estetik zevk uyandıracak şekilde anlatma ihtiyacı duyarlar. Duyarlılığı yüksek bir kişinin insana, insanın oluşturduğu çevreye, doğal çevreye yaklaşımı

ve bunları yorumlayışı sonucunda, algıladıklarını yeniden kompozisyonlaştırma işlemine sanat denir. Bir başka şekilde söylemek gerekirse sanat, bir insanın varlıklar dünyasından etkilenmesi sonucunda etkilendiklerinden hoşluk, güzellik, yücelik kavramlarına bağlı heyecan ve ilgi uyandıracak şekilde etkileyici parçaları birleştirerek yeni objeler oluşturma çalışmalarıdır.³¹

İnsan ve toplum yaşamıyla ilgili duyguların, düşüncelerin ve olguların söz ve yazıyla etkili bir biçimde anlatımını amaç edinen sanat dalına edebiyat denir.³² Kabaklı'ya göre edebiyatın güzel sanatlardan biri sayılması, çok eskiden beri dünya ve Türk edebiyatında benimsenmiştir. Orta Asya döneminden elimizde kalmış sanat ürünlerinin çoğu edebi ürünlerdir. Türkiye'de en çok eser verilen ve benimsenen güzel sanat dallarından biri de edebiyat olmuştur. Edebiyat, aynı zamanda bir ilim ve öğretim dalıdır. Bu yüzden nesir, nazım türlerine ve sözlü, yazılı eserlerin kurallarına dair bilgi veren eserlere de edebiyat denilir.³³ Ayrıca edebiyatın hem estetik hem de öğreticilik yönü vardır. Edebiyat tanımlarında genellikle edebiyat kavramının estetik yönü öne çıkarılır. Ancak edebiyat toplumun kültürünü aktarmada da önemli bir araçtır. Genel anlamda edebiyat kavramı, incelenmesi gereken önemli konu başlıklarını içerir.³⁴

1.3. Edebiyat ve Din

Edebiyat ve din arasında geçmişe dayanan kadim bir ilişki vardır. Bu ilişki hem dinin hem de edebi metinlerin ortaya çıktığı ilk dönemlere kadar götürülebilir. Edebiyat, edebi eser ve edebi türler açısından gelişimini ve bazen de oluşumlarını dinlere borçluyken, dinler de edebiyatın ifade gücünden ve halk arasındaki geçerliliğinden yararlanmışlardır. Edebiyat-din ilişkisi, dini metinlerin edebi kimlikleriyle ve biçimleriyle doğrudan ilgilenmelerinden kaynaklı bir ilişkidir denilebilir. Nitekim dini metinler şiirsel, ritmik ve armonik olmaları bakımından insanların sadece düşüncelerine hitap etmemiş, onların gönüllerine de hitap etmiştir. Ancak bu karşılıklı ilişki klasik kültürlerden modern kültürlere geçişte daha esnek bir hal almasına rağmen gerek klasik dönemlerde gerek modern dönemlerde hem dinler hem de edebiyat, bulundukları coğrafyadaki insanları etkilemeye yönelik cümle kurguları şeklinde tasvir edilir. Asya'da, Ortadoğu'da, Avrupa'da ve hatta Paganizmin egemen olduğu birçok coğrafyada masallar, efsaneler, destanlar, mitolojiler gücünü, ilhamını ve konusunu dinlerden alır. Dolayısıyla dinler ve kutsal kitaplar edebiyatı, edebi metinleri doğrudan etkilemiştir.

³¹ Sadık Tural, *Edebiyat Bilimine Katkılar 1* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2015), 21.

³² Yusuf Çotuksöken, *Türkçe Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Papatya Yayıncılık, 2012), 80.

³³ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1*, 24.

³⁴ Erman Artun, *Türk Halk Edebiyatına Giriş (Edebiyat Tarihi- Metinler)* (Adana: Karahan Kitabevi, 2018), 3.

Edebi metinlerde dinden etkilenirken aynı zamanda dini ifadeleri kitlelere ulaştırmada aracı görevi üstlenmişlerdir.³⁵

1.4. Edebiyat ve Eğitim

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özellik onun düşünebilmesi ve yeni şeyler üretebilmesidir. İnsanoğlunun yeteneğini kullanarak ortaya çıkardığı en önemli ürünlerden bir tanesi de hiç kuşkusuz edebiyattır. Edebiyat ve eğitim aynı kökten gelen iki kavramdır ve bu kavramlar arasında sıkı bir bağ bulunur. Edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturan edeb kelimesi³⁶ İslam kültüründe terbiye anlamında eğitim kavramı için kullanılmaktadır.³⁷ Tanzimat dönemine kadar “edeb” kelimesi kullanılmış, Tanzimat’tan sonra “edebiyat” kavramı kullanılmaya başlanmıştır.³⁸

“Edeb” kelimesinin Arapçada en eski ve ilk anlamı olarak bilinen “davet”; özellikle “yemeğe davet”tir. Daha sonraki dönemlerde “iyi ahlak” anlamında kullanılmıştır. Türkçe de ise edebiyat kelimesi birçok anlamda kullanılmış ve kullanılmaya devam edilmektedir.

Edebiyat kelimesi Türkçede genellikle altı farklı anlamda kullanılır:

1. Ahlakî bir anlam;
2. Dille ilgili kurallar ve bilgiler;
3. Güzel yazma, konuşma sanatı ile onun eğitim ve öğretimi;
4. Dille yapılan güzel sanat dalı;
5. Belli bir konu, alan ile ilgili yazılar, makaleler veya eserlerin tamamı;
6. Lüzumsuz yere sözü uzatmak, boş söz söylemek, sanat yapıyormuş gibi konuşmak.

Bu kelimenin dilimizdeki en yaygın kullanımı ve anlamı, güzel sanatların ana kollarından biri olan ve dille yapılan sanat türü şeklindedir. Geçmişten beri “edebiyat” kavramının pek çok tanımı yapılmaya çalışılmıştır.³⁹

Edebiyat ve eğitimin ortak konusu insandır. İnsan ve toplumla uğraşıp ilgilenme açısından edebiyat ve eğitim alanları birbirini tamamlamaktadır. İnsanın dünya üzerindeki yaşayışı, çevresiyle olan ilişkisi, daha iyi bir yaşam isteği iki alanın ortak konularındandır. Bir köprü niteliği taşıyan edebiyat farklı özelliklere sahip insanları ruh ve zevkçe birleştirir.

³⁵ İsmet Emre, *Edebiyat Bilimi Teoriler-Yöntemler-Uygulamalar 1* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2012), 135.

³⁶ Cahit Kavcar, *Edebiyat ve Eğitim* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2017), 2-3.

³⁷ Ziya Kazıcı-Halis Ayhan, “Tâlim ve Terbiye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39: 515.

³⁸ M. Orhan Okay, “Edebiyat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10: 395.

³⁹ İsmail Çetışli, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2014), 86.

Edebiyat toplumun yapısına bağılı olarak çeşitli değişimler geçiren toplumsal bir kurum olma özelliğine de sahiptir. Bu yüzden edebiyat ürünleri insan ve toplum yaşamını aktarmakla yetinmez aynı zamanda yaşamı biçimlendirerek topluma etki eder. Edebiyat farklı insan yaşamlarını, maceralarını insana aktararak insan doğasını gözler önüne serer. Böylece insanda güzelin tadına ve farkına varma gücünü geliştirerek yaşantı zenginliği sağlar.

İnsana çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleri veren edebiyat, eğitim açısından da çeşitli katkılar sunar. Nitekim geçmişte yazılmış edebi eserlerin çoğunluğu insanların farklı şekillerde eğitilmesi amacıyla ortaya çıkmış, nasıl yaşamaları ve nelere değer vermeleri gerektiğini anlatmıştır. Edebi eserler insan, yurt, yaşam, doğa ve daha birçok sevgi türünü işleyerek insanın iç dünyasını yumuşatır ve insana özgü temel duyguları geliştirerek pekiştirilmesinde rol oynarlar. İnsanlar, edebi eserler aracılığıyla bireysel ve sosyal hayatla ilgili iyiye, güzele ve doğruya yönlendirilerek yeni değerler kazandırma amacıyla eğitilir.⁴⁰

1.5. Çocuk ve Edebiyat

“Çocuk” kavramı sözlükte “bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak”⁴¹ şeklinde geçerken, genellikle bedensel ve zihinsel olarak gelişim bakımından insanoğlunun 0-16 yaş grubuna çocuk denilmektedir. Ayrıca çocuk, iki yaşından başlayarak ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; ergenlik çağına girmemiş kız ve erkek olarak da tanımlanmaktadır.⁴²

Çocuklarda okul öncesi dönemin ilk yıllarından başlayarak 15 yaşına kadar süren uzunca bir dönemi kapsayan, çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine uygun konuları içeren, kurmaca bir gerçeklik ve sanatlı bir dil taşıyan ürünlerden oluşan edebiyat türüne çocuk edebiyatı denir. Çocuk edebiyatının ürünleri, çocuklar için anlaşılabilir olmalı ve bununla birlikte çocuğu bilişsel, duyuşsal, düşünsel, toplumsal ve kültürel açıdan geliştirmeli, algısal açıdan ise zenginleşmesini desteklemelidir. Çocuğun duygularını ve düşüncelerini geliştiren, toplumsal ve evrensel değerleri aktararak onları estetik bir dille buluşturan, gençlik ve yetişkin edebiyatı yapıtlarını anlaşılır kılarak geleceğin iyi birer okuru olmalarına etki eden ürünlerdir.⁴³

Resimli eserlerden başlayıp romanlara, hatta bilim kurgu eserlerine kadar uzanan çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğun zihinsel olduğu kadar duygusal gelişiminde de önemli bir rol oynar. Edebiyatın çocuklara, her şeyden önce kendilerini, başkalarını, dünyayı ve yazılı

⁴⁰ Kavcar, *Edebiyat ve Eğitim*, 2-5.

⁴¹ TDK, “Çocuk”, erişim: 1 Aralık 2020, <https://sozluk.gov.tr/>

⁴² Yalçın- Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 13.

⁴³ Canan Aslan, *Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 20.

dilin imkânlarıyla estetik değerini kavrama noktasında hizmet ettiği kabul edilir. Yapılan araştırmalarda bir kitap okuyan çocuğun genellikle kitabın karakterlerinden birini benimsediği, kendisini onunla özdeşleştirdiği görülmüştür. Onun, söz konusu karakterin düşünceleri, sözleri ve eylemleri yoluyla kendi karakterine ve değerlerine ilişkin olarak hiç de yabana atılamayacak bir kavrayış kazandığı kabul edilir. Kitap ve edebiyatla olan ilişkisi sayesinde çocuğun davranışlarıyla değer yapısı ciddi bir dönüşüme uğrar. Çünkü o, okuma sürecinde, davranışın yapısı, kişiler arası ilişkilerin sonuçları üzerine bir şeyler öğrenir; insanlar arasındaki ortaklık ve farklılıkların bilincine varır. Yine edebiyat sayesinde çocuk gerçekliğin katı sınırlarının dışına çıkıp kendisine yenedünyalar yaratmayı öğrenir ve böylelikle yeni ifade imkânları kazanır.⁴⁴

Uslu'ya göre çocuk edebiyatı; bilmece, tekerleme ve masallarla sözlü olarak başlayan; şiir, hikâye, roman veya diğer bazı edebi türlerle devam eden; genellikle on beş yaş ve altı çocukların anlama ve kavrama seviyesine uygun çalışmalar ve yayınları kapsayan edebiyattır. Çocuk edebiyatında amaç; iyilik, doğruluk, vatan sevgisi, insan sevgisi, çevre sevgisi, anne-baba sevgisi, dini bilgiler vb. konularında öğüt ve bilgi vermek, ahlak kurallarını ve başarılı olmanın yollarını öğretmek okumayı sevdirmek, anlama ve anlatma becerisini geliştirmektir.⁴⁵

Çocuk edebiyatı, bütünsel olarak temeli çocuk olan; çocuğun farklı ilgilerini yansıtan; dil ve anlatımı çocuğa göre olan; çocuğun sosyal, sanatsal, dilsel vb. yönlerden gelişmesine katkıda bulunan önemli bir yaşam alanıdır. Yetişkin edebiyatından farkı “çocuğa görelik” ve “çocuk gerçekliği” ilkeleriyle oluşturulmasıdır. Belirtilen söylemler çerçevesinde “çocuğa görelik” ve “çocuk gerçekliği” ilkeleri çocuk edebiyatının niteliği bakımından büyük önem taşımaktadır. Çocuğun tüm yönleriyle gelişimsel özelliklerini bilme ve ona uygun yapıtlar verme, iki ilkenin açıklayıcısı durumundadır. Hangi yaş düzeyinde dilsel, bilişsel, sosyal (toplumsal) ve kişilik gelişimi bağlamında, ne tür özellikler ortaya çıktığı bilinmelidir.⁴⁶

Çocuğun gelişim evreleri çocuk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Çocuğun gelişim süreci içinde zihinsel, duygusal ve sosyal evreler bulunmaktadır. Bu evreler dörde ayrılır:

1. Bebeklik dönemi (0-2)
2. İlk çocukluk dönemi (2-7)
3. Somut işlemler dönemi (7-11)

⁴⁴ Cevizci, *Eğitim Sözlüğü*, 109-110.

⁴⁵ Mustafa Uslu, *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Yağmur Yayınları, 2007), 67-68.

⁴⁶ Büşra Gökmen, *Ödüllü Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Bakımından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017), 15.

4. Soyut işlemler dönemi (11 yaş ve üzeri)

1. Bebeklik dönemi: Bebeğin doğumuyla başlayıp 2 yaşına kadar olan süreci kapsar. Zihinsel gelişimin başladığı bu dönemde çocuk zihinsel, duyuşsal ve fiziksel olarak çok hızlı bir şekilde gelişir. Yine dil gelişiminde de dikkat çekici bir gelişim gözlenir. Bir şeylere yönelme ve söyleneni dinleme gibi davranışlar sergiler. Nesne ve olaylar zihinsel olarak sembolleştirilir. Buna “düşünmenin başlangıcı” denir. Böylece kavram ve dil gelişimi başlamış olur. Çoğu zaman ilk anlamlı kelimeler bir yaşında veya daha sonra kullanılmaya başlanır. Çocuğun zihinsel ve duyuşsal gelişimine; resimli kitaplar, oyuncaklar verilerek ve ninni dinletilerek katkı sağlanabilir. Çocuğun gelişiminin düzenli olduğu dış uyarlara verdiği tepkilerden anlaşılmaktadır.⁴⁷

2. İlk çocukluk dönemi: Çocuğun genel olarak 2-7 yaş arasını kapsamaktadır. Bebeklik dönemindeki hızlı gelişim devam eder ve bu her alanda görülür. Bu dönem okul öncesi dönemi içerdiği için oyun ve eğitim-bilimsel faaliyetlerle çocuğun gelişim süreçlerine katkı sağlanır. Oyun çağı olarak nitelendirilen bu dönem çocuk için oldukça önemlidir. Çocuk merak ettiği her şeyi sorarak bazı öğrenme faaliyetlerini gerçekleştirir.⁴⁸ İlk çocukluk dönemi kendi içerisinde ikiye ayrılır.

Sembolik dönem: Bu dönem iki ve dört yaş arasını kapsar. Çocuklarda hızlı bir dil gelişimi bulunur. Kendilerine özgü olarak geliştirdikleri kavramlar ve semboller genellikle gerçek dışıdır. Ayrıca karmaşık kavram ve ilişkileri anlamakta zorlanırlar. Göz önünde var olmayan veya hiç bulunmayan olay ya da varlığı temsil eden semboller geliştirirler. 2-4 yaş arasında oldukça sık gözlenebilen sembolik oyun sayesinde çocuklar dengelerini koruyabilir ve çatışmalarını açığa çıkarabilirler. Bu sembolik oyunlar çocuk büyüdükçe anlaşılabilir. Bazen yetişkinler ve çevredeki olaylar ya da varlıklar taklit edilebileceği gibi bazen de oynanan oyundaki semboller tamamen kendilerine özgüdür. Sembolik oyun, çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerinde oldukça etkilidir. Bu dönemdeki çocuklar benmerkezci olurlar. Kendilerini başkalarının yerine koyamaz ve dünyaya başkaları açısından bakamazlar. Nesneleri sadece bir özelliğini göz önünde bulundurarak sınıflandırma yapabilirler ve farklı olan nesnelerin farkını algılayamazlar. Bu dönemde tek yönlü düşünebilen ve mantıkları değişken olan çocuklar, akıl yürütme işlemlerini gerçekleştiremezler.

⁴⁷ Halil Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2016), 12. ; Nuray Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2018), 42-43.

⁴⁸ Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 13.

Sezgisel dönem: Bu dönem dört ve yedi yaş arasını kapsar. Çocuklarda mantıklı bir düşünme şekliinden daha çok sezgiler ön plana çıkar. Sezgiye dayalı akıl yürütme ve problem çözme vardır. Hızla gelişen dil aracılığıyla yaşanılarak kazanılan davranışlar sembolleştirilir. Çocuklar üst düzey sınıflama yapamamakla birlikte nesneleri ortak bir özelliğine göre sınıflandırabilir ancak aralarındaki ilişkiyi tam anlamıyla bilemezler. Bütün ve parça arasında ilişki kuramadıkları ve korunumun henüz gelişmediği gözlemlenir. Nesnelerin fiziksel durumunun ya da konumunun değişmesi halinde o nesnenin çeşitli özelliklerinin değişmeyeceği ilkesine korunum denilmektedir. Korunumun kazanılmamasının sebebi çocukların nesnenin dikkat çekici özelliklerine odaklanarak diğer özelliklerini gözden kaçırmalarıdır. Düşünmenin önemli bir tarafı ve korunumun başlangıç noktası olarak nitelendirilen tersine çevirmeyi gerçekleştiremezler. Yani ilk çocukluk döneminde çocuklar işlemleri tersine çeviremez, doğru akıl yürütemezler.

İlk çocukluk döneminde dil gelişimi, hem sözlü hem de yazılı iletişimle ilgilidir. 2-5 yaş arasındaki çocukların konuşmalarının oldukça hızlı olduğu, bazen üç yaşında olan çocukların iyi bir konuşmacı olarak 3-4 kelimeli cümleler kurabildiği görülmektedir. Çoğunlukla cümlelerdeki fiillerin zamanlarını doğru ifade ederler. İlk çocukluk döneminin sonlarına yakın çocuk, birçok cümleyi anlar ve dilin kurallarına uygun konuşabilir. Dil gelişiminde çocuk sadece kelimeleri öğrenmekle kalmaz, ayrıca kelime ve cümlelerin yapısını da öğrenir.⁴⁹

3. Somut işlemler dönemi: 7-11 yaş arasındaki gelişimleri içeren, çocuğun eğitim-bilimsel bir programa uyduğu dönemdir. Dört temel dil becerisi olan okuma, yazma, dinleme ve konuşma çalışmaları devam eder. Oyun yine bu dönemde de çocuğun zihinsel ve sosyal gelişiminde etkilidir. Çocuk bu dönemde somut olayları anlayarak yorumlayabilir.⁵⁰ Bilişsel yeterlikler açısından çok hızlı gelişme gösterirler. Düşünme yeteneği okul öncesi çocukların düşünmesine göre oldukça farklıdır. Tersine çevirebilme kavramını kazandıkları için korunum ilkesinde de sorun yaşamamaktadırlar. Artık parça ve bütün arasındaki ilişkiyi anlayabilir ve görüne göre değil gerçeğe göre tepkide bulunurlar. Dünyadaki çocukların somut işlemler döneminde okula başlamaları bazı işlemleri zihinsel olarak yapabilecek durumda olduklarını göstermektedir. En üst seviyede grupta yaparak bazı nesnelerin alt sınıfta yer alabileceklerini bilirler ve nesneleri belirli bir özelliğine göre sıralayabilirler. Artık nesneler arasındaki geçişleri ve dönüştürmeleri kolayca yapabilecek seviyeye gelmişlerdir. Benmerkezcilikten uzaklaşan çocuklar olaylara ve dünyaya başkaları açısından bakabilirler.

⁴⁹ Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, 43-46.

⁵⁰ Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 13-14.

Çocukların düşünme süreçleri gözlenebilen gerçek olaylara yönelik olduğundan karmaşık problemleri somut olduğu zaman çözebilir ancak soyut olduğu zaman çözemezler. Dili etkili olarak kullanabilen fakat vatan, millet, ülke gibi soyut kavramları anlayamayan çocuklara soyut kavram ve deyimler somutlaştırılarak açıklanır.⁵¹

Bu dönemin başında okula başlayan ve okuma-yazma öğrenen çocuğa, yaşı ve ilgisine uygun olarak kitap önerisinde bulunulabilir. Çocuğun okumaya yeni başladığı ve okuma alışkanlığı kazanabileceği bu dönem iyi değerlendirilmelidir. Çocuk görünen olay ve olgulara eğilim gösterdiğinden günlük hayatında yaşadığı, bildiği ve gördüğü konuları içeren, anlamakta ve yorumlamakta zorlanmayacağı kitapları okumalıdır.⁵²

4. Soyut işlemler dönemi: On bir yaş ve üzerini kapsar. Çocukların görünen olay ve olguları anlayarak soyut kavramlara yöneldiği bu dönemde zihinsel gelişimleri de tamamlanır.⁵³ Çocukların düşünme biçimleri, yetişkinlere benzemekte ve soyut düşünme başlayarak, problemde bulunan değişkenler arasında ilişkiler kurarak sistemli bir şekilde çözüme ulaşabilmektedir. Ayrıca akıl yürütme yollarını kullanır. Çocuklar soyut kavramları etkili bir şekilde kullanarak çeşitli fikirler, değerler ve inançlar geliştirirler. Toplumun yapısı, felsefesi ve politikayla ilgilenerken kendilerine ait bir değerler sistemi oluştururlar. Piaget'e göre tüm gelişim dönemlerinde olduğu gibi, soyut işlemler döneminin özelliklerini kazanabilmek için de, olgunlaşma ve ergenin çevresiyle etkileşimleri sonucu yaşantı kazanması gerekir. Bireyin soyut işlemleri yapabilmesi için, karmaşık problemlerle karşılaşması önemlidir. Bir olayın değişik yönlerini görebilme ve bilgiyi soyut olarak üretebilme gibi özelliklere sahiptirler. Dil gelişimi açısından kavramları, atasözleri ve deyimleri anlamakta sorun yaşamazlar. Bir yetişkin gibi yazı dilini etkili şekilde kullanırlar. Ayrıca zihinsel gelişimi kapsamında hipotetik koşullara göre düşünebilme ergenlerde gözlenmektedir.⁵⁴ Böylelikle çocuk, artık yetişkinlerin okuduğu roman ve öyküleri okuyabilir, resim ve müziğe ilgisi artar, şiir denemeleri yapabilir.⁵⁵

1.6. İlköğretim Çağındaki Çocuğun Gelişimi ve Dini Gelişimi

İlköğretim döneminde din eğitimi; okul veya son çocukluk olarak adlandırılan dönemin başlangıcından ergenlik çağının ilk yıllarına, 6-13/14 yaş arasına denk gelen gelişim aralığını kapsar. Bu dönemde bütün çocuklar, biyolojik, duygusal ve sosyal gelişim açısından önemli bir değişim ve ilerleme kaydederler. Bu değişim ve ilerlemelere paralel olarak

⁵¹ Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, 51-52.

⁵² Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 14.

⁵³ Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 14.

⁵⁴ Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, 53-54.

⁵⁵ Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 14.

çocukların dini gelişim düzeyleri de farklılaşır. Dönemin sonlarına doğru çocukların zihninde inanç, ibadet, dua vb. pek çok dini kavram, daha anlaşılır ve açıklanabilir bir hale gelir. Ancak, dini gelişimin niteliğini tam olarak anlayabilmek için çocuğun farklı alanlardaki gelişim özelliklerini bilmek ve dini gelişimin niteliğini, bu özellikler doğrultusunda ortaya koymak önemlidir.⁵⁶

İlköğretim döneminde çocuklarda biyolojik gelişim ilk zamanlara göre daha yavaştır ve bu dönemde öğrenme oldukça önemlidir. Küçük ve büyük kas becerilerinin gelişimi çeşitli öğrenmelerle sağlanır. Burada ebeveynler ve öğretmenler, öğretme-öğrenme etkinlikleri düzenleyerek çocukların küçük ve büyük kas gelişimlerine yardımcı olmalıdır. Hızlı büyümeden dolayı ergenin vücut koordinasyonunu sağlayamaması psiko-motor becerilerde bazı acemiliklerin gözlemlenmesine neden olur. Ebeveynler ve öğretmenler bu nedenle ergenleri beceriksizlikle suçlamamalı, ergenin kendini algılayışı üstünde olumsuz bir etkiye neden olmamalıdır. Ergenlerin bu dönemi olumlu atlatabilmesi ve enerjilerini yararlı bir şekilde kullanabilmesi amacıyla çeşitli etkinliklere yönlendirilir.⁵⁷

Çocuğun duygusal gelişimi de diğer gelişim alanlarına paralel olarak gelişir. Özellikle bilişsel ve dil gelişimi doğrultusunda çocuk kendini ifade etmeye, isteklerini ve duygularını dile getirmeye başlar. Çocukta olgunlaşma ve öğrenmenin sonucunda duygusal gelişim artar. Okul çağı, çocuğun öz kimliğini aramaya başladığı dönemdir. Bu dönemde beden ile beyin somut bir düzeyde işlev gören birer kaynak olarak kullanılır. Çocuğun ilişkileri diğer insanların yardımına bağlıdır. Toplum içinde kabul edilen birey olmayı istedikçe duygular daha fazla denetim içinde dışarıya yansır. Dış dünya ile bağlanma fazlaştıkça çocuğun duygusal destek kaynakları da başka bir değişim gerçekleşir. Okul çağındaki çocukta, yeni bilimsel becerilerin gelişmesi, öğrenme ve bir işi başarmanın önem kazanması bu dönemin önemli özelliklerindendir. Anne-baba ya da öğretmenin çocuğa güven duymaması, çocukta aşağılık duygularının gelişmesine sebep olabilir. Bu nedenle, çocuğun yaptığı işler desteklenmelidir. Çocuğa çalışkanlık duygularını geliştirici ve pekiştirici fırsatlar sunulmalıdır.⁵⁸

Sosyal bir varlık olan insan, okula başladıktan sonra sadece ailesiyle ve birkaç arkadaşıyla sınırlı olan çevreden daha geniş çevre ve kalabalık gruplar içine girmeye başlar. Beceri ya da aşağılık duygusu kazanılan bir dönem olan ilköğretim döneminde çocuk,

⁵⁶ Mustafa Köylü- Bayramali Nazıroğlu, “İlköğretimde Din Eğitimi” *Din Eğitimi* Ed. Mustafa Köylü- Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Yayıncılık, 2018), 151.

⁵⁷ Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, 28-31.

⁵⁸ Abide Güngör Aytar, “Toplumsal ve Duygusal Gelişim”, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Ed. Ayten Ulusoy (Ankara: Anı Yayıncılık, 2015), 117-124.

geçirdiği yaşantılar sonucu düşünmeye başlar, büyüklerin kullandığı araç-gereçleri kullanmaya çalışır. Hareket halinde olan ve bir şeyler başarmak için çeşitli girişimlerde bulunan çocuk, bu girişimler sonucu ya beceri ya da aşağılık duygusu kazanır. Aynı cinsten arkadaş tercihi bu dönemin belirgin özelliğidir. Çocuk sosyal olarak kendini oyun, arkadaş ve sınıf grubu içinde bulurken kendi cinsiyetindeki grubun tüm faaliyetlerine katılmak, arkadaşlarıyla iletişim kurmak ister. Yani çocuk okul çağıyla birlikte grup çağına girmiş olur ve sosyal bilinci artar. Sosyal gruplara girme, ilişkiyi başlatma, sürdürme ve bitirebilme becerisi gösterebilme ile ne tür sosyal tercihlerin yapılacağına öğrenilmesi için başkalarıyla etkileşime girme sürecine toplumsallaşma denir. Anne-baba, çocuk ilişkisi toplumsallaşma için çok önemlidir. Anne babanın psikolojik durumu, aile tutumları, evliliğin niteliği, çocuğun duygusal olgunluğu, bilişsel yapısı, toplumsal yeterliliği gibi çeşitli etkenler, bilişsel sosyal gelişim üzerinde etkilidir. Arkadaşlık ilişkileri de çocuğun sosyal gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Ayrıca televizyon ve sosyal medyanın çocukların sosyal gelişimi üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri bulunmaktadır.⁵⁹

Görüldüğü gibi biyolojik, duygusal ve sosyal gelişim açısından belli bir yeterliliğe ulaşan çocukların, din gibi soyut konu ve kavramları algılamada tam bir olgunluğa ulaşabildikleri söylenememektedir. Çocukların dini inanç, ibadet, dua, düşünce ve kavramları anlamak için dini gelişim düzeylerine bakılmalı ve o düzeyin gerektirdiği şekilde eğitim ve öğretim yapılmalıdır.⁶⁰

Okul çağına gelmiş çocuklarda okuma ve öğrenme için beş duyu ile biyolojik, bilişsel, sosyal ve psikomotor gelişimlerinin yeterince tamamlanmış olduğu bilinmektedir. Bu da çocuklara verilecek bazı bilgileri öğrenmeye ve kavramaya hazır hale geldiklerini gösterir. Çocuklar 8-9 yaşlarında “bütünden parçaya” doğru bir anlama ve kavrama gelişimi içindedir. Bu gelişimde ilk çocukluk yıllarında büyüklerinden dinledikleri masallar ve hikâyelerle beslenen hayal güçleri oldukça etkilidir. Bu yaş aralığında kazanılan ahlaki duygular da dini duyguların gelişmesine yardımcı olmaktadır.⁶¹ 7-9 yaş arası çocuklar dinî inanç, uyanma ve genişleme dönemi içindedir. Özellikle 10-12 yaş grubu çocuklarda içselleşme daha belirgin bir haldedir. Dinî uyanış, ailesi tarafından dini yaşayışın gelişmesi desteklenen çocukta kendini açıkça belli eder. Ailesi tarafından destek görmeyen ya da dini yaşayışın çok az etki ettiği çocuklarda bile en azından Allah’a inanma ve içlerindeki bu inancı geliştirme isteği

⁵⁹ Banu Yazgan İnanç v. dğr., *Gelişim Psikolojisi I Bebeklik, Çocukluk ve Ergenlik* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020), 195-216.

⁶⁰ Köylü- Nazıroğlu, “İlköğretimde Din Eğitimi”, 158.

⁶¹ Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 66-67.

bulunur.⁶² Buna rağmen okul çağı çocukları dini inanç konularında tam ve oturmuş bir bilince sahip değildir. Çünkü zihinsel olarak hala somut olay ve olgulara bağımlı bir düşünce yapısına sahiptirler. Dini inanç konularında tamamlanmış bir zihin yapısına sahip olmayan çocuğun bu süreci, okul döneminin sonuna kadar devam eder.⁶³

Çocuğun dini gelişiminde ibadet ve dua gelişimi alanı da oldukça önemlidir. Çocuklar inanıp değer verdikleri varlıklara yakın olmak ister. Bu dönemde Allah'a yakın olmak amacıyla Kur'an-ı Kerim öğrenme ve ibadet etme isteği içinde olan çocuk böylece Allah'ın kendisini daha çok seveceğine ve isteklerini yerine getireceğine inanır. 7-9 yaş grubu çocuklar büyüklerini ibadet ederken izlemekten hoşlanır ve onlar gibi ibadet etme denemelerinde bulunurlar. Çocukların yapacağı bazı şekli ve taklidi ibadetler, dualar zamanla gerçek dini duygunun uyanmasına ve gelişmesine olumlu yönde katkı sağlar.⁶⁴ Okul çağı çocukları, somut olay ve olgulardan hareketle belli bir dini ilgi ve merak içindedirler. Bu ilgi ve dini meraklarını kendi gelişim özellikleri çerçevesinde yorumlarlar. Dini bilgiler çocuğa somut olaylar halinde, zihninde herhangi bir karışıklığa sebebiyet vermeyecek doğal hayat akışı düzeni ve mantığı içinde sunulmalıdır. Bu dönemdeki çocukların dini gelişimi bir yetişkinle kıyaslanamayacak kadar basit olsa bile okul öncesi döneme göre oldukça karmaşık ve üst seviyededir.⁶⁵

1.7. İlköğretim Çağındaki Çocuğun Din Eğitiminde Edebi Ürün Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gerekenler

Çocuğun bilişsel, duygusal, sosyal gelişimine ve özellikle dini gelişim düzeyine uygun bir din eğitimi gerçekleştirmek çocuk için hayati öneme sahiptir. Gerek ebeveynler gerekse öğretmenler bu konuda özen göstermeli ve bu eğitimin, çocuğun gelecek yaşantısına önemli oranda etki edeceği unutulmamalıdır. Bu hususta verilecek din eğitiminde dikkat edilmesi gereken ilkelerden bazıları şunlardır:

- Din eğitiminde ilk dikkat edilmesi gereken husus, çocuğa doğru bir Allah inancı kazandırmaktır. Allah inancı, diğer inanç ve ibadetlerin temelini oluşturduğu için önemlidir. Çocuğun zihninde cezalandırıcı, yakıcı bir Allah değil, kullarını seven, merhamet eden ve onlara nimetler veren bir Allah profili çizilmelidir.⁶⁶ Bu

⁶² Kerim Yavuz, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi (7-12 Yaş)* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012), 39. ; Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 268-269.

⁶³ Köylü- Nazıroğlu, "İlköğretimde Din Eğitimi", 161.

⁶⁴ Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 69. ; Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 100.

⁶⁵ Köylü- Nazıroğlu, "İlköğretimde Din Eğitimi", 163. ; Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 261.

⁶⁶ Mehmet Nas, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 2018), 150.

dönemdeki çocuklara, doğru Allah inancının pekiştirilmesi için olumlu sözler ve örneklerle yaklaşmaya çalışılmalıdır.⁶⁷

- Tıpkı Allah inancı öğretiminde olduğu gibi peygamber inancı öğretiminde de sevgi üzerinde durulmalı, çocuklara peygamber sevgisi kazandırılmalıdır. İlköğretim dönemi çocuğunun model arayışı içinde olduğunu bilerek, onlara doğru rol model olacak peygamberlerin hayatlarından örnekler verilmelidir. Bilhassa Peygamber Efendimizi sevdirmek için insanlara ve özellikle çocuklara karşı davranışlarından örnekler verilebilir. Peygamber inancıyla birlikte kitaplara iman öğretimi de gerçekleştirilmeli, peygamber-kitap ilişkisi anlatılmalıdır. Çocuklara normal kitap ve kutsal kitap arasında ki farklılıklar anlatılarak birbirlerine karıştırmaları engellenmelidir.⁶⁸ Bu doğrultuda gerek Allah inancı gerekse peygamber inancı öğretiminde dini hikâyeler, peygamber kıssaları ve çocukların gelişim seviyelerine uygun olarak diğer edebi ürünlerde öğretim materyali olarak kullanılabilir.
- İnanç öğretiminde ahirete iman konusu; cennet, cehennem, kıyamet, ölüm ve kabir hayatı gibi ahiret konularının aktarımında dikkatli bir dil kullanılmalıdır. Çocukların somut ve soyut düşünebilme ve gelişim düzeyleri dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir. Öcal'a göre ilköğretim seviyesindeki çocuklara ahiret hayatı ile ilgili geniş açıklamalar yapmaya gerek yoktur. Nitekim melek, şeytan gibi duyularla algılanamayan varlıkları anlatırken de detaylandırmaya gidilmeden, çocukların gelişim seviyeleri dikkate alınarak açıklamalarda bulunulmalı, bilgi ihtiyaçları giderilmelidir.⁶⁹
- Okul çağındaki çocuklara ilgilerini çeken konular, sevgi ve güven teması içinde Allah merkezli bir eğitim şeklinde verilmelidir.⁷⁰
- Çocuklara ibadet ve dua öğretimi yapılırken, ibadetlere ve dini uygulamalara karşı sevgi ve sempatiyelerinin uyandırılması sağlanmalıdır. Çocuklar bu ibadetler ve dini uygulamaların yerine getirilmesi gerekliliğine inandırılmalıdır. Çocuğun dini mekânlara ve dini atmosferler barındıran yerlere götürülmesi, çocukta aidiyet duygusu oluşmasını sağlar. Böylece çocuğun gördüğü dini ibadetleri taklit ederek, içselleştirmesine katkı sağlanmış olur. Çocukların kendi dillerinde

⁶⁷ Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 80.

⁶⁸ Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 82-83. ; Köylü- Nazıroğlu, "İlköğretimde Din Eğitimi", 171-172.

⁶⁹ Ahmet Koç, "'Okul Çağı' Çocuklarının Ailede Din Eğitimi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2008): 165. ; Köylü- Nazıroğlu, "İlköğretimde Din Eğitimi", 172-173. ; Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 80-88.

⁷⁰ Cemil Oruç, "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi: Teorik Çerçeve, Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri" *Yeni Türkiye* 58 (2014): 633.

anlayabilecekleri dualar öğrenmesi ve duanın nasıl yapılacağı, duada nelerin istenilebileceği gibi bilgiler dua öğretimi açısından önemlidir.⁷¹

- Çocuk bu dönemde dini kavram ve varlıklar ile ilgili çeşitli sorular sorar. Bu soruların sabırla, kısa ve öz, anlayabileceği bir şekilde cevaplanması, dini inancın temellerinin sağlam atılmasına yardımcı olur.⁷²
- Özellikle ahlaki davranışlar pekiştirilirken ödüllendirme yoluna gidilebilecekken, çocuk tarafından sergilenen yanlış davranışların azaltılmasında ceza yerine öğüt verme tercih edilmeli, bu davranışların zararları anlatılmalıdır. Din eğitiminde baskıcı ve sindirici her çeşit cezanın da hem bireyin kişiliğini hem de diğer insanlarla olan ilişkisini ve dine karşı tutumlarını olumsuz etkileyeceği gerçeğine uygun hareket edilmelidir.⁷³
- Çocuklardaki bireysel ayrılıklar göz önünde bulundurularak din eğitimi ve öğretimi gerçekleştirilmelidir.⁷⁴
- Etkili bir din eğitimi için öğretici durumunda olan kişilerin kendilerine, çocuklara ve işlenecek konuya en uygun yöntem ve teknikleri tercih etmeleri önemlidir. Her derste, her zaman ve her yerde etkili olan, öğretim yöntem ve tekniğinden bahsetmek mümkün değildir. Yöntem ve tekniklerin her biri derse uygun, yerinde kullanıldığı ve kazanımları gerçekleştirmeye katkı sağladığı sürece iyi ve etkilidir.⁷⁵

⁷¹ Köylü- Nazıroğlu, “İlköğretimde Din Eğitimi”, 175-182. ; Nas, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*, 152-153. ; Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 97.

⁷² Nas, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*, 150.

⁷³ Koç, “‘Okul Çağı’ Çocuklarının Ailede Din Eğitimi”, 176, ; Nas, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*, 151.

⁷⁴ Koç, “‘Okul Çağı’ Çocuklarının Ailede Din Eğitimi”, 176.

⁷⁵ Köylü- Nazıroğlu, “İlköğretimde Din Eğitimi”, 165. ; Akyürek, *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler*, 124.

İKİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİNDE EDEBİ ÜRÜNLERİN KULLANILMASI

Bilindiği gibi sanat, insanoğlunu yücelten, kişilerin düşünce ve duyguları arasında ilişkiler kurarak ruhları birbirine ısıdıran önemli bir kavramdır. Güzel sanatlar içinde, ifade gücü ve etkisi en geniş olanı ise edebiyattır.⁷⁶ Sanat değeri taşıyan, edebi türlerden herhangi biriyle yazılmış eserlere de edebi ürün denir.⁷⁷ Edebi ürünlerin ana malzemesi dildir. Edebi ürün, dilin en güzel ve en etkili bir biçimde kullanılmasıyla meydana gelir. Belli kurallarla iletişimi sağlayan dilin, estetik bir biçimde belli öğeler eşliğinde işlenmiş şeklidir. Edebi ürünler bir anlamda, dil birliğini ve kültür birliğini de sağlamaktadır. Bir edebi ürünün etkileyciliği, ele alınan konunun ortaya konuluş biçiminde saklıdır. Ele alınan duygu ve düşünceler, dil aracılığıyla okuyucuya ulaştırılır.⁷⁸ Edebi ürünlerden, DKAB dersi öğretim programı çerçevesinde ünite konularının özelliğine göre yazılı ve sözlü edebiyattan örnek okuma metinleri şeklinde faydalanılır.⁷⁹ Araştırmanın bu bölümünde DKAB dersinde kullanılan ya da kullanılabilecek edebi ürünlerden bazılarına yer verilmiştir.

2.1. Anı (Hatırat)

Arapça kökenli bir kelime olan hatıra, ‘hatıra gelen’, ‘hatırda kalan şey’ anlamlarına gelmekte ve edebiyatın önemli türleri arasında yer almaktadır. Bazı mesleklerde ün kazanmış insanların, sanatçı ve yazarların bizzat yaşadıkları ya da dolaylı olarak yaşadıkları olaylarla ilgili gözlemlerini ve bilgilerini aktardığı yazılardır.⁸⁰

Kıbrıs anıyı; yaşanan olayların veya bu olaylara şahit olan kişilerin kaleme aldığı bir tür olarak belirtir ve anıların başlıca tarihsel olaylar ile ilgili aydınlatıcı bilgiler sunarak uluslarını bilgilendirmesi gerektiğini vurgular.⁸¹ Oğuzkan’a göre anılar, belli kişilerin başından geçen olayları, düşünce ve gözlemleri aktarmakla beraber kişilerin yaşadıkları toplumun özelliklerini, içinde bulundukları toplumsal durumları yansıtarak tarihi olayların daha ayrıntılı ve canlı bir şekilde öğrenilmesine yardımcı olurlar.⁸² Ayrıca anılar geçmişte yaşanan unutulması istenmeyen olaylara ve gerçeklere ışık tutarak kalıcılığı sağlar. Geçmişin

⁷⁶ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1*, 24.

⁷⁷ TDK, “Edebi Eser”, erişim: 11 Aralık 2021, <https://sozluk.gov.tr/>

⁷⁸ Artun, *Türk Halk Edebiyatına Giriş (Edebiyat Tarihi- Metinler)*, 5.

⁷⁹ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 9.

⁸⁰ Ali Fuat Arıcı - Suat Ungan, “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları”, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*, Ed. Tacettin Şimşek (Ankara: Grafiker Yayınları, 2011), 284.

⁸¹ İbrahim Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı* (Ankara: Kök Yayıncılık, 2010), 283.

⁸² A. Ferhan Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2010), 183.

birinci kişi ağızından, kişisel yorum ve yargılarla anlatıldığı anılar, günü gününe yazılabildiğı gibi sonradan da kaleme alınabilir.⁸³

Anıların (Hatıratların) genel özellikleri:

1. Anılar genellikle öyküleme yolu ile aktarılır.
2. Süslü, sanatlı bir anlatım yerine açık ve yalın bir üslup kullanılır.
3. Olaylar birbirini izleyen bir sıra ile sunulur.
4. Olay, kişilerle beraber nesnel olarak incelenir, izlenimler tarafsız bir görüşle aktarılır.
5. Bu tür yazılar, yazarın gözlem gücüne ve yeteneğine dayandığı için buradaki tarafsızlık tamamıyla nesnel yargılar olmayabilir. Ancak amaç, elden geldiğince gerçeğe önem vermektir.

Anılarda bulunması gereken özellikler ise şunlardır:

1. Yazarın zihninde bulunan bilgilere güvenerek yazmış olduğı anılar, yanlışlara neden olabileceğı için yararlanılacak olan notlar ve belgeler titizlikle incelenmeli, doğru bilgilerin yer almasına özen gösterilmelidir.
2. Anılar yalın, açık ve içten bir dil kullanılarak yazılmalı, okuyucu kitlenin bilgi ve söz dağarcığına uygun olmalıdır.
3. Anılar tarafsız, nesnel bir şekilde yazılmalıdır.
4. Anılarda yer alan olay ve bilgiler gelecek kuşaklara ders verici, öğretici ve onları iyi olan şeylere yönlendirmelidir.
5. Anılara konu olan olaylar ilginç, dikkat çekici olmalıdır.
6. İlköğretim öğrencilerine yönelik yazılan anılarda ayrıntılı betimlemelerden ve bilgi aktarımlarından kaçınılarak anlatımın abartılı olmamasına dikkat edilmelidir.⁸⁴

Anıların çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Anılar farklı zaman ve mekânda yaşanmış olayların anlaşılmasını kolaylaştırır.
- Birçok tarihi olayı canlı anlatmaları, çocukların zihinlerinde olayları canlandırmalarını sağlar.
- Anılar sadece belli kişilerin yaşamışlıklarını dile getirmekle kalmaz, o kişilerin yaşadıkları çağdaki toplumsal durumu ile kültürel özellikleri hakkında bilgi verir.
- Anılar, çocuğun okuma yazma ve diğer gelişim alanlarında faydalı bir edebi türdür.

⁸³ Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 180.

⁸⁴ Arıcı – Urgan, “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları”, 285.

- Çocukta, geçmişe yönelik ilgi ve merak uyandırır.
- Toplumsal değerlerin öğretimine katkı sağlar.⁸⁵

2.2. Atasözü

Yüzyıllar boyunca karşılaşılan olay ve tecrübelerden alınan derslerin atalar tarafından bilgece düşünce, nasihat ve değer yargılarının kalıplaştırılarak sonraki nesillere aktarılması ile oluşmuş ve herkesçe kabul görmüş özlü sözlere atasözü/atalarsözü denir.⁸⁶ Kabaklı atasözünü; halk tarafından oluşturulan, binlerce yıldan beri benimsenerek hayat düsturu edinilen özlü, veciz ve hikmetli sözler olarak tanımlar. Ona göre atasözleri; halkın yüzyıllar boyu süregelen ahlak ve hayat öğretmenleri, eğitim araçlarıdır.⁸⁷

Atasözleri konuşmalarda, didaktik şiirlerde ve çeşitli ifade şekillerinde birer küçük söyleyiş halinde kalıp, tek başına bir eser veya parça teşkil etmemekle birlikte günlük dili süslemek, ifadeye canlılık vermek gibi amaçlarla kullanılmıştır. Günümüzde de bir konu hakkında görüşü özetlemek, bir durum ve olay karşısındaki bir düşünceyi açıklamak için çok elverişli ve hazır birer malzeme olarak sık sık atasözlerine başvurulmaktadır.⁸⁸

Atasözlerinin genel özellikleri:

1. Atasözleri genellikle kısa, sade ve donmuş kalıplar şeklindedir.
2. Kimin ne zaman söylediği belli olmayan özlü sözlerdir.
3. Bir düşünceyi bir ya da birkaç cümle ile anlatırlar.
4. Halka mal olmuş ders ve öğüt veren anlatımlardır.⁸⁹

Atasözlerinin çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Metinler veya edebî metinlerde yer alan atasözleri aracılığıyla kültür aktarımı sağlanır.
- Atasözleri, çocuklara Türkçeyi etkili ve doğru kullanma ile duygu, düşünce ve hayallerini ifade edilebilme becerilerini kazandırmada yardımcı olur.
- Bilimsel ve yaratıcı düşünebilme yeteneğini geliştirir.
- Millî ve evrensel değerleri özümseyebilmede etkin rol oynar.

⁸⁵ Arıcı – Ungan, “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları”, 287. ; Cahit Kavcar v.dğr., *Yazılı ve Sözlü Anlatım* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2009), 179. ; Namık Çencen, *11. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Edebi Ürün Kullanımı: Tarih Öğretmenlerinin “Edebi Ürün” Kullanımına İlişkin Görüşleri* (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2010), 73.

⁸⁶ Doğan Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2014), 121.

⁸⁷ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1*, 107.

⁸⁸ Aydın Oy, “Atasözü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4: 44.

⁸⁹ Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, 79. ; Kemal Demiray, *Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi* (İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapları, 1977), 19.

- Gerek yazılı gerekse sözlü anlatımda az sözle çok şeyi anlatma işlevlerini yerine getirir.⁹⁰

2.3. Bilmece

“Bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyene veya okuyana bırakan oyun, muamma”⁹¹ olarak tanımlanan bilmece Türk halk edebiyatında yer alan önemli bir edebi türdür. Hakkında ilk bilgilerin Divân-ı Lügat’it-Türk’ten elde edildiği bilmece yalnızca oyun ve eğlence amaçlı kullanılmamaktadır. Dikkat ve hazır cevaplılığı gerektiren, keskin bir zekâ ürünü olan bilmece sözlü anlatımlarda yardımcı unsur olarak da kullanılır.⁹² Aslında bilmece, şiirsel bir kalıp içinde bir kavramın veya nesnenin verilen ipuçları ile bulunması istenilen küçük sorulardır.⁹³ Toplumun her kesimine hitap edebilen bir tür olan bilmece, kadın, erkek, çocuk herkes tarafından sorulup cevaplandırılabilir.⁹⁴

Bilmecelerin genel özellikleri:

1. Bilmeceler, hem ölçü ve kafiyeli hem de düzyazı biçiminde olabilir.
2. Konuları, doğa, doğa olayları ile birlikte hayvanlar, bitkiler, insanlar, eşyalar ile din ya da soyut kavramlarla ilgili olabilir.
3. Önemli kısmı tek cevaplı olmakla birlikte birden çok cevabı olan bilmece de vardır.
4. Bilmecelerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılır.⁹⁵

Bilmecelerin çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Çocuklarda dil becerilerinin kazandırılması ve gelişmesi açısından büyük bir rolü vardır.
- Dilin belli inceliklerinin kavranması ve bir bilginin söz arasına yerleştirilerek bulunmasının sağlandığı eğitici bir faaliyettir.
- Çocuklarda problem çözme becerilerini geliştirmede eğlenceli bir yoldur.
- Çocukların buluş becerileri ve pratik zekâ gelişimleri açısından oldukça önemlidir.⁹⁶

⁹⁰ Mesut Bulut, “Türkçe Eğitimi ve Öğretiminde Dil ve Kültür Aktarımı Aracı Olarak Atasözleri ve Deyimlerin Önemi”, *Journal of Turkish Studies* 8/13 (2013): 572.

⁹¹ TDK, “Bilmece”, erişim: 9 Nisan 2021, <https://sozluk.gov.tr/>

⁹² Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 131.

⁹³ Suat Ugan, “Çocuklara Yönelik Dil Gereçleri ve Çocuk Gelişimine Katkıları”, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*, Ed. Tacettin Şimşek (Ankara: Grafiker Yayınları, 2011), 154.

⁹⁴ Artun, *Türk Halk Edebiyatına Giriş (Edebiyat Tarihi- Metinler)*, 134.

⁹⁵ Demiray, *Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, 14-15.

2.4. Biyografi

Sanat, ilim, siyaset ve diğer alanlarda tanınmış kişilerin, hayatlarını anlatan eserlere biyografi adı verilir. Ünlü kişileri, yetiştiği maddi ve manevi çevre içinde araştıran, onun kişiliğini ve eserlerini bazı sebep ve sonuçlara bağlı olarak ele alan biyografiler herkesçe okunmaya değer dersler içerir.⁹⁷

Dilimize Fransızcadan geçen yaşam öyküsü anlamında kullanılan biyografi kelimesi, “bio” ve “graphie” sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.⁹⁸ Yaşantısı ile çocuklara örnek olabilecek kimselerin yaşam öyküsü olarak nitelendirilir. Biyografi çeşitli bilim, sanat ve spor dallarında tanınmış topluma örnek kişileri ve hayatlarını konu edinir.⁹⁹ Belirli gelişim dönemlerinden geçen çocuklar çevresinde yaşayan veya kitaplarda bulunan önemli kişileri kendilerine örnek alma ihtiyacı hissederler. Bu ihtiyaçlarını biyografik eserler aracılığıyla karşılayabilirler. Ayrıca biyografiler sayesinde çocuklar, başka insanların hayatlarında karşılaştıkları sorun ve zorlukları bilir ve bunlarla başa çıkma yollarını öğrenir. Bu kişilere karşı ilgi ve saygı duymaya başlayan çocukta sabır, hoşgörü, yurtseverlik gibi duygular güçlenmiş olur.¹⁰⁰

Çocuklar; mucitlerin, kâşiflerin, büyük ressamların, müzisyenlerin, ünlü yazarların, sporcuların yaptıklarını ve onların başarılarını dile getiren biyografileri ilgi ile okurlar. Onların yaşamlarını anlatan hikâyeleri dinlemekten zevk alırlar. Çocukların biyografilerden yararlanmaları için ileri yaşları beklemek gerekmez. Çocuklarda her yaşta bulunan kahramanlara karşı ilgi ve büyüklere karşı duydukları hayranlık, biyografi okumalarında etkili olmaktadır.¹⁰¹

Biyografide bulunması gereken özellikler ise şunlardır:

- Gerçek bir yaşam öyküsünden yola çıkılarak, anlatılan kişinin hayatı ile ilgili gerekli bilgi ve belgeler dikkatle incelenmeli ve doğru bilgilere dayalı bir çalışma oluşturulmalıdır.
- Biyografi yazarı tarafsız bir tutum sergilemeli, kendi görüşlerini değil kahramanın görüşlerini aktarmalıdır. Söylenmeyen ifadeler söylenmiş gibi gösterilmemelidir.

⁹⁶ Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 132.

⁹⁷ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1*, 575.

⁹⁸ Ali Fuat Arıcı, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016), 167.

⁹⁹ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1*, 273.

¹⁰⁰ Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 162.

¹⁰¹ Demiray, *Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, 439.

- Konu seçimine dikkat edilmeli çocukların merak, ilgi, yaş ve cinsiyet gibi özellikleri göz önünde bulundurularak tercih yapılmalıdır. Anlatım ise açık, akıcı, hareketli ve çekici olmalıdır.
- Yaşam öyküsü anlatılan kişinin hayat mücadelesi, başarıları, doğruluğu, çalışkanlığı, yurtseverliği gibi olumlu yönleri ön plana çıkarılmalı çocuklara örnek olacak şekilde anlatılmalıdır.¹⁰²

Biyografilerin çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Genellikle masal ve hikâyelerde kusursuz kahraman tiplerine alıştırılan çocuklar biyografiler aracılığıyla çeşitli insan karakterlerini tanır: Büyük başarılar elde etmiş insanların hata yapabildiklerini, güçlü ve zayıf yönlerinin olduğunu fark eder. Hayatın mücadele içinde geçtiğini ve sabırla zorluklara karşı güçlü olarak başarılı olmayı hedefler. Ayrıca tarihimizde pek çok alanda öne çıkmış şahsiyetlerin nasıl yaşadığını, neler yaptığını, neler düşündüğünü ve geleceğe dair planlarının neler olduğunu öğrencilere ve gelecek kuşaklara aktarmanın önemi büyüktür. Geçmişini bilmeyen toplumların geleceğini de inşa edemeyeceği bilinmektedir.¹⁰³
- Genel kültür seviyesi ve düşünce sınırları genişleyen çocuk, kendine doğru bir örnek belirleyebilir: Çocuk okuduğu biyografiler ile sadece kendi milletinden olan önemli kişilerin hayat hikâyelerini öğrenmekle kalmaz, diğer milletlerin yetiştirdiği, insanlığa hizmet etmiş, oluşturdukları bazı eserlerle hâlâ anılan insanların yaşayışlarını da öğrenir.
- Biyografilerin çocuk edebiyatında önemli ve eğitici bir rolü vardır: Biyografiler, çeşitli derslerde öğrenilen bilgilerin anlam kazanması ve pekiştirilmesine de katkı sağlar. Özellikle 4. ve 5. sınıflardaki çocukların sorgulama çağına olmaları ve başarılı insanların hayat hikâyeleri merak etmelerini de göz önüne alarak bu eserlerin öğrencilerin eğitiminde kullanılabilirliğini artırdığı söylenebilir.¹⁰⁴

2.5. Destan

Bir toplumun çok eski çağlardaki büyük savaşlarını, başlarından geçenleri, din, fazilet ve milli kahramanlık maceralarını anlatan, şiir biçiminde yazılmış hikâyelerdir.¹⁰⁵ Kabaklı ise

¹⁰² Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 163-164. ; Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 274. ; Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 163-166.

¹⁰³ Arıcı, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, 168-169.

¹⁰⁴ Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 162-163. ; Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 177.

¹⁰⁵ Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, 183.

destanı, milletlerin hayatında önemli izler bırakmış tarihi olayların, içine hayal unsurları katılarak, dönemden döneme değişiklik göstermesiyle tanınmaz hale gelen, uzun manzum hikâyeler şeklinde tanımlar.¹⁰⁶

İnsanların ilk sanat ürünleri olan destanlar, ilim ve aklın toplum düzeyine tam anlamıyla hâkim olmadığı, ulusların büyük acılar ve kurtuluşlar yaşadıkları zamanların ürünüdür. Tabiat ve toplum olaylarının ilim ve akıl süzgecinden geçirilmediği o zamanlarda, olayların nedenleri hakkında insanlar, kendilerince akıl yürüterek ya da hayali unsurlardan faydalanarak açıklama yapmaya çalışmışlardır. Güneş, ay, deniz gibi cansız varlıkları canlı gibi düşünerek onlara insani özellikler yüklemişlerdir. İşte insanoğlunun yaşadığı olayların nedenlerini anlama çabası sonucunda önce mitoslar daha sonra da masal ve destanlar ortaya çıkmıştır.¹⁰⁷

Henüz yazının olmadığı dönemlerde ortaya çıkan, sözlü edebiyat ürünü diyebileceğimiz destanlar ikiye ayrılır:

- 1. Doğal Destanlar:** Milletlerin yazılı kültürlerinin olmadığı dönemde ortaya çıkmış destanlardır. Kulaktan kulağa kuşaktan kuşağa aktarımını sürdüren destanlar doğdukları ulusun ozanlarınca tarihin ileri dönemlerinde yazıya geçirilmişlerdir. Homerus'un İliada ve Odysseia'sı, Finlerin Kalevela destanları, Türklerin Alp Er Tunga, Oğuz Kağan, Ergenekon ve Manas destanları doğal destanlara örnek gösterilir.
- 2. Yapma Destanlar:** Tarihsel ya da toplumsal bir olayın, doğal destanlardaki özellikleri yansıtacak şekilde anlatıldığı, özel anlamda kişiler tarafından oluşturulan edebiyat yapısı destanlardır. Nâzım Hikmet'in Kuvây-ı Milliye Destanı, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Üç Şehitler Destanı ile Ariosto'nun Öfkeli Orlando, Tasso'nun Kurtarılmış Kudüs isimli destanları yapma destanlara örnektir.¹⁰⁸

Destanların genel özellikleri:

1. Destanlar, büyük ve uzun eserlerdir.
2. Çoğu manzum yani şiir şeklinde olan destanların şiir-düzyazı karışık biçimde olanları da bulunur.
3. Destanlarda olağan ve olağanüstü olaylar bir arada anlatılır.

¹⁰⁶ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1*, 61.

¹⁰⁷ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1*, 61. ; Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 120. ; Recep Nas, *Örneklerle Çocuk Edebiyatı* (Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2014), 314.

¹⁰⁸ Artun, *Türk Halk Edebiyatına Giriş (Edebiyat Tarihi- Metinler)*, 84. ; Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, 183. ; Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 120. ; Nas, *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 314-315.

4. Kahramanlar, bazı destanlara isimleri verilecek kadar önemli, genellikle toplumun üst tabakasına mensup ve olağanüstü özelliklere sahiptir. Ayrıca bu kahramanlar, insan olabileceği gibi insan dışındaki varlıklardan biri de olabilir.
5. Destanlarda konu olarak genellikle savaş, kahramanlık, yurt sevgisi, zaferler ve felâketler işlenir.
6. Milletlerin tarihi özellikleri ve milli değerleri destanlarda açıkça görülür. Destanlar, milli ahlak ve şuuru sağlamak, korumak ve derinleştirmek için bir araç görevi üstlenirler.
7. Destanların dili süslü ve sanatlıdır. Pek çok yerde tasvir ve benzetmelere yer verilir.¹⁰⁹

Destanların çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Toplumun kültürünü, ulusal özelliklerini çağlar boyu taşıyan destanlar çocuklara okutulması gereken çok önemli bir edebiyat türüdür.
- Destanlar, çocukların hayal gücünü zenginleştirir.
- Çocuklara dolaylı toplumsal kimlik ve kişilik kazandırmada yardımcı olurlar.
- Yeni yetişen gençlerin kimlik bunalımına girmemesi için bilinçaltılarında kendi toplumlarının destanlarının yer alması önemlidir.
- Milletlerde ortak duygu ve düşünüş duygusunu güçlendirir.¹¹⁰

2.6. Deyim

İki veya daha fazla kelimedenden meydana gelen, kelimelerden en az birisi gerçek anlamı dışında mecaz anlamıyla kullanılan, bir düşünceyi güçlü bir şekilde ifade eden kalıplaşmış söz gruplarına deyim denir.¹¹¹ Türkçe deyimler bakımından oldukça zengin bir dildir. Söylendiğinde göz önüne güçlü hayalleri getiren, gizli anlamları olan deyimler, halkın dikkatli ve zeki görüşlerinden ortaya çıkmıştır.¹¹² Deyimler, halkça türetilmiş mecazlı sözlerdir. Kendi başlarına anlamlı bir cümle kurmaz yani hüküm taşımazlar. Deyimler, bir cümle içinde veya sözün yeri geldiğinde, bir ünlem, bir yakıştırma veya bir cevap olarak anlam ifade ederler. Kabaklı 'ya göre; bir dili iyi konuşmak ve iyi yazmak, onu deyimleri ile kullanabilmek demektir.¹¹³ Deyimler, tıpkı canlılar gibi bir bölgede doğar, birçoğu geniş coğrafyaya

¹⁰⁹ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1*, 62-63. ; Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, 243-245.

¹¹⁰ Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 97- 101.

¹¹¹ Uslu, *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 78.

¹¹² Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, 186.

¹¹³ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1*, 189.

yayılarak hayatietini devam ettirir. Bazıları da zamanla ömrünü tamamlar ve unutulur gider.¹¹⁴

Deyimlerin genel özellikleri:

1. Deyimleri meydana getiren kelimeler, genellikle gerçek anlamlarından uzaklaşırlar.
2. Kısa ve özlü anlatımlardır, en az iki kelimededen oluşurlar.
3. Çoğunlukla bir eylem bildirir ve mastar olarak kullanılırlar.
4. Kalıplaşmış sözler olduğu için yapıları değiştirilemez.¹¹⁵

Deyimlerin çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Deyimler, millî dil bilincinin oluşturulmasında etkilidir.
- Barındırdığı derin anlamlarla günlük yaşamda karşılaşılan durumlar arasında ilişki kurarak zihinsel çağrışım gerçekleştirilmesini sağlar.
- Hem anlama hem de anlatma becerisinin kullanımı ile dile karşı olumlu tutum oluştururlar.
- Deyimler aracılığıyla çocukların kelime dağarcığı zenginleşir.¹¹⁶

2.7. Efsane (Söylence)

TDK' ye göre efsane, “eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence”¹¹⁷ şeklinde tanımlanır. Temel karakterin insan olduğu¹¹⁸ onun doğa ile mücadelesi ve karşılaştığı zorlukların üstesinden gelişinin anlatıldığı, gerçekliğine inanılan ve kısmen kutsal sayılan halk anlatılarına efsane denir.¹¹⁹ Başka bir ifadeyle içinde kutsal, gerçek ve olağanüstü unsurlar bulunan inandırıcı, kısa halk anlatılarıdır. İnsanoğlu var olduğu andan itibaren dış dünyayı ve doğayı tanımak istemiş, aynı zamanda ondan faydalanma çabası içinde olmuştur. Bu çaba sonucu karşılaştığı sorunlara karşı bir düşünce sistemi ve kendisini etkileyen gelişmelerden doğan bir takım kavramlar geliştirmiştir. Elde ettiği birikimlerden hareketle sözlü geleneğin yaşayan anlatım türlerini

¹¹⁴ Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, 255.

¹¹⁵ Uslu, *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 78. ; Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, 255-256.

¹¹⁶ Tazegül Demir - Deniz Melanlıoğlu, “Türkçe Öğretiminde Deyimlerin Çağrışımla Kazandırılması”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 31/3 (2011): 645.

¹¹⁷ TDK, “Efsane”, erişim: 25 Aralık 2020, <https://sozluk.gov.tr/efsane>

¹¹⁸ Dilek Tüfekçi Can, *Çocuk Edebiyatı Giriş* (Konya: Eğitim Yayınevi, 2014), 55.

¹¹⁹ Suat Ungan v.dğr., “Çocuk Edebiyatının Kaynakları”, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*, Ed. Tacettin Şimşek (Ankara: Grafiker Yayınları, 2011), 174.

meydana getirmişlerdir. Bu grup içinde sayılan efsaneler, toplumların en önemli kültürel varlıklarından biridir.¹²⁰

Kaynağı bir inanca dayandığı için hem anlatanlar hem de dinleyenler efsanede yer alan olayların gerçekten yaşandığına inanmaktadır.¹²¹ Bu özelliğiyle efsaneler, destan ve masaldan ayrılmaktadır. Genel anlamda efsaneler evrenin, insanların yaratılışlarının ve ortaya çıkışlarının yanı sıra, ilk günahı, ölümün kökenini, avcılığın ve hayvancılığın başlangıcını, bitkilerin ilk oluşumunu ateşin elde edilmesini, yeryüzünün ilk çiftini, ilk ailesini, gelenek, kurum, törenlerin, teknik bilgilerin kökenlerini konu edinebilirler.¹²²

Ayrıca efsaneler konuları açısından dört başlık altında incelenir:

1. Dünyanın yaratılışı ve sonu ile ilgili efsaneler
2. Tarihsel olaylar ile ilgili efsaneler
3. Doğaüstü varlıklar ve olağanüstü şeyler ile ilgili efsaneler
4. Dinsel konulu/Tanrı ve kahramanla ilgili efsaneler.¹²³

Efsanelerin (Söylencelerin) genel özellikleri:

1. Efsaneler bir kişi, bir olay ya da bir yere dayandırılarak, şahıs, yer ya da olaylar hakkında anlatılırlar.
2. Efsanelerin inandırıcılık özelliği vardır ve genellikle bir inanç üzerine kuruludur.
3. Efsanelerde genellikle olağanüstülük özelliği ön plana çıkar.
4. Efsaneler mitlerin modernleşmiş hali olarak ifade edildiklerinden dolayı içinde kutsal öğelere yer verilir.
5. Efsaneler, kaynaklarını genellikle geçmişin derinliklerinden alan belirli bir şekilleri olmayan, bir üslup ve biçime bağlı kalınmayarak konuşma diliyle anlatılan kısa halk anlatılarıdır.
6. Efsaneler, sade kısa ağızdan ağıza anlatılan, her anlatıcının özelliklerine göre değişikliklere uğrayabilen anonim halk anlatımlarıdır.¹²⁴

Efsanelerin çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Efsaneler çocuklarda hayal gücünün gelişmesi ve bazı ahlaki değerlerin kazandırılmasında etkilidir.¹²⁵

¹²⁰ Ebru H. Tanju, “Edebi Türler Açısından Çocuk Edebiyatı”, *Çocuk Edebiyatı*, Ed. Mübeccel Gönen (Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2013), 113.

¹²¹ Ungan v.dğr., “Çocuk Edebiyatının Kaynakları”, 175.

¹²² Munise Yıldırım, *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi Eylemsel ve Üretimsel Odaklı Öğretim* (Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2012), 81-82.

¹²³ Tanju, “Edebi Türler Açısından Çocuk Edebiyatı”, 115. ; Cemil Öztürk v.dğr., *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014), 100-101.

¹²⁴ Ungan v.dğr., “Çocuk Edebiyatının Kaynakları”, 176.

- Çocukların düşünme yapısına uygun, zengin ve fantastik bir yapıya sahip olan efsaneler aracılığıyla bazı soyut kavramlar açıklanır.
- Çocuklardaki farklı ve yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirir.
- Efsaneler, duygusal ve sosyal zekâ açısından çocuklara olayları, nesneleri, doğayı ve insanları farklı bakış açısı ile yorumlama fırsatı sunar.
- Toplum düzenini koruyucu, insanları iyiye ve güzele yönlendirme özelliğine sahip olan efsanelerde; iyi insanlar zor durumlardan kurtulup ödüllendirilirken kötü insanlar mutlaka cezalandırılır. Bu da çocukta bulunan iyilik hislerinin kökleşmesine yardımcı olurken bir yandan da çocuğun psikolojik açıdan rahatlamasını sağlar.
- Efsaneler, milli kimlik kazandırma açısından da oldukça önemlidir. Bu anlatılar, bazı önemli kişiler ve olayların unutulmaması için doğaüstü olaylarla süslenerek anlatılırken milli hafızanın oluşumuna da katkı sağlamışlardır.
- Çocuklarda merak duygusu uyandırarak ilgilerinin çekilmesi için, aynı zamanda zevkli ve kalıcı bir öğrenme sağlayabilmek için efsanelerden yararlanılabilir.¹²⁶

Ancak çocuklara anlatılacak efsanelerin seçiminde dikkatli ve titiz davranılmalıdır. Çünkü olumlu, yapıcı, geliştirici efsanelerin yanı sıra olumsuz, korku veren efsaneler de bulunmaktadır. Çocukların zihninde kötü, olumsuz etkiler bırakabilecek unsurların etrafında gelişen efsanelerin anlatılması yanlıştır. Sözlü edebiyat ürünlerinden biri olan efsaneler yazıldığı dönemin özelliklerini taşır. Anlaşılması güç, sanatlı ve uzun efsaneler öğrencileri sıkabilir ve derse olan ilgilerini azaltabilir. Bu yüzden efsanelerin dilinde sadeleştirme ve düzeltme yapılarak öğrencinin seviyesine uygun hale getirilmelidir.¹²⁷

2.8. Fabl (Hayvan Masalı)

Latince “Öykü, oyun, piyes, masal” anlamına gelen Fabula sözcüğünden kaynağını alan fabl kelimesi içinde genellikle hayvan kahramanların yer aldığı ve ahlak dersinin verildiği şiir ya da düz yazı tarzında masalımsı öyküleri anlatan bir terim olarak kullanılmaktadır. Büyüdükçe gerçek ya da gerçeğe uygun olayların anlatıldığı yazı türlerine yönelen çocuklar, masallardan zamanla uzaklaşır. Yarı masal ve yarı öykü özelliği gösteren fabllar bu geçiş sürecinde çocuklar için uygun olan edebi türlerden biridir. Fabllarda kahramanlar çoğunlukla hayvanlar olduğu gibi zaman zaman bitkiler, cansız varlıklar ve insanlar da olabilir. Fabllar önceden belirlenen bir ana düşünce çerçevesinde bir ya da birkaç

¹²⁵ Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 116.

¹²⁶ Tanju, “Edebi Türler Açısından Çocuk Edebiyatı”, 116.

¹²⁷ Ungan v.dğr., “Çocuk Edebiyatının Kaynakları”, 178.

olayın anlatıldığı ve sonunda yargı cümlesiyle ders verilen didaktik bir türdür. Özellikle insanlarda istenmeyen kusurlu davranışlar, fabllarda yer alan simgesel kahramanlar aracılığıyla eleştirilir. Örgün eğitimin yaygınlaşmadığı dönemlerde çocukların eğitiminde okulların görevini üstlenmişlerdir. Toplumun çocuklardan istediği bazı iyi insan davranışlarını kazandırmayı amaçlayan sanatsal ürünlerdir.

Kıbrıs (2010) 'a göre kısa, anlaşılır ve sade bir anlatım türü olan fabllar dört bölümden oluşmaktadır:

1. Kişilerin ve olayların tanıtıldığı, Giriş bölümü,
2. Olayların ilgi çekici biçimde işlendiği, Gelişme bölümü,
3. İlgi çekici olayın, düğümün çözüme kavuştuğu, Sonuç bölümü,
4. Kıssadan hisse olarak da nitelendirilen, olayların içinde verilmek istenen ana düşüncenin yoğunlaştığı, okuyanların payına düşen kısım olan, Ders bölümü.¹²⁸

Fablların genel özellikleri:

1. Kahramanlar genellikle hayvanlardır. Olağanüstü kahramanlara (dev, cadı, cin) yer verilmez.
2. Metinler bir ya da birkaç olaydan oluşur ve bütünlük arz eder.
3. Kısa, anlaşılır ve canlı bir dil kullanılır.
4. Gerçeklikten uzak olan bu türde yer ve zamana bağlı kalınmamaktadır.
5. Sonunda ders ve öğüt vermek amacıyla sembolik hayvan kahramanlar üzerinden insanlara ahlak dersi verilir.
6. Özellikle 10-12 yaş arası çocukların okumaktan hoşlandıkları bu tür, eğlendirici ve eğitici nitelikler barındırır.¹²⁹

Fablların çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Çocukların gelişim alanlarına katkı sağlar: Fablların başta dil gelişimi olmak üzere çocukların bilişsel, sosyal ve ahlaki gelişimleri açısından çeşitli katkıları vardır. Fabllar çocuk eğitiminde çok yönlü bir işleve sahiptir. Dile ait birçok özelliği içinde barındıran bu tür kelime ve kavram gelişiminde oldukça etkilidir. Sunulan olaylar sayesinde çocukların bilişsel yönden gelişimi desteklenir. Fablı dinleyen veya okuyan çocuk, olaylara farklı yönlerden bakabilme, çevresini gözlemleme eleştirel düşünme becerilerini kazanabilir. Fablların son bölümünde verilen derslerle çocukların ahlaki gelişimine de katkı sağlanmış olur. Çocuk tıpkı

¹²⁸ Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 118.

¹²⁹ Arıcı, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, 76. ; Tanju, “Edebi Türler Açısından Çocuk Edebiyatı”, 109.

masallarda olduğu gibi iyi ve güzel olan davranışları yapmaya yönlendirilir. Sevgi, dürüstlük, sorumluluk duygusu gibi değerler fabllar aracılığıyla kişiye telkin edilir.

- Çocukların hayvanları tanınması ve sevmesine katkı sağlamaktadır: Fabl türleri çocukta doğayı koruma, hayvanları sevmeye, canlılara zarar vermeme gibi evrensel değerlerin ve davranış biçimlerinin oluşmasında etkilidir. Ayrıca bu tür, çocukların hayvanlara karşı duyduğu ilgi vasıtasıyla kitap okuma alışkanlığı kazanılması veya kitap okuma eyleminin daha cazip hale gelmesini sağlar.¹³⁰

2.9. Fıkra

İki çeşit fıkra türü vardır:

1. Gazete fıkrası (edebi/yazınsal fıkra)
2. Mizahi fıkradır.¹³¹

Bir konu hakkında kişisel görüş ve düşüncelerin güncel olaylarla ele alınarak kısaca anlatıldığı gazete ve dergi yazılarıdır. Gazetenin ortaya çıkmasıyla yaygınlaşan bu tür günümüzde “köşe yazısı” olarak adlandırılır.¹³²

Batı dillerinde anekdot (anecdota) ile aynı anlama gelen mizahi fıkralar¹³³; zamana ve mekâna bağlı kalınmaksızın anlatılan, genellikle konuşmalara canlılık ve renk katmak, ileri sürülen düşünceleri desteklemek amacına yönelik söylenen ve içinde ince anlamlar, güldürücü öğeler bulunan kısa öykülerdir. Güldürmek, düşündürmek ve hoşça vakit geçirmek gibi işlevleri olan fıkraların merkezinde insan yer alır. Halkın pratik zekâsını ve espri gücünü gösteren fıkralar bireysel ve toplumsal hayatta olan zıtlıkları, aksaklıkları konu edinir. İnsanların kendilerine çeşitli dersler çıkarabileceği,¹³⁴ toplum içinde en çok anlatılan ve dinlenen, birçok çeşidi bulunan özel bir anlatı türüdür.¹³⁵

Gerek kültür gerekse edebiyat açısından zengin bir hazine niteliğinde olan fıkralar hemen her konuda olabilir. Sosyal, siyasi ve iktisadi ayrılıklardan doğan çatışmalar; beşerî davranışlarla aile, hukuk ve terbiyeyi içeren tüm konular hakkında fıkralar bulunmaktadır.¹³⁶ Dünyada ön plana çıkmış ünlü fıkra kahramanları vardır. Bizde Nasreddin Hoca, Almanlarda

¹³⁰ Arıcı, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, 77-78. ; Arıcı - Urgan, “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitime Katkıları”, 304-305. ; Tanju, “Edebi Türler Açısından Çocuk Edebiyatı”, 109-110.

¹³¹ Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 247.

¹³² Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 247. ; Urgan v.dğr., “Çocuk Edebiyatının Kaynakları”, 190.

¹³³ Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 247.

¹³⁴ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986), 567. ; Urgan v.dğr., “Çocuk Edebiyatının Kaynakları”, 190.

¹³⁵ Ensar Aslan, *Türk Halk Edebiyatı* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2018), 369.

¹³⁶ Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, 341.

Oylenspiegel, Araplarda Ebunevas, Marsilyalı palavracı, İranlı mübalağacı, İskoçyalı cimri, Yahudi tüccar olarak bilinir.¹³⁷

Fıkraların genel özellikleri:

1. Açık bir dile sahip olan fıkralar halkın ortak zevkinin ürünüdür.
2. İçerisinde hayali unsurlara yer verilmeyen, olayların geçtiği yer ve zamanın belli olmadığı ancak gerçekte var olan kişilerin bulunduğu anonimleşmiş türdür.
3. Kısa anlatılardır ve az sözle çok şey anlatma esasına dayanır.
4. Sonunda bir hüküm olan ince bir mizah çerçevesinde anlatılır.
5. Giriş gelişme ve sonuç bölümleri yer alır.
6. Fıkraya önce kahramanın adıyla başlanır, geçmişteki yaşanmış bir olay hikâye edilir.¹³⁸

Fıkraların çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Çocuğun mizah yönünü geliştirir ve pratik zekâsını güçlendirir.
- Çocuk bu türü dinlerken zevk alır, kısa öykülerden oluştuğu için sıkılmadan dinleyip okuyabilir.
- Çocuğun hayal gücünü ve olaylara bakış açısını geliştirirken ders çıkarma ve olaylara mizahi yönden bakmasını da sağlar.
- Fıkra okuyup dinleyen çocuk yeni durumlar ve karşılaştığı sorunlara karşı çözümler üreterek olaylara hoşgörü ile bakabilir.
- Fıkralar çocuğun anlama becerisini ve kelime dağarcığını geliştirmeye katkı sağlar.¹³⁹

2.10. Gezi Yazısı (Seyahatname)

Bir kişinin yurt içi veya yurt dışında yaptığı geziler sonucu elde ettiği bilgileri canlı, edebi bir dille yazdığı eserlere gezi yazısı (seyahatname) denir. İnsanlar eskiden beri ticaret, diplomasi, keşif, askerlik ve merak gibi sebeplerden dolayı seyahatler yapmışlardır. Bu gezilerde yazarlar bazen hikâye, roman bazen de gezi notları yazmışlardır. Bu eserlerde gezilen yerlerin geniş ve dar çerçevede bir örneği sunulur, milletlerin yaşayış şekilleri, kılık-kıyafet, gelenek ve görenekleri, ahlak ve ekonomik durumları aktarılır. Böylece okuyucunun zihninde anlatılan yerlerin gözüyle görmüş gibi bir tasvir oluşur ve kişi anlatılan bölge ile

¹³⁷ AĞICI, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, 85.

¹³⁸ AĞICI, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, 86.

¹³⁹ AĞICI, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, 88.

ilgili çeşitli bilgileri kavramış olur.¹⁴⁰ Bu yazılarda çocuklar için yetişkinlerde olduğu gibi genel kültürünü arttırıcı bilgiler yer alır.¹⁴¹

Gezi yazısının (Seyahatnamenin) genel özellikleri:

1. Gezme eylemi sonucunda elde edilen gözlemlerden oluşur.
2. Anlatılan yerin ilginç ve göze çarpan yönleri hakkında bilgiler verilir.
3. Edebi bir dil ve anlatım özelliği taşır.

Ayrıca çocuklar için yazılan gezi yazıları şu özelliklere sahip olmalıdır:

- Anlatılan yer ile ilgili gerçek bilgiler içermelidir.
- Konu edinilen yer tüm özellikleriyle tanıtılmalıdır.
- Gezi yazısının dili anlaşılır olmalıdır.
- Anlatılan yere ait fotoğraflara yer verilmelidir.
- Çocukların ilgi ve seviyelerine uygun olarak yazılmalıdır.
- Çocuklarda ve gençlerde ön yargılara sebep olabilecek genellemelerden kaçınılmalıdır.¹⁴²

Gezi yazısının (Seyahatnamenin) çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Gezi yazısı çocuklarda ve gençlerde okuma zevk ve alışkanlığının gelişmesine katkı sağlar.
- Çocukta yeni ufuklar ve yeni umutlar açarak çocuğun dünyayı tanımaya, hayatı daha iyi anlamasına yardımcı olur.
- Çocuklara farklı ülkeler ve şehirler ile ilgili bir takım bilgiler verirken onların hayal gücünün gelişmesi, farklı yaşam tarzlarını tanıma gibi imkânlar sağlar.
- Çocukta beynin sol yarısını geliştirici nitelikler taşır.
- Çocuğun genel kültür seviyesini artırır, kişilik gelişimine önemli katkıları vardır.
- Bazı derslerin (coğrafya, fizik ve kimya vb.) alt yapısını oluşturan temel bilgileri verir.¹⁴³

¹⁴⁰ Kabaklı, *Türk Edebiyatı I*, 565.

¹⁴¹ Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 203.

¹⁴² Arıcı - Ungan, “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları”, 275-280. ; Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 207.

¹⁴³ Arıcı - Ungan, “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları”, 279. ; Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 196. ; Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 191.

2.11. Hikâye(Öykü)

En eski edebî türler arasında yer alan hikâye, sözlükte “anlatmak, nakletmek, aktarmak, tekrar etmek; benzetmek, taklit etmek” anlamlarında kullanılır. Günümüzde kullanılan öykü kelimesi de Arapça’da “taklit etmek” anlamının karşılığıdır.¹⁴⁴ TDK’ nin sözlüğünde hikâye, “gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü, öykü” olarak tanımlanmıştır.¹⁴⁵ Oğuzkan ise; belli zaman ve mekân içinde yer alan, bir veya birkaç kişinin karakterini çizerek başından geçen gerçek ve gerçeğe yakın olayları genellikle birkaç sayfa tutan kısa yazıları hikâye olarak niteler.¹⁴⁶

Her hikâyede belli bir olay, olayın geçtiği mekân (yer), olayın gerçekleştiği zaman dilimi ve olayı yaşayan kişi veya kişiler (kişi kadrosu) bulunur. Bunlar hikâye ya da öykü adı verilen edebi türün en önemli unsurlarıdır. Ayrıca hikâyeler; serim (giriş), düğüm (gelişme) ve çözüm (sonuç) olmak üzere üç bölümden oluşur.¹⁴⁷

Günümüzde hem ebeveynlerin hem de öğretmenlerin sıklıkla kullandığı¹⁴⁸ hikâyeler eskiden Anadolu’da uzun kış gecelerinde hem eğlence hem de eğitim kaynağı olarak görülmekteydi.¹⁴⁹ Yazınsal tür olarak masal ve şiire göre çok daha yeni bir tür olan hikâyenin ilk örneklerine Batıda 13. yy’da Türk edebiyatında ise 19. yy’da rastlanılmaktadır.¹⁵⁰ Türk edebiyatında, çağdaş hikâye yazarları tarafından hemen hemen bütün hikâyeler yetişkinler göz önünde tutularak yazılmış, bu eserler içinden seçilen sade yazılarla ve büyüklerin yardımıyla çocukların okuma ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır.¹⁵¹ Cumhuriyetin ilk yıllarında kısa hikâye alanında ürün veren Türk yazarlar arasında, Ömer Seyfettin, Rıfat Ilgaz, Orhan Kemal, Yaşar Kemal’in eserleri sadeleştirilip çocukların tüketimine sunulmuştur.¹⁵²

Çocuklar için hikâyeler çeşitli konulara yönelik çözülmesi gereken birçok problemle karşılaşılın, olayların neden ve niçin gerçekleştiğini açıklayan bilgi, görüş ve yorumları içeren kaynaklardır. Çeşitli insan tiplerinin bulunduğu, onların hayat tecrübelerini zenginleştiren ve değer yargılarını geliştiren hikâyeler aracılığıyla çocuklar toplumsal kültüre uyum sağlar.

¹⁴⁴ Hüseyin Yazıcı, “Hikâye” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17: 479-480.

¹⁴⁵ TDK, “Hikâye”, erişim: 08 Nisan 2021, <https://sozluk.gov.tr/>

¹⁴⁶ Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 99.

¹⁴⁷ Şerif Aktaş - Osman Gündüz, *Yazılı ve Sözlü Anlatım: Okuma-Yazma, Konuşma-Yazma* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2016), 339.

¹⁴⁸ Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 111.

¹⁴⁹ Arıcı - Ungan, “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları”, 227.

¹⁵⁰ Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 180.

¹⁵¹ Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 109.

¹⁵² Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 180-181.

Ayrıca okuma alışkanlığı ve zevkinin kazanılması ile boş vakitlerin değerlendirilmesi gibi katkıları da bulunmaktadır.¹⁵³

Hikâyelerin (Öykülerin) genel özellikleri:

1. Yapı unsurları; kişiler, yer, olay ve zamandır.
2. Romana göre daha kısadır.
3. Olay dar zaman kapsamında anlatılır.
4. Kişi veya sayıca az kişiler vardır.
5. Kişilerin yaşayışının ağırlıklı olarak bir kısmı (yanı) üzerinde durulur.
6. Her hikâyede önemli bir başlangıç, bir doruk noktası ve kesin bir son bulunur.¹⁵⁴

Çocuk hikâyelerinde bulunması gereken genel özellikler ise şunlardır:

- Seçilen konu çocukların ilgisini çekmeli, sosyal ve duygusal gelişimlerine uygun olmalıdır.
- İşlenen konu çocukların yaşlarına uygun olmalı içeriğinde sakıncalı konulara yer verilmemelidir.
- Okuyucunun ilgisi canlı tutulmalı, bölümler açık, anlaşılır ve sürükleyici olmalıdır.
- Hikâyede giriş gelişme ve sonuç bölümleri uygun sırayla işlenmelidir.
- Hikâyenin bölümleri çok uzun olmamalı, çocukların hoşça vakit geçirmelerini sağlayan anlatımlar olmalıdır.¹⁵⁵

Hikâyelerin (Öykülerin) çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Modern eğitime geçerken gerek çocuklar gerek gençler için yazılan hikâyelerle bireylere okuma materyali sağlanmış ve onların hem sosyal hem kültürel anlamda gelişmelerine katkı sağlanmıştır.
- Çocuk eğitiminde hikâyelerin kullanım amaçlarının başında “okuma alışkanlığı” kazandırma gelmektedir. Özellikle okumayı sevmeyen çocuklar için kısa ve basit hikâyeler seçilerek onlara okuma alışkanlığı kazandırılabilir.
- Çocuğun ruh ve düşünce dünyasının gelişmesine katkı sağlar.
- Çocuğa istenilen davranışların kazandırılması için önemli bir araçtır.
- Çocukların çevreleriyle daha uyumlu bir ilişki kurmalarını sağlar.¹⁵⁶

¹⁵³ Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 99-100.

¹⁵⁴ Kavcar v.dğr., *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 94-95.

¹⁵⁵ Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 179-180. ; Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 206.

¹⁵⁶ Arıcı - Ungan, “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları”, 227-228. ; Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 146-147.

2.12. Kıssa

Dini Terimler Sözlüğünde kıssa kelimesinin 2 farklı tanımı yapılmaktadır: Birincisi, “hikâye, hikâye etme ve anlatma, haber verme.” ikincisi “Kur’an-ı Kerim’deki geçmiş peygamberler ve milletlerle ilgili ibretli ve tarihi olaylar.” tanımlarıdır. Kur’an-ı Kerim’de yer alan kıssaların anlatımında insanların ibret almasını sağlamak esas amaçtır. Bu kıssalara göre; iyiler ve ilahî emirlere göre hayat yaşayanlar varlıklarını ve medeniyetlerini devam ettirmişler, Allah’a isyan eden ve başkalarının hukukuna saygı göstermeyen milletler ise yok olmuşlardır. Kur’an-ı Kerim’de kıssa sanatıyla tarihî bir olayın yalın bir hâlde anlatılması değil, insanlara iyilikten yana bir tavır sergilemelerini öğretmek amaçlanmıştır.¹⁵⁷

Kur’an kıssaları özelliklerine göre üçe ayrılır:

1. **Tarihî kıssalar:** Özellikle Hz. Yusuf, Hz. Âdem, Hz. Mûsâ ve Hz. İsa’ya ait olan kıssalar Kur’an-ı Kerim’de geniş yer tutmakta, bazı önemli şahsiyetlerle hadiselerle dair kıssalar da bu kategoride yer almaktadır.
2. **Kur’an’ın indirilişi sırasında gerçekleşen olaylar:** Kur’an-ı Kerim’de bu olaylar da kıssa formunda anlatılmıştır: İsrâ, mi’rac, hicret, Bedir, Uhud, Hendek gibi savaşlar ve seferler bu kategoriye girmektedir.
3. **Gaybî kıssalar:** Yedi ayrı surede anlatılan Hz. Âdem’in yaratılışı kıssasıyla kıyamet sahneleri, ahiret, cennet, cehennem gibi konular ibret için kıssa formunda anlatılmakta ve gruplandırılmaktadır.¹⁵⁸

Kıssalar, başta peygamberler olmak üzere dört halifenin, sahabenin, din âlimlerinin ve din büyüklerinin hayatları etrafında oluşmuş, didaktik nitelikli, öğüt ve hikmet içeren anlatımlardır. Bundan dolayı kıssadan hisse çıkarılır. Peygamber kıssalarına “Kısasü’l-Enbiya” denir.¹⁵⁹ Kur’an kıssalarında da roman ve hikâye/öykü türlerinde temel unsurlar arasında yer alan olay, şahıs, zaman ve mekân öğeleri bulunmaktadır. Ancak bu öğelerin hepsini toplu olarak bir kıssada bulmak mümkün olmayabilir. Kıssalar dini amaçları gerçekleştirmeye yarayan araçlar olduğu için zaman, mekân ve bazen şahıs unsuru zikredilmez, tamamen gizlenir. Kıssalar gerçekleşen olayların etrafında cereyan ettiği için anlatımında olay unsuru daha belirgin bir şekilde ortaya çıkarılır. Böylece bütün dikkatler kıssanın vermek istediği mesaj ve ibret alınacak olay üzerine çekilir.¹⁶⁰

¹⁵⁷ MEB, *Dini Terimler Sözlüğü* Ed. Ahmet Nedim Serinsu (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2009), 204.

¹⁵⁸ İdris Şengül, “Kıssa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25: 499.

¹⁵⁹ Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, 472.

¹⁶⁰ Macit Yılmaz, *İslam Ahlak Eğitiminde Kur’an Kıssaları* (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2001), 39-40.

Kıssalarda insanların iç dünyalarını yansıtan iç konuşmalar ve kendi aralarında geçen diyaloglar şeklinde çeşitli diyalogları da görmek mümkündür. Duyguları yansıtan iç konuşmalar okuyucuya oldukça canlı ve dinamik bir öğrenme süreci yaşatmakta, konuyu daha canlı sunarak istenilen hedefe teşvik etmektedir. Böylelikle dikkatleri toplayarak bazı duyguların uyanmasını sağlamaktadır. Ayrıca kıssalar bu metotla konuyu beşeri düzlemde bir gerçeklik içinde okuyucuya sunmuş olur. Kıssalar insanlığın inanç ve fikirlerini olgunlaştırmak, akıl sahiplerini doğru yola ulaştırmak için insanlığın geçmiş tecrübelerinin özetleri şeklinde tanımladık. Kur'an'da kıssalar ağırlıklı olarak peygamberlerden, geçmiş kavimlerden ve bunların mücadelelerinden bahseder. Kıssalar temelde tevhid hakikatini ve kendi içerisinde de ayrı bir manevi/ahlaki mesajlar taşır.¹⁶¹ Kıssalar Kur'an'da yer alan dini ve ahlaki hedeflerin neredeyse tamamını kapsar ve bu hedeflerin ifade edilmesinde bir araç vazifesi görür.¹⁶²

Kıssaların genel özellikleri:

1. Kıssalar hayalden uzak gerçeği yansıtan olaylardan oluşur.
2. Önemsiz ayrıntılardan uzak, zaman ve mekâna önem vermeyen fakat asıl anlatılmak istenen olaya ve işe dikkat çeker.
3. Olaylar hikâye veya romanda olduğu gibi düzenli bir şekilde, bir yerden başlayıp bitirilmez ve olayın sadece bir sahnesi aktarılır.
4. Kıssalardaki gerçek kahraman bizzat insan olmayıp insanın inancı, ahlak ve davranışlarına bağlı olan tarihi kanundur.
5. Alınacak dersler ve verilmek istenen mesaj oldukça önemlidir.
6. Genellikle kıssalar insanları doğru yola iletmeyi hedeflemektedir.¹⁶³

Kıssaların çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Kıssalarda bulunan tekrar özelliği ile öğrenmede meydana gelen unutma azalır ve kalıcı izli öğrenme gerçekleşir.
- Kıssalar çocukta ahlaki şuur ve davranış oluşturmada etkilidir.
- Kıssalar olayların sadece konuyla ilgili bölümlerini aktararak hem konuyu dağıtmaz hem de konuyu gereksiz uzatmayı ve konudan konuya geçmeyi engeller. Böylece öğrenciyi ve öğretmeni esas hedeften uzaklaştırmadan verimli bir eğitim ortamı oluşturur.

¹⁶¹ Nuran Bayrak, *Kur'an'da Kıssa Temelli Duygu Eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2018), 27-30.

¹⁶² Seyyid Kutub, *Kur'an'da Edebî Tasvir* (İstanbul: Beka Yayıncılık, 2017), 205.

¹⁶³ Remzi Kaya, "Kur'an-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2, (2002): 35-36. ; Suat Yıldırım, "Kur'an-ı Kerim'de Kıssalar", *Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3 (1979): 48-49.

- Kıssalar dolaylı anlatım ile “bilinç dışı telkin gücüne” sahip olurlar. Din ve ahlak eğitiminde çok yönlü kullanım özelliği bulunan kıssalar insan zihninde kalıcı bir etkiye sahiptir.
- Kıssalar insanlara somut fikirler ve örnekler sunarak anlayış ve kavrama yönünden katkı sunar.¹⁶⁴
- Çocuğun dini gelişimine ve zekâ seviyesine uygun olarak seçilen kıssalar, çocuğun ruhunu, manevi dünyasını iyi örneklerle donatarak kişilik gelişimine katkı sağlar.
- Kıssaların özellikle inanç gelişimi, din dilinin gelişimi ve dini bilincin doğru bir şekilde öğrenciye kazandırılması gibi eğitimsel işlevleri bulunmaktadır.¹⁶⁵

DKAB derslerinde kıssalardan bazen örnek vermek bazen de somutlaştırma, ders veya mesaj verme, metot sunma amacıyla faydalanılmaktadır.¹⁶⁶ Din öğretiminde kullanılmak istenen kıssaların seçiminde dikkat edilmesi gereken bazı ilkeler bulunmaktadır. Bunlar:

- Seçilecek kıssa öğrencilerin seviyesine uygun olmalı, anlayamayacakları derecede soyut olaylar içerenler tercih edilmemelidir.
- Seçilen kıssa konuya uygun olmalıdır.
- Kur'an-ı Kerim'de bulunan kıssaların üstün anlatım özelliğine ve etkileyici bir üsluba sahip olduğu bilinmektedir. Bu üslûp ve incelikler korunmalı, Kur'an'ın içeriğine uygun olmayan eklemelerin ve insanlar tarafından yapılan bazı değişikliklerin yanlış anlaşılmalara yol açmamasına dikkat edilmelidir.
- Konuyla ilgili kıssada zihinleri meşgul edecek ve dikkati dağıtacak ayrıntılara girilmemelidir.
- Kıssalar çok uzun olmamalı, anlatılırken çocukların dikkatlerinin kısa süreli olabileceğini unutmamalı, ayrıca onların düşünmelerine ve fikir üretmelerine fırsat verilmelidir.
- Kıssaları birkaç bölüme ayırmak ve değişik zamanlarda anlatmak tercih edilebileceği gibi zaman zaman kısa sorular sormak da uygun olabilir.
- Seçilecek olan kıssada izahı zor noktalar varsa ve bu zor meseleleri çocuklar anlamayacaksa, o kıssayı hiç anlatmamalı veya başka kıssalar bulunmalıdır.

¹⁶⁴ Yılmaz, *İslam Ahlak Eğitiminde Kur'an Kıssaları*, 43-44.

¹⁶⁵ Macit Yılmaz, “Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur'an Kıssaları ve Kullanılışı”, *İslâmî İlimler Dergisi* 9/1 (2014): 144-145.

¹⁶⁶ Asiye Yılmaz, *Kur'an'daki Kıssaların Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2008), 41.

- Kıssaların seçimi kadar onların uygun metotlarla işlenmesi de önemlidir. Öncelikle kıssanın anlatımından beklenen amaçlar belirlenmeli, anlatım sırasında da bu hedefleri gerçekleştirecek yöntem ve teknikler kullanılmalıdır.¹⁶⁷

2.13. Masal

Masal kelimesi, dilimize Arapçadan girmiş olan “mesel” sözcüğünün Anadolu Türkçesindeki karşılığıdır. İnsanların geçmişte yaşadıklarından, gördüklerinden, bildiklerinden yola çıkılarak oluşturulmuş, öyküleyici anlatımdır. Örgün eğitim kurumlarının olmadığı dönemlerde bir eğitim aracı olarak kullanılan masal, daha sonra dinleyenleri etkilemeye, bir toplumda bulunması istenilen davranışları bireylere kazandırmaya yönelmiştir.¹⁶⁸ Masal, “genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür” olarak tanımlanır.¹⁶⁹

Çocukların biyolojik ve psikolojik gelişimleri içerisinde karşılaştıkları ilk edebi tür olan masal,¹⁷⁰ her toplumun kendi hayal gücünden veya hayal ettiği şeylere ulaşma çabasının sonucunda ortaya çıkmıştır. Toplumların tarihlerini, dillerini, gelenek ve göreneklerini içeren, halkın ortak şuurundan doğmuş, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa aktarılmış sözlü halk edebiyatı ürünlerinden biridir.¹⁷¹

Masallar ve özellikle Türk masalları üç ana bölümden oluşur:

1. **Giriş veya tekerleme bölümü:** Masal anlatıcısının dinleyicinin dikkatini çekmeye çalıştığı ve dinlemeye hazırlamak amacıyla ilginç kelime oyunlarından oluşan tekerlemelerin yer aldığı bölümdür. Döşeme de denilen bu kısımda tekerlemelerle anlatının hayal ürünü olduğu gösterilmeye çalışılır.
2. **Gelişme bölümü:** Gövde olarak da isimlendirilen bu kısımda olaylar ve kahramanlar tüm ayrıntılarıyla dile getirilir. Masalın en uzun bölümüdür. Dinleyicinin sıkılmaması için zaman zaman tekerlemelere başvurulur.

¹⁶⁷ Adem Akıncı, “Kur’an’daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2004): 59-61.

¹⁶⁸ Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 78.

¹⁶⁹ TDK, “Masal”, erişim: 26 Aralık 2020, <https://sozluk.gov.tr/masal>

¹⁷⁰ Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 60.

¹⁷¹ Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 111.

3. Sonuç bölümü: Masalın bittiği kötülerin cezasını bulduğu, iyilerin ödüllendirildiği, gökten üç elma düştüğü bölümdür. Yine kısa da olsa tekerlemeler bulunur.¹⁷²

Masalların genel özellikleri:

1. Masallar uzun zaman sözlü gelenekte varlığını sürdüren, anonim halk edebiyatı ürünüdür.
2. Masallarda geçen olayların yeri ve zamanı belli değildir. Eğer masalda yer ve zaman varsa bunlar tamamen hayalidir ve dış dünyada karşılıkları yoktur.
3. Genellikle krallar, prensesler, sultanlar, vezirler, canavarlar, hayvanlar, haramiler, periler, cinler gibi sembolik tipler yer alır. Masallarda yer alan hayvan kahramanlar insanlar gibi düşünür, konuşur hissederek.
4. Masallarda geçen olaylar, macera ve serüvenlerin sonunda her zaman iyiler kazanır, kötüler cezalandırılır ve masallar daima güzel sonla biter.
5. Masallarda çoğunlukla olağanüstülük ön plana çıkar.¹⁷³

Masalların çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Masallar çocuklardaki iyi ve güzel huyların oluşması ile ahlak duygusunun gelişmesine katkı sağlar. Bilindiği gibi masallar genellikle hep aynı sonla biter. İyiler kazanır, kötüler kaybeder, iyilik ve güzellikler ödüllendirilirken kötü huy ve davranışlar cezalandırılır. Böylece çocukta ahlaki yönden bir bilinçlenme gerçekleşir.
- Masallar çocuklardaki dil gelişimine olumlu yönde katkı sağlar. Masallar sayesinde çocukta dil ve edebiyat zevki gelişir. Okunan veya dinlenen masallar çocukta güzel konuşma ve söylenenleri anlama gibi becerilerin gelişmesini sağlar.
- Masallar çocuklardaki kişilik oluşumuna olumlu yönde etki etmektedir. Masallarda yer alan kahramanlarla özdeşleşen çocuklar hem ahlaki yönlerini hem de davranışlarını güzelleştirme eğilimi içinde olurlar.
- Çocuk masallardan plan ve düzeni öğrenir. Bir düzen ve plan dâhilinde anlatılan masal türü öğrencilerde “estetik” algısının gelişmesine katkı sağlar.
- Masallar çocukların manevi yönlerini güçlendirir. Masallar, kişilerin başına gelen kötü olayların ve sıkıntılı zamanların bir gün biteceğini, güzel günlere ulaşma ümidiyle yaşanması gerektiğini öğretir. Türk masallarında da dinden gelen

¹⁷² Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 119. ; Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 81-83. ; Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 75-77.

¹⁷³ Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 111-113.

tevekkül duygusuyla kadere boyun eğme öğütlenmiş, kişilerin başlarına gelen olumsuzluklara sabır göstermesi telkin edilmiştir. Böylece kişilerin manevi yönü güçlendirilerek hayatının mutlu ve güzel kılınması hedeflenmiştir.¹⁷⁴

Ayrıca anlatılacak olan masalların bazı nitelikleri taşıması gerekmektedir. Bu konuda gerek ebeveynler gerekse öğretmenler seçici davranmalıdır. Anlatılacak masal, çocukların yaşına ve seviyesine uygun olarak açık, anlaşılır ve akıcı bir dile sahip olmalıdır. Yer alan olaylar hareketli ve canlı olmalı, çocukları eğlendirirken aynı zamanda onları eğitmelidir. Masalların başında mutlaka tekerlemelere yer verilmeli, çocukların ilgisi çekilmelidir. Gelişme bölümü iyi işlenmiş olmalı, sonuç bölümünde ise olaylar beklenmedik bir şekilde sonlandırılıp masal bitirilmelidir. Masalın içeriğine de dikkat edilmeli, çocuğun ahlakını bozacak unsurların bulunmamasına özen gösterilmelidir. Çocuğun günlük hayatında karşılığı olan unsurları içeren, verilmek istenen mesajın iyi işlendiği, sınıf ortamına uygun masallar tercih edilmelidir.¹⁷⁵

2.14. Menkıbe

Evlıyaların ermişlerin ve din büyüklerinin yaşadıkları zamanda veya öldükten sonra inançları için yaptıkları davranışların, gösterdikleri kerametlerin ve olağanüstü olayların üçüncü kişi ağzı ile anlatıldığı edebi türe menkıbe adı verilir. Menkıbelerde genellikle evlıyalar, ermişler manevi üstünlükleri insanlar tarafından kabul edilen ve çeşitli kerametler gösteren kişilerdir. Bu kişiler perişanlık ve yoksullukla geçen yaşamları, dünya nimetlerine değer vermemeleri, varlıklarını başkaları için harcamaları ve olağanüstü kişilikleri ile menkıbelere konu olmuşlardır.¹⁷⁶

Menkıbede bütün olayların asıl kaynağı Tanrı olarak görülür ve onlara değer verilir. Haber niteliğinde gerçekte yaşanan ya da inanılan bir yaşanmışlığı, olayı dile getirerek bunlara inanılması istenir. Veli ya da ermiş yaşarken bu dünyadan tamamen farklı, mükemmel, olağanüstü olaylarla resmedilir ve öldükten sonra da bu olağanüstü olayların devam ettiğine inanılır. Menkıbelerde bu özelliklerinden dolayı çeşitli kerametlere yer verilir.

Bunlar;

1. Ölülerini diriltme,
2. Ölülerle haberleşme,
3. Yapılan haksızlıkları düzeltme vb. gibi.

¹⁷⁴ ARICI, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, 58-61.

¹⁷⁵ ARICI, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, 62. ; Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 84.

¹⁷⁶ Yıldırım, *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi Eylemsel ve Üretimsel Odaklı Öğretim*, 103.

Menkıbelerde yer alan ermişlere ya da evliyalara hem eski dönemlerde inanılmış hem de günümüzde inanılmaktadır. Halk menkıbeleri ve sanatsal menkıbeler olmak üzere ikiye ayrılan menkıbe türü tamamen din öğretisinin etkisiyle oluşmuştur. Önceleri okumuş dini çevrelerde, daha sonra halkın düzeyine indirilerek menkıbeler dilden dile anlatılmış, kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. İlk zamanlarda koşuk şeklinde yazılan bu edebi tür zamanla düz yazı biçimini almıştır.¹⁷⁷

Menkıbelerin genel özellikleri:

1. Menkıbeler, biçim itibarıyla genellikle kısa, üslup kaygısından uzak, sade anlatımlardır.
2. Menkıbeler, keramet çevresinde oluşan ve hızlı bir şekilde son bulan bir olay örgüsüne sahiptir.
3. Olayların yeri ve zamanı bellidir.
4. Gerçek olduklarına inanılır.
5. Kahramanları, gerçek ve kutsal yönleri bulunan kimselerdir.
6. Kahramanları, manevi güçleri ile kendilerini halka kabul ettirmişlerdir.
7. Konu, veli hayattayken ya da öldükten sonra da gerçekleşebilir.
8. Menkıbenin amacı, evliyalara, ermişlere anmak, tanıtmak ayrıca, anlatıldıkları dinin inanç özelliklerini aktarmaktır.¹⁷⁸

Menkıbelerin çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Menkıbelerde insanları iyiye, güzele, doğru yola yönlendirme çabası vardır.
- Kutsal kişilerin erdemli davranışları, güzel ahlakları, olağanüstü eylemlerle desteklenerek dine uygun davranışların insanlar tarafından sergilenmesi amaçlanmaktadır. Kısaca ahlaki erdemler ve değerler menkıbelerle aktarılır.
- Menkıbeler, eleştirel düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama ile empati kurma becerilerinin gelişmesine katkı sağlar.
- Vatanseverlik, geçmişine saygı duyma ve milletini sevmeye gibi birtakım değerlerin aktarımını kolaylaştırır.
- Menkıbeler önemli tarihi şahsiyetlerin olağanüstü yaşamlarını aktarırken aynı zamanda bizlere geniş bir tarihsel bilgi de sunar.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Yıldırım, *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi Eylemsel ve Üretimsel Odaklı Öğretim*, 103-104.

¹⁷⁸ Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, 554-555. ; Yıldırım, *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi Eylemsel ve Üretimsel Odaklı Öğretim*, 103-105.

¹⁷⁹ Ersin Topçu - Selahattin Kaymakçı, "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri", *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 20/1 (2018): 285. ; Yıldırım, *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi Eylemsel ve Üretimsel Odaklı Öğretim*, 104.

2.15. Şiir

Küçük yaşlardan itibaren çocuğun hayatında olan ve onu ilgilendiren şiir¹⁸⁰, zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimidir.¹⁸¹ Klasik bir tarifile şiir, güzel söz söyleme sanatıdır. Duygulara hitap etme özelliğine sahip olan şiirler; olayları, canlı-cansız varlıkları, insanları duygulu, renkli ve etkili bir dille anlatır. Edebi türler içinde en köklü geçmişe sahip olan türdür.¹⁸²

Şiirler hayal gücü duygusallık uyum ve ölçü gibi bir takım içerik anlatım ve biçim özellikleriyle diğer edebi türlerden ayrılmaktadır. Şiirler düzyazıya göre daha estetik özellikler taşıdığı için yoğun dikkat gerektiren bir yazı türü olarak değerlendirilmektedir. Şiiri genel olarak düzyazıdan ayıran en belirgin özellik ise kafiyeli olmasıdır. Kafiye şiire hem ses zenginliği hem de düzen ve biçim kazandırmaktadır.¹⁸³

Konularına göre şiirler beş başlık altında incelenir. Bunlar:

- 1. Lirik (Duygusal) Şiir:** İnsanoğlunun bütün duygularını içine alan ve bu duyguları coşkulu bir şekilde anlatan şiirlerdir. “Lir” denilen bir saz eşliğinde şiirlerin söylenmesi ile zaman içinde bu şiirler lirik şiir olarak isimlendirilmiştir. Dünya edebiyatında en çok işlenen ve sevilen şiir türüdür. Başlıca konuları; toplumsal olarak yaşanan acı ve sevinç gibi ortak duygular ile bireysel duygular olan aşk, acı, ayrılık ve özlem olarak sıralanabilir.
- 2. Epik (Destansal) Şiir:** Destansı, kahramanlıkla ilgili gibi anlamlara gelen epik kelimesi, Yunanca epos, episkos kelimelerinden gelir. Tarihsel olaylardan yola çıkılarak yazılan bu şiirlerde savaş, kahramanlık, yiğitlik yurt sevgisi gibi konular coşkulu bir anlatımla, uzun bir şekilde işlenir.
- 3. Pastoral Şiir (Doğa Şiiri):** Köy ve kırlarda, dağ, orman, yayla gibi doğal güzelliklerle iç içe yaşam ile çobanların yaşamını ve bunlara duyulan sevgi ve özlemi anlatan şiir türüdür. Pastoral kelimesi “çobanlara ilişkin” demektir. İki çeşit pastoral şiir vardır: Doğrudan doğruya doğa manzaralarını etkili bir şekilde anlatan şiirlere idil, daha çok konuşma şeklinde yazılan pastoral şiirlere ise eglog denir.
- 4. Didaktik (Öğretici) Şiir:** Bir eğitim-öğretim aracı olarak, bilim, sanat, zanaat, felsefe, ahlak, din gibi konularda temel ilke ve kuralları öğretmek, belli bir konu

¹⁸⁰ Demiray, *Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, 33.

¹⁸¹ TDK, “Şiir”, erişim: 16 Ekim 2021, <https://sozluk.gov.tr/>

¹⁸² Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 147-148.

¹⁸³ Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 254-255.

hakkında öğüt vermek, ahlak dersi çıkarmak amacıyla yazılan şiir türüdür. Estetik yönü zayıf olan bu tür şiirlere öğretici şiir de denilmektedir.

5. **Dramatik Şiir:** Drama ile ilgili, sahne oyununa özgü anlamına gelen dramatik kelimesi Yunanca “drama” kelimesinden türemiş bir terimdir. İnsan yaşamının korku, sevgi, tutku gibi değişik boyutlarını gerçeğe uygun biçimde, eyleme dönüştürerek anlatan şiir türüdür. Dramatik-oyunlaşabilir-şiirler için nazım halinde yazılmış oyun ya da oyun kesitleri denmektedir ve tiyatro yapıtları içinde değerlendirilir.¹⁸⁴

Çocuk şiirlerinde işlenen temalar açısından bakıldığında, dünya edebiyatında daha çok pastoral ve didaktik şiir anlayışının yer aldığı görülmektedir. Türk edebiyatında da buna yakın bir durum olmakla birlikte daha çok didaktik şiirlere yer verildiği söylenebilir. Sözlü edebiyat geleneğinde masal, tekerleme ve ninnilerin de aynı özellikleri taşıması dikkat çekicidir. Buradan da anlaşılabileceği gibi, öteden beri çocukların eğitilmesi gereken biri olarak algılanması, şiirlerinde tema ve konularının bu yönde ağırlık kazanmasına sebep olmuştur.¹⁸⁵

Gelişiminin her döneminde şiire karşı olumlu tepkiler gösteren çocuklar, şiir dinlemekten, okumaktan ve ezberlemekten zevk duyarlar. Oğuzkan’a göre çocuğa güzellik, insanlık duyguları ile ulus ve yurt sevgisi kazandırmada şiir etkili bir edebi üründür. Ayrıca anadili sevdirmek, onun zenginliğini tanıtmak, bir duygu, düşünce ve izlenimin sanatlı biçimde nasıl anlatılabileceğini öğretme bakımından da şiirlerden çocukların eğitiminde yararlanılabilir.¹⁸⁶

2.15.1. Türk Halk Edebiyatında Bulunan Şiir Türleri

Türk edebiyatı zengin bir halk şiir geleneğine sahiptir. Türkçe'nin en güzel şekilde kullanıldığı, duygu ve düşüncelerin özlü bir söyleyiş biçimi ile ele alındığı bu türler halk şiirinin örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk edebiyatı alanının her aşamasında bu gelenekte bulunan örneklerden yararlanılabilir. Bu örnekler üç başlık altında toplanmaktadır.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 148-149. ; Kavcar v.dğr., *Yazılı ve Sözlü Anlatım* 75-88. ; Kıbrıs, *Çocuk Edebiyatı*, 143-148. ; Tanju, “Edebi Türler Açısından Çocuk Edebiyatı”, 135-136.

¹⁸⁵ Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 207.

¹⁸⁶ Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 254.

¹⁸⁷ Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 136.

2.15.1.1. Mani

Hemen her konuda söylenmiş, az sözle çok anlamın ifade edildiği, genellikle 7 heceli dört dizelik bir anonim şiir türüdür.¹⁸⁸ Maniler anlam bakımından bir bütünlük gösterirler, anlatılmak istenen duygu ve düşünce dört dizede söylenip bitirilir. En eski ve en küçük nazım şekli olan manilerin, uyak örgüsü; birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri birbiri ile uyaklı üçüncü dizesi serbest uyaklı şekildedir. Manilerde bulunan ilk iki dize, anlatılmak istenen duygu ve düşünceye giriş ve hazırlık niteliğindedir. Dinleyen veya okuyan kişinin dikkatini ve ilgisini çekmeye yarar. Temel düşünce, anlam ve duygulara ise üçüncü ve dördüncü dizelerde yer verilir.¹⁸⁹

2.15.1.2. Ninni

Annenin çocuğunun ağlamasını susturmak, onu oyalamak veya uyutmak için beşik sallarken söylediği basit, yumuşak ve ezgili sözlerdir. Ninnilerdeki ezgiler; gevşetici, sakinleştirici ve uyku getirici tarzdadır. Ninniler, daha önceden bilinen, ezberlenmiş hazır şiir örneklerinden söylenebilir ya da söyleyici tarafından doğaçlama yoluna da başvurulabilir. Belli bir şekli ve ölçüsü olmayan ninnileri, ilk yapanlar ve söyleyenler hiç şüphesiz kadınlardır. Ninniler, anne, baba ve aile sevgisi ile her çeşit güzellikleri içerebilir.¹⁹⁰

2.15.1.3. Türkü

Türkçe söylenmiş şiir anlamına gelen türkü, halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı olayları içeren; hece ölçüsüyle ve bir ya da dört dizeli ana bölümlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen; manzum ve ezgili anonim ürünlere denir. Başlangıçta sahibi belli olan türküler, halkın dilinde dolaşarak sonraki nesillere aktarılır ve farklı coğrafyalara yayılır. İlk söyleyenleri zamanla unutulur böylece anonimleşirler.¹⁹¹ Ancak söyleyeni belli olan türküler de vardır. Aşk, doğa olayları ve güzellikleri, gençlik gurbet, ayrılık, sıra özlemi, ölüm, kahramanlık, göç gibi konularda söylenirler.¹⁹²

Şiirlerin genel özellikleri:

1. Şiirler, heyecan ve coşku kaynağıdır. Genellikle insanın hayal gücünün, duygularının ve sembollerin ön plana çıktığı türdür.

¹⁸⁸ Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, 511.

¹⁸⁹ Aslan, *Türk Halk Edebiyatı*, 128-129. ; Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, 281.

¹⁹⁰ Aslan, *Türk Halk Edebiyatı* 146. ; Mehmet Aça, "Halk Şiirinde Tür ve Şekil", *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* Ed. M. Öcal Oğuz (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 251.

¹⁹¹ Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, 798-799.

¹⁹² Uslu, *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 352.

2. Kafiyeyle veya kafiyesiz, ölçülü veya ölçsüz mısralardan oluşmaktadır.
3. Şiir, ahenkly, ritimly, uyumlu edebi anlatım şeklidir.¹⁹³

Şiirlerin çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Çocuğun zihinsel ve kültürel gelişimine katkı sağlar.
- Sözel, yazılı ifade becerileri ile dinleme becerisini geliştirir.
- Ana dil sevgisini kazandırır.
- Ezberleme yeteneğini geliştirerek hafızasını kuvvetlendirir.
- Hayal gücünü geliştirir.
- Çocuğun ulusal ve evrensel değerlere ulaşmasına katkı sağlar.
- Duygularını ifade etme açısından şiir, zengin bir sözcük dağarcığı oluşturarak çocuğa iyi bir anlatım seviyesi kazandırır.
- Çocuğun kendine olan güvenini artırır.
- Çocuğun sosyalleşmesine imkân tanır.¹⁹⁴

2.16. Tekerleme

Tekerleme; söz ustalığı gösterme, dinleyicilerin dikkatini çekme ve belirli bir konuda bilgi verme gibi amaçları bulunan nazım-nesir karışık halk edebiyatı ürünüdür. Genellikle çocuklar tarafından ve her konuda söylenebilen¹⁹⁵ bu tekerlemeler masal, bilmece ve halk tiyatrosu gibi bazı türler içinde veya bağımsız olarak ortaya çıkarlar. Tekerlemede anlatılmak istenen hisler, fikirler ve hayaller, ritim ve ahenk unsurlarından vezin, kafiye, alliterasyon ve seci'den yararlanılarak birtakım söz kalıpları içinde, art arda, bazen açık bazen kapalı şekilde ustalıkla sıralanır.¹⁹⁶

Daha çok çocuk edebiyatı ürünleri arasında bulunan tekerlemelerin dört çeşidi bulunur:

1. **Masal tekerlemeleri:** Masalların başında, ortasında ve sonunda bulunan çeşitli amaçlarla bir araya getirilmiş kalıplaşmış sözlerden oluşan tekerlemelerdir.
2. **Oyun tekerlemeleri:** Oyunlardan önce ve ebe seçimi yapmak için söylenen, baştan ya da sondan uyaklı, ahenkly söz kalıplarıdır.
3. **Tören tekerlemeleri:** Genellikle çocuklara ilişkin, yağmur yağdırmak, bahar bayramını kutlamak için düzenlenen törenlerde söylenirler.

¹⁹³ Uslu, *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 318.

¹⁹⁴ Arıcı, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, 101-102. ; Arıcı - Ungan, "Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları", 263. ; Aytekin, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, 153.

¹⁹⁵ Artun, *Türk Halk Edebiyatına Giriş (Edebiyat Tarihi- Metinler)*, 138.

¹⁹⁶ Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, 589.

4. Yanıltmaca (söz cambazlığı gerektiren) tekerlemeleri: Söylenmesi zor sözcüklerin sırlandığı ve bu sözcüklerin takılmadan hızla söylenmesi gerektiği söz oyunlarından oluşurlar. Usta kişiler tarafından söylenen bu tekerlemeler kendi başlarına birer söz sanatlarıdır.¹⁹⁷

Tekerlemelerin genel özellikleri:

1. Tekerlemelerde, birbirlerine yakın seslerle ahenk sağlanır.
2. Genellikle 4-6 dize arasında değişen şekle sahiptirler.
3. Tekerlemelerde gerek dize gerekse hece sayılarında bir bütünlük yoktur.
4. İlgisiz kelimelerle, mantık dışı sonuçlara ulaşılır.
5. İçinde güldürmeyi amaçlayan tuhaf sözler ve sürrealist hayaller bulunabilir.¹⁹⁸

Tekerlemelerin çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Tekerlemeler çocukların dil çabukluğu kazanmasını sağlar.
- Çocukların yaratıcı yönünü ortaya çıkarır ve zekâyâ dayalı ifade gücünü artırır.
- Türkçe’ den zevk alınarak dilin imkânları keşfedilir.
- Kısıtlılığı nedeniyle çabuk öğrenilirler ve içindeki tekrarlar kolaylıkla ezberlemeyi sağlar.
- Çocuklarda kendilerine güvenme duygusunu geliştirir.
- Oyunlardaki iş bölümü ve sayışmalar çocukların iş bölümünü ve demokratik hareketlerin altyapısını oluşturma ve anlama bakımından önemlidir.¹⁹⁹

2.17. Tiyatro

İnsan hayatında yaşanan olayları, seyirciler önünde, sahnede canlandırma sanatına tiyatro denir. Tiyatroda oynamak için yazılan esere veya tiyatronun oynandığı yere de aynı isim verilmektedir. Tiyatronun öğeleri; sahnede oynamak için yazılmış bir “eser”, eserin konusu olan “olay”, eserdeki karakter ve tipler olan “kişiler”, yazarın anlatım tarzı olan “üslup”, oyunu canlandıran “oyuncu”, oyunun sergilendiği yer olan “sahne” ve oyunu seyreden “seyirci” şeklindedir.²⁰⁰ Tiyatro eseri, olayları oluş sırasına göre ele alır ve buna drama adı verilir.

¹⁹⁷ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* (Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2013), 155-160. ; Nas, *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 434-446.

¹⁹⁸ Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, 764.

¹⁹⁹ Arıcı, *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, 94. ; Tanju, “Edebi Türler Açısından Çocuk Edebiyatı”, 122-124.

²⁰⁰ Uslu, *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 343.

Bir tiyatro/drama eseri üç bölümden oluşur. Bunlar;

1. **Giriş bölümü;** bu bölümde kişilerin kimlikleri, olayla ilgileri ve konunun niteliği tanıtılır.
2. **Düğüm (gelişme) bölümü;** girişle sonuç arasındaki büyük bölümdür ve karakterleri, tutkuları ve çıkarları ayrı olan kişiler çatışır. Bu bölümde olay merak uyandırıcı bir hal alır.
3. **Sonuç bölümü;** bu bölümde olay bir sonuca bağlanır.

Ayrıca dramatik bir eser, olayların gelişmesine göre bazı bölümlere ayrılır. Bu bölümlere de bilindiği üzere perde/sahne denilmektedir.²⁰¹

Tiyatro, bir seyirci topluluğuna, ortak insan yaşantısına, kitle psikolojisine dayanmaktadır. Eğitimde de esas olan etkileme, beceri ve değer kazandırma olduğu için tiyatro ile eğitim arasında sıkı bir ilgi olduğu açıktır.²⁰² Yaşanmış ya da yaşanması muhtemel olaylardan yola çıkarak sosyal, kültürel, ahlaki mesaj verme amacı bulunan tiyatro, yaşamı anlatan bir ayna görevi üstlenmiştir. Onu diğer sanatlardan ayıran ve etkileme gücü açısından da önemli ve belirgin bir yere konulmasını sağlayan özellik; içinde sözel ve görsel unsurları barındırması olmuştur.²⁰³

Tiyatronun genel özellikleri:

1. Tiyatro eserleri oynanmak amacıyla yazıldığı için genellikle kısadır.
2. Tiyatro eserinde perde, sahne ve tablo gibi zorunlu bölümler vardır. Tiyatroda dekor olması nedeniyle yer ve çevre tasviri yapılmaz.
3. Tiyatroda esas olan diyaloglar yani kısa süren karşılıklı konuşmalardır.
4. Tiyatro eserinde ayrıntılı psikolojik tahlillere yer verilmez.
5. Dil ve anlatımı canlı, hareketlidir.
6. Tiyatro oyunu, bir duygu ve düşüncüyü benimsetme konusunda oldukça etkilidir.²⁰⁴

Tiyatronun çocuk eğitimindeki yeri ve önemi:

- Tiyatronun çocuk eğitiminde önemli bir yeri vardır. Çocuğa kazandırılacak birçok davranış oyun yoluyla daha etkili bir şekilde kazandırılır.
- Tiyatronun en önemli işlevlerinden biri çocuklara dayanışmayı öğretmesidir. Bu sanat faaliyetinde görev alan çocuklar, dayanışmanın ve birbirine destek olmanın önemini kavrar.

²⁰¹ Kavcar v.dğr., *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 302-303

²⁰² Kavcar v.dğr., *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 316.

²⁰³ Arıcı - Ugan, “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitime Katkıları”, 312.

²⁰⁴ Kavcar, *Edebiyat ve Eğitim*, 92-93.

- Çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirir.
- Zihinsel ve sanatsal becerilerinin gelişmesine katkısı vardır.
- Tiyatro çocuklara konuşurma becerisi geliştirme imkânı sunar.
- Belli konuları sözlü ve fiziki canlandırma yeteneği kazandırır.
- Çocuğun kişilik gelişimine katkı sağlar.
- Empati kurma, sosyalleşme, insanları ve olayları anlayabilme, yaşayarak öğrenme gibi yönlerden çocukların gelişmelerini sağlamaktadır.²⁰⁵



²⁰⁵ Arıcı - Ungan, “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları”, 312. ; Yalçın - Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, 222- 225.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, veri toplama araçları, araştırmacının rolü, verilerin analizi konusunda açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

“Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Edebi Ürün Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri” adlı çalışmada nitel araştırma yöntemine dayalı durum çalışması modeli kullanılmıştır. Nitel sözcüğü belli ortak özelliklerin paylaşılması ile ortaya çıkan yöntemleri vurgular. Geleneksel araştırma yöntemleriyle ifade edilmesi zor olan sorulara cevap bulmak için nitel araştırma yöntemi kullanılır.²⁰⁶ Nitel araştırmalar, ortalama cevapların aranmasından öte, farklılıkları anlama ve değişkenlerden çok durumları açıklamaya dayanmaktadır.²⁰⁷ Ayrıca, nitel araştırmaların dünyaya dair yorumlayıcı ve doğal bir yaklaşımı vardır. Bu, nitel araştırmacıların kendi doğal ortamlarındaki şeyleri insanların olaylara verdiği anlamlar açısından değerlendirmeye çalışması veya yorumlaması şeklinde olur.²⁰⁸

Nitel araştırmalar, bireylerin hayatları boyunca yüz yüze geldikleri sorun oluşturan durumları “olay incelemesi, olgu bilim analizi, kültür analizi, gömülü teoriyi ortaya çıkarma, durum analizi, kavram analizi, tarihsel inceleme vb.” gibi çeşitli içe bakış yöntemleri ile ele almayı hedefler. Çoğunlukla veri toplama araçlarından gözlem ve görüşme kullanılmaktadır. Araştırmacı burada “Ne? Nerede? Nasıl? Neden? Ne zaman? Olay nasıl ilerliyor? Zaman içerisinde bir değişim gerçekleşmiş mi?” gibi sorulara cevaplar bularak olayları aydınlatmaya çalışır. Elde edilen cevaplar olayların sistematik olarak tanımlanmasına ve yorumlanmasına imkân tanırken yeni kavram ve teorilerinde oluşmasını sağlar. Nitel araştırma geleneğinin amacı, sayılar yoluyla sonuçlara ulaşmak değil, konuyu çeşitli bakış açılarıyla ele alıp derinlemesine anlamak ve konu ile ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır. Dolayısıyla bu araştırma yönteminde araştırmacının amacı da genelleme yapmak değil olayları sosyal bağlamı içerisinde ele alarak derinlemesine incelemektir. Araştırmaya konu

²⁰⁶ Şener Büyüköztürk v.dğr., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 252-253.

²⁰⁷ İjlal Ocak - Burak Olur, “Bilimsel Araştırma Süreci: Giriş”, *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* Ed. Gülbüz Ocak (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 19.

²⁰⁸ John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, trc. Selçuk Beşir Demir - Mesut Bütün (Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları, 2020), 44.

olan bireylerin görüş ve deneyimlerinin mümkün olduğu ölçüde doğrudan sunulması ve toplanan verilerin ayrıntılı ve derinlemesine ele alınması önemlidir.²⁰⁹

Nitel bir araştırma modeli olan durum çalışmaları, bilimsel sorulara cevap aramada kullanılan ayırt edici bir yaklaşım olarak görülür. Durum çalışmaları; bir ya da daha fazla olayın, ortamın, programın, sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemlerin derinlemesine incelendiği yöntem olarak tanımlanır. Bir varlığın mekâna ve zamana bağlı tanımlandığı ve özelleştirildiği araştırmalardır. İncelenen varlık bir okul (alan içi) olabileceği gibi birden fazla okul (alanlar arası) da olabilir. Alan içinde yapılan çalışmalarda tek ya da daha fazla durum olabilir. Araştırmalarda durum çalışmaları; (a) bir olayı meydana getiren ayrıntıları tanımlamak ve görmek, (b) bir olaya ilişkin olası açıklamaları geliştirmek, (c) bir olayı değerlendirmek, amacıyla kullanılmaktadır. Bu araştırma modeli araştırmamızda birbirine bağlı sistemleri derinlemesine incelememizi sağlayabildiği için kullanılmıştır.²¹⁰

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Diyarbakır ilinde bulunan dört eğitim bölgesinden ortaokullarda ve imam-hatip ortaokullarda görev yapan 50 öğretmen ve ilgili okullarda öğrenim gören 88 öğrenciden oluşmaktadır. Bu araştırma, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır merkezde görev yapan DKAB öğretmenleri ve yine Diyarbakır merkezde bulunan ortaokul/imam-hatip ortaokullarında 5-6-7 ve 8. sınıf öğrencilerinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmanın örnekleme, amaçlı örnekleme yönteminden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak bilgi açısından zengin durumların seçilip, derinlemesine araştırma yapılmasına olanak sağlamak önemlidir. Bu doğrultuda DKAB öğretmenleri ve öğrencilerinin (1) farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip okullarda bulunmaları, (2) farklı özelliklere ve durumlara sahip olmaları, (3) araştırmaya gönüllü olarak katılmalarından dolayı maksimum çeşitlilik sağlanmıştır. Böylece araştırmanın problemi ve alt problemleri daha geniş bir açıdan ele alınmaya çalışılmıştır.²¹¹ Diyarbakır ilinin merkezinde bulunan ortaokullar ve imam-hatip ortaokullar 4 eğitim bölgesine ayrılmıştır.

²⁰⁹ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011), 48. ; Emine Akkaş Baysal - Nilda Hocaoglu, "Nitel Araştırma Modelleri- Desenleri", *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ed. Gülbüz Ocak (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 126-127.

²¹⁰ Büyükoztürk v.dğr., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 268.

²¹¹ Büyükoztürk v.dğr., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 93.

Bunlar:

- Bağlar Eğitim Bölgesi: 700.Yıl Ortaokulu, Fevzi Çakmak Ortaokulu.
- Kayapınar Eğitim Bölgesi: Vali Kurt İsmail Paşa Ortaokulu, Şehit Öğretmen Elif Livan Ortaokulu, Namık Kemal İmam Hatip Ortaokulu, Huzurevleri İmam Hatip Ortaokulu.
- Sur Eğitim Bölgesi: Şehit Öğretmen Nuriye Ak Ortaokulu.
- Yenişehir Eğitim Bölgesi: Ali Emiri Ortaokulu, Şehit Yüzbaşı Bahtiyar Er İmam Hatip Ortaokulu, Öğretmen Mehmet Sabri Güzel Ortaokulu.

3.2.1. Çalışmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

Tablo 2. Öğretmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin İstatistiksel Veriler.

Öğretmenlerin Demografik Özellikleri		f	Toplam
Cinsiyet	Erkek	33	50
	Kadın	17	
Yaş	20-30 Yaş	20	50
	31-40 Yaş	23	
	41-50 Yaş	7	
	51 Yaş ve üzeri	-	
Mesleki Kıdem	1-5 yıl	18	50
	6-10 yıl	20	
	11-15 yıl	9	
	16 yıl ve üzeri	3	
Eğitim Durumu	Lisans	44	50
	Yüksek lisans	6	
	Doktora	-	
Mezuniyet Durumu	İlahiyat Fakültesi	22	50
	İlahiyat Fak. DKAB Böl.	14	
	Eğitim Fak. DKAB Böl.	10	
	İlitam	4	
Çalıştığı Kurum	Ortaokul	36	50
	İmam Hatip Ortaokul	14	

Tablo 2'ye göre araştırmaya katılan öğretmenlerin 33'ü Erkek, 17'si Kadındır. Katılımcıların 23'ü 31-40 yaş, 20'si 20-30 yaş, 7'sinin ise 41-50 yaş aralığında yaş durumuna sahip olduğu belirlenmiştir. Katılımcı öğretmenlerin çoğunluğunun orta yaş grubuna dâhil öğretmenlerden oluştuğu, 51 Yaş ve üzeri hiçbir katılımcının araştırmada yer almadığı anlaşılmaktadır. Mesleki kıdem durumlarının ise, 20 öğretmen 6-10 yıl, 18 öğretmen 1-5 yıl, 9 öğretmen 11-15 yıl, 3 öğretmenin ise 16 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip olduğu

belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu 6-10 yıl meslek deneyimine sahip öğretmenlerden oluşmaktadır.

Tabloya göre katılımcı öğretmenlerin eğitim durumlarının; 44'ünün lisans, 6'sının ise yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcı çoğunluğun lisans seviyesinde eğitim durumuna sahip olduğu belirtilebilir. Mezuniyet durumlarının ise, 22 katılımcı İlahiyat Fakültesi, 14 katılımcı İlahiyat Fakültesi DKAB Bölümü, 10 katılımcı Eğitim Fak. DKAB Bölümü ve 4 katılımcının İlitam mezunu olduğu belirlenmiştir. Buradan hareketle katılımcıların çoğunluğunun İlahiyat Fakültesi mezunu öğretmenlerden oluştuğu ifade edilebilir. 50 katılımcıdan 36'sının Ortaokul, 14'ünün İmam Hatip Ortaokul kurumlarında çalıştığı saptanmıştır. Katılımcıların çoğunluğunun Ortaokul eğitim kurumlarında görev yaptığı anlaşılmaktadır.

3.2.2. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Özellikleri

Tablo 3. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin İstatistiksel Veriler.

Öğrencilerin Demografik Özellikleri		f	Toplam
Cinsiyet	Kız	51	88
	Erkek	37	
Sınıf Düzeyi	5. Sınıf	10	88
	6. Sınıf	17	
	7. Sınıf	24	
	8. Sınıf	37	
Okuduğu Kurum	Ortaokul	60	88
	İmam Hatip Ortaokul	28	

Tabloya göre 88 katılımcının 51'i Kız, 37'si Erkektir. Araştırmaya katılan 10 öğrencinin 5. Sınıf, 17 öğrencinin 6. Sınıf, 24 öğrencinin 7. Sınıf ve 37 öğrencinin 8. Sınıf düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin çoğunluğunu 8. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilerin okuduğu kurum durumları ise, 60'ı Ortaokul, 28'i İmam-Hatip Ortaokul olarak belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin çoğunluğunun ortaokul kurumunda okuyan öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmaya başlamadan önce Diyarbakır ili 4 eğitim bölgesi araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Belirlenen bölgelerden hangi okulların araştırmaya dâhil edileceği kararlaştırılmıştır. Bu 4 eğitim bölgesinden çeşitli özellikler açısından farklı 10 okul ve bu okullarda görev yapan öğretmenler, eğitim gören öğrenciler içinden katılımcılar seçilmiştir. Araştırmanın sorunsuz bir şekilde yapılabilmesi için Diyarbakır İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile

resmî yazışma gerçekleştirilmiştir (Ek-1). Bu çalışmaya 4 eğitim bölgesinden belirlenen 10 okuldan 50 öğretmen ve 88 öğrenci katılım sağlamıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, görüşme tekniği çeşitlerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Araştırma kapsamında öğretmenler ve öğrenciler için farklı 2 adet görüşme formu hazırlanmıştır. Böylece elde edilecek verilerin daha doğru ve kapsayıcı olması sağlanmaya çalışılmıştır.

Görüşme sözlü veya yazılı olarak kullanılan veri toplama aracıdır. Kaynak kişinin ilgili konuya ilişkin görüş, ilgi, tutum ve inançlarını, düşüncelerini belirlemede yararlanılır. Esnek bir yapıya sahip olması nedeniyle daha çok nitel araştırmalarda tercih edilir. Bütün bir nitel araştırma verilerini toplamak amacıyla da kullanılabilen görüşme aynı zamanda gözlem, anket, ölçek gibi farklı veri toplama araçlarıyla birlikte de kullanılabilme özelliğine sahiptir.²¹²

Araştırmacı görüşme yoluyla, deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar, zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyeni anlamaya çalışır. Araştırmanın temelini oluşturan görüşme soruları; araştırmanın verimliliğini, toplanan bilgilerin geçerliliğini etkilemektedir. Araştırmanın doğru yürütülmesinde soruların iyi hazırlanmış olması önemlidir. Araştırmanın problemine dayalı olarak oluşturulan görüşme sorularının hazırlanmasından değerlendirilmesine kadar geçen süreçte araştırmacı oldukça titiz davranmalıdır. Sorulan sorulara, karşı tarafın rahat, dürüst ve doğru bir şekilde cevap vermesini sağlamak araştırmacının temel görevidir.²¹³ Temel boyutları açısından ele alındığında görüşme, özel bir eğitimi gerektiren bir veri toplama tekniğidir. Bu temel boyutlar; görüşme formunun hazırlanması, test edilmesi, görüşmelerin ayarlanması, hazırlıkların yapılması ve görüşmelerin gerçekleştirilmesidir. Bu aşamaların dikkatle üzerinde durulması geçerli ve güvenilir veri toplama sürecinde oldukça önemlidir.²¹⁴

Bir kişinin bilgileri, düşünceleri, davranışları bir sistemdir ve bu sistemi oluşturan öğeleri araştırmak için görüşme tekniği kullanılır. Görüşme, genel anlamıyla en az iki kişi arasında sözlü olarak sürdürülen bir iletişim süreci ve cevabı aranılan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama tekniğidir. İyi bir görüşme, bireysel düşünceler ve inanışlar hakkında tarafsız bilgi edinme sanatı ve bilimi olarak tanımlanır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alana derinlemesine gidebilmeyi

²¹² Gürbüz Ocak, “Bilimsel Araştırmalarda Kullanılan Veri Toplama Yolları”, *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ed. Gürbüz Ocak (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 236.

²¹³ Gürbüz Ocak, “Bilimsel Araştırmalarda Kullanılan Veri Toplama Yolları”, 236. ; Yıldırım- Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 120.

²¹⁴ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 127-128.

sağlamaktadır. Bu tür görüşmeler, analizlerin kolaylığı, görüşülene kendini ifade etme imkânı ve gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama gibi avantajları ile ön plana çıkmaktadır.²¹⁵ Bu tür avantajlarından dolayı araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Görüşme formunda yer alan sorular araştırmacı tarafından hazırlanmış olup soruların pilot çalışması için 1 alan uzmanından ve 2 DKAB öğretmeninden görüş alınmıştır.

3.5. Araştırmacının Rolü

Öğretmen ve öğrencilerle yapılan görüşmeler 8 Mart – 9 Nisan 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Yukarıda yer alan bölgelerdeki okullar tek tek gezilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sınıf içinde araştırma ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra gönüllü olan öğrencilerle görüşülmüştür. Bu görüşmeler 7’li veya 10’lu gruplar halinde 20-30 dakika arasında bir süre içinde yapılmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler ise bireysel olarak 10-15 dakika içerisinde gerçekleştirilmiştir. Hem öğretmenlerle hem de öğrencilerle görüşme sırasında olumlu ve iyi bir bağ kurmaya çalışılarak kendilerini rahat hissedecekleri ve iyi ifade edebilecekleri ortam oluşturulmuştur. Bu uygulama sürecinden sonra görüşme verilerinin analiz edilmesi safhasına geçiş yapılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Veriler, araştırmaya gönüllü olarak katılan 50 öğretmen ve 88 öğrenci ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

Sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan en önemli tekniklerden biri olan içerik analizi, dolaylı yollardan çalışarak insanın doğa ve davranışlarını belirlemeye yarayan bir tekniktir. Bu teknik bir metnin belirli kurallara dayalı kodlamalarla kategorileştirilerek özetlenmesinin sağlandığı sistematik ve yenilenebilir özelliğe sahiptir. İçerik analizi araştırmacılar tarafından metin veya metinlerin içinde bulunan kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını, ilişkilerini belirleyerek ve bunların analiz edilmesiyle metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunmasını sağlar. Genellikle diğer yöntemlerle beraber kullanılan içerik analizi, yapılan gözlem ve görüşmeler aracılığıyla elde edilen verilerin analizinde kullanılmaktadır.

²¹⁵ Büyüköztürk v.dğr., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 158-159.

İçerik analizinin yapılmasında aşağıdaki özelliklere dikkat edilmelidir:

1. İçerik analizinde kullanılan süreçler, yapılacak analizin amacına ve analiz edilecek olan materyalin türüne göre farklılık gösterebilir.
2. Araştırmacı analize başlamadan önce kategorileri belirlemeli ve bunları daha önce elde edilen bilgilere, kuramlara ya da deneyimlere bağlı olarak şekillendirmelidir.
3. Araştırmacı elde ettiği betimsel bilgilerle konuya hâkim olmalı ve analizler devam ederken kategorileri ortaya çıkarmalıdır.²¹⁶

Bu analizde temel amaç, elde edilen verileri açıklayabilecek kavramları ve ilişkileri saptamaktır. Verileri içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutabilmek ve fark edilemeyen kavram ve temaları ortaya çıkarabilmek için öncelikle betimsel analizde özetleme ve yorumlama yapılmalıdır. Elde edilen veriler önce kavramsallaştırılmalı, daha sonra bu kavramlara göre mantık çerçevesinde bir düzenlemeye gidilmeli ve bu şekilde veriyi açıklayan kategoriler oluşturulmalıdır. Kavramlar, kategorilerin oluşturulmasını sağlarlar. Kategoriler aracılığıyla da olgular daha iyi düzenlenerek anlaşılır hale getirilebilir.

İçerik analizi yoluyla verileri tanımlama, verilerin içinde gizli olabilecek gerçekleri ortaya çıkarma gibi işlemler gerçekleştirilir. Temelde yapılan işlem ise, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve kategoriler çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyip yorumlayabilmektir.²¹⁷

Öncelikle araştırmanın amacı çerçevesinde temel problem ve alt problemlerle ilgili betimleyici bilgi sağlama ve betimleyici bilgilerin düzenlenmesi ve anlaşılır hale getirilmesini sağlayacak kategorileri ortaya çıkarmak gibi amaçlarla görüşme formları incelenmiştir. İçerik analizi yapılırken DKAB dersinde edebi ürün kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlenebilmesi için veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Görüşmelerdeki ifadelerin kolay bir şekilde analiz edilebilmesi için kodlama işlemi yapılmıştır. İfadeler kısa ve anlamlı bir şekilde kategoriler halinde ayrılmıştır. Benzer kelime grupları, ilişkiler, benzerlikler ve farklılıklar belirlenerek kavramlar arasındaki ilişkilere göre ana ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Katılımcıların ifadeleri arasında anlamlı ilişkiler ortaya çıkarılarak aynı ifadelere kaç katılımcının vurgu yaptığı tespit edilmiştir. Süreç sonucunda elde edilen veriler sayısallaştırılarak frekans (f) şeklinde tablolar halinde sunulmuştur. Böylece nitel veriler nicelleştirilerek tablolar aracılığıyla kategoriler içinde daha çok vurgulanan ifadelerin açığa çıkarılması sağlanmıştır. Araştırmaya dair daha geniş ve net bir çerçeve sunularak çözümlemenin yapılması gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmanın

²¹⁶ Büyüköztürk v.dğr., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 259-260.

²¹⁷ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 227.

sonuçlarına yönelik tablolar oluşturularak ortaokul ve imam-hatip ortaokullarda görev yapan DKAB öğretmenlerinin ve yine bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin DKAB dersinde edebi ürün kullanılmasına ilişkin görüşleri ortaya konulmuştur. Tüm veriler dikkate alınarak ulaşılan bulgular yorumlanmıştır. Ayrıca katılımcı öğretmenler ve öğrencilerin araştırmanın sorularına yönelik bazı görüşlerine doğrudan yer verilmiştir.



DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın temel problemi olan; “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanım durumuna ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?*” sorusuna verilen cevaplardan elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. DKAB öğretmenlerinin ve öğrencilerin DKAB dersinde edebi ürün kullanım durumuna ilişkin alt problemlere verdikleri cevaplar ışığında oluşturulan tablolar ve her tabloya ait ana ve alt kategoriler bulunmaktadır. Bu kategoriler çerçevesinde tablolar oluşturulmuş frekanslara yer verilmiş, katılımcı öğretmen ve öğrenci görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak güvenirlik arttırılmaya çalışılmıştır. Toplanan verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular aşağıda alt başlıklar halinde açıklanmıştır:

4.1. DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Faydalı Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Aşağıda öğretmen ve öğrencilere yöneltilen araştırmanın birinci sorusu ve verilen cevaplar ışığında oluşturulan tablolara yer verilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Faydalı Olup Olmadığına İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğretmenlerin Görüşleri	f	Toplam
Bilgilerin kalıcılığını artırma	15	
Dikkat çekici olma	12	
Dersin amaçlarını gerçekleştirme	9	
Dersi eğlenceli hale getirme	5	48
Faydalı	3	
Konuyu pekiştirme	2	
Bilgi edinme ve kültürlenmeyi sağlama	2	
Farklı zekâ alanlarını geliştirme	2	
Faydasız	1	2
Güncel konulardan oluşmama	1	
Öğrenci seviyesine uygun olmama	1	
Toplam	50	50

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlere yöneltilen “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin görüşleriniz nelerdir?*” sorusuna verilen cevaplardan çoğunluğun faydalı görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan 48 öğretmen “Faydalı” olduğu görüşünü, 2 öğretmen ise “Faydasız” olduğu şeklinde görüşünü belirtmiştir. Katılımcı cevapları “Faydalı” (f=48) ve “Faydasız” (f=2) şeklinde 2 ana kategori altında toplanmıştır. Katılımcılar, “Bilgilerin kalıcılığını artırma” (f=15), “Dikkat çekici

olma" (f=12), "Dersin amaçlarını gerçekleştirme" (f=9), "Dersi eğlenceli hale getirme" (f=5), "Konuyu pekiştirme" (f=3) ve eşit olarak "Farklı zekâ alanlarını geliştirme", "Bilgi edinme ve kültürlenmeyi sağlama" (f=2) özelliklerinden dolayı edebi ürün kullanımının "Faydalı" olduğunu belirtmişlerdir. Yöneltilen soruya edebi ürün kullanımının "Faydasız" olduğu cevabını veren katılımcıların eşit olarak "Öğrenci seviyesine uygun olmama" ve "Güncel konulardan oluşmama" (f=1) nedenlerini göstermiştir.

Öğretmenlerin edebi ürünlerin faydalı olmasına ilişkin "Bilgilerin kalıcılığını artırma" kategorisini daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinden bazıları bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

Öğrt.2(K) *"Konu uygun ve yerinde kullanılırsa tabi ki çok faydalı oluyor. Mesleğimde 5. yılımın içindeyim ve tecrübe ettiğim durumlardan biri de konunun edebi ürünlerle örneklendirildiğinde akılda daha kalıcı olduğu ve öğrencilerin duyguyu daha iyi hissetmelerini sağladığıdır."*

Öğrt.8(E) *"Akılda kalıcı olması ve anlatımı kolaylaştırması yönüyle öğretimin vazgeçilmez malzemeleridir, diye düşünüyorum. Kullanımını faydalı buluyorum, örnekler ve yaşanmış olaylar üzerinden dersi anlatmak öğrencide konuyu daha kalıcı hale getiriyor."*

Öğrt.16(E) *"Kesinlikle faydalı olduğu kanısındayım. Hem öğrencinin daha kolay öğrenmesini sağlar hem de derse olan ilgisini artırır. Ayrıca sözlü kültürden gelen bazı değerlerimizin nesilden nesile aktarılmasını sağlayarak kaybolmasını önler."*

Öğrt.46(E) *"Faydalı oluyor çünkü çocukta akılda kalıcı olduğunu düşünüyoruz."*

Öğrt.48(E) *"Faydalı olduğunu düşünüyorum. Dersin verimini artırır, derse olan motivasyonu yükseltir ve kalıcılığı sağlar. Edebi ürünlerde yer alan değişik durumlardaki anlatımları severler. Dikkat çektiği için akılda kalıcılık sağlar. Bir konu olay üzerinden anlatılırsa daha kalıcı ve etkili olur. Özellikle soyut bir konu anlatılırken yaşamla ilgili kısa bir kesit vermek öğrenciler üzerinde iz bırakır. Somut bir ifadeye dökülmüş olur ve öğrenci konuyu daha iyi anlamış olur."*

"Dikkat çekici olma" yönüyle edebi ürünlerin kullanımının faydalı olduğu görüşünde olan bazı DKAB öğretmenlerinin görüşleri şöyledir:

Öğrt.10(E) *"Kullanılması faydalıdır; eğitici olması ve ders çıkarılması yönünden etkilidir. İnsanlara güzel huy ve davranış kazandırmak, doğru yolu göstermek ve insanların ders, ibret almasını sağlamak için önemlidir. Bu yüzden edebi ürünler dikkat çekicidir ve insanların dikkatini cezbedtiği için dersin daha güzel dinlenilmesini sağlarlar."*

Öğrt.19(E) “Sınıf içinde konuya başlamadan önce öğrencilerden konuya uygun olan edebi ürünlerden bir örnek istenerek önce dikkat çekilebilir ve konu daha da anlaşılır kılınabilir. Bana göre zaten ders günlük yaşamdan hikâyelerle desteklenmelidir. Kendim de çoğu zaman gerek şiir gerek hikâye ile dersi desteklerim.”

Öğrt.35(K) “Faydalı olduğunu düşünüyorum. Hayata dair yön belirleme ve öğrencinin dikkatini, ilgisini çekebilme açısından faydalı. Dersi monotonluktan ve sıkıcı hale gelmekten kurtarır. Ancak abartılırsa ters tepki alınabilir. O yüzden yerinde ve yeterince kullanılması önemlidir.”

“Dersin amaçlarını gerçekleştirme” kategorisi en çok tercih edilen üçüncü kategoridir. Katılımcılar edebi ürünlerin dersin amaçlarını gerçekleştirme açısından faydalı olduğunu ve bu hususta edebi ürünlere derslerinde yer verdiklerini vurgulamaktadır:

Öğrt.20(K) “Bence ders esnasında yardımcı materyaller kullanılmalıdır. Materyaller öğrencilerin derse daha etkin katılmasına, analitik düşünce becerisine fayda sağlamaktadır. Böylece öğretmen dersin amaçlarını gerçekleştirmeyi sağlamış olur.”

Öğrt.23(K) “Tabi ki faydalı. Hem dersin sevilmesinde hem de bilginin öğrencilere aktarılmasında bize yardımcı ve katkısı çok. Anlatılan konunun daha iyi anlaşılıp pekiştirilmesi, öğrencinin yorum gücünün gelişmesi açısından faydalı olduğunu düşünüyorum. Kalıcı öğrenme konusunda etkili olduklarını düşündüğümünden dolayı bazı kazanımları öğrenciye aktarmak istediğimde uygun edebi ürünlere ara ara yer vermeye çalışıyorum.”

Öğrt.27(E) “Edebi ürünler dersimiz için çoğu kez konuyu pekiştirmek ve kazanımları aktarma açısından işe yaratmakta faydası oldukça fazladır. Tabi ki faydalı hale gelebilmesi için konunun öğretmen tarafından güzel, anlaşılır bir şekilde aktarılması ve karşı tarafın anlayabileceği düzeyde özellikler taşıması gerekmektedir.”

“Faydasız” kategorisinde yer alan 2 DKAB öğretmeni ise görüşlerini şu şekilde aktarmışlardır:

Öğrt.14(E) “Dersine girdiğimiz yaş grupları için kitaplarda bulunan edebi metinlerin öğrenci seviyesine çok uygun olduğunu düşünüyorum.”

Öğrt.29(E) “Faydalı değil daha çok güncel konularla bağdaştırılarak işlenmesi gerekir.”

Tablo 5. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Faydalı Olup Olmadığına İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğrencilerin Görüşleri	f	Toplam
Konuyu anlama ve açıklama	34	82
Bilgilerin kalıcılığını artırma	16	
Ders çıkarma	13	
Dersi eğlenceli hale getirme	8	
Faydalı Öğretici olma	6	
Bilgi edinme ve kültürlenmeyi sağlama	5	
Herhangi bir fikrim yok	6	6
Toplam	88	88

Tablo 5'e göre öğrencilerin edebi ürün kullanımının faydalı olduğunu belirttiği anlaşılmaktadır. Öğrencilerden 82'si "Faydalı" cevabını, 6'sı "Herhangi bir fikrim yok" cevabını vermiştir. Edebi ürün kullanımının "Faydasız" olduğu görüşünü belirten katılımcı bulunmadığı görülmektedir. Öğrencilerin cevapları "Faydalı" (f=82) ve "Herhangi bir fikrim yok" (f=6) şeklinde 2 ana kategori altında toplanmıştır. Katılımcı öğrencilerin, "Konuyu anlama ve açıklama" (f=34), "Bilgilerin kalıcılığını artırma" (f=16), "Ders çıkarma" (f=13), "Dersi eğlenceli hale getirme" (f=8), "Öğretici olma" (f=6), "Bilgi edinme ve kültürlenmeyi sağlama" (f=5) özelliklerinden dolayı "Faydalı" olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan öğrenciler arasında edebi ürün kullanımı ile ilgili "Herhangi bir fikrim yok" (f=6) şeklinde görüş belirtenler de olmuştur.

Öğrencilerin geneli "Konuyu anlama ve açıklama" kategorisini tercih etmişler ve bu kategori üzerinde yoğunlaşmışlardır. Araştırmaya katılan öğrencilerden bazıları bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

Ö.6 (K) *"Faydalıdır, edebi ürünler kullanılır ise dersi anlamak daha kolay olur."*

Ö.47 (E) *"Öğrencinin dersi veya o dersin konusunu daha iyi anlamasına yardımcı olduğu için faydalıdır."*

Ö.53 (K) *"Bence faydalıdır. Çünkü edebi ürünlerden örnekler vererek konuyu açıklamak faydalı olur."*

Ö.57 (K) *"Her konuyu açıklayıcı bir şekilde anlatmaya yaradığı için faydalıdır."*

Ö.72 (K) *"Bu edebi ürünler sayesinde dinimiz hakkında daha detaylı bilgiler öğrenebiliriz. "*

“Bilgilerin kalıcılığını artırma” kategorisi bu sorunun öğrenciler arasında en fazla tercih edilen ikinci kategori olmuştur. Bu yönüyle faydalı olduğunu düşünen bazı öğrencilerin görüşleri şöyledir:

Ö.18 (E) “Edebi ürünlerden dolayı dersimiz akılda daha kalıcı hale gelir.”

Ö.25 (K) “Anlatılan konunun daha iyi ve kalıcı olmasını sağladığı için faydalıdır.”

Ö.68 (K) “Faydalıdır. Çünkü aklımızda örnek olarak kalıyor.”

Ö.83 (E) “ Bence faydalı olur. Çünkü metinler insanların duygu ve düşüncelerini etkiler. Çocukların dinimizi ve güzelliklerini daha kalıcı bir şekilde öğrenmesini sağlar.”

“Ders çıkarma” kategorisindeki öğrenciler tarafından çoğunlukla edebi ürünlerin ders verici özelliği üzerinde durulmuş ve bu yönüyle faydalı olduğu belirtilmiştir:

Ö.28 (K) “Faydalıdır. Çünkü birçok edebi üründe bizim ders çıkaracağımız şeyler vardır.”

Ö.31 (E) “Faydalı buluyorum. Çünkü Kur’an’da geçen kıssaları öğrenip onlardan ders çıkarmak için.”

Ö.41 (E) “Hayattaki olayları yorumlamamızı ve kendi hayatımızla karşılaştırıp ders çıkarabilmemizi sağladığından edebi ürünlerin dersimizde kullanımının faydalı olduğunu düşünüyorum.”

Ö.43 (E) “Hem bilgi ediniyorum hem de ders çıkarıyorum. Bu da DKAB derslerine daha fazla ilgi duymamı sağlıyor.”

Araştırmanın birinci sorusunu tüm katılımcılar cevaplamıştır. DKAB dersinde edebi ürün kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin soruya gerek öğretmenlerin gerekse öğrencilerin olumlu yönde cevap verdikleri, çoğunlukla faydalı kategorisini tercih ettikleri görülmüştür. DKAB dersinde edebi ürün kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin cevaplar incelenmiş, derslerde edebi ürün kullanımını faydalı olduğu görüşünün ağırlıklı olduğu anlaşılmıştır. Öğretmenlerin edebi ürünlerin faydalı olmasına ilişkin “Bilgilerin kalıcılığını artırma” kategorisi üzerine vurgu yaptıkları, edebi ürünlerin bilgilerin kalıcılığını artırmada etkili olduğunu düşündükleri söylenebilir. Öğretimin vazgeçilmez malzemeleri olan edebi ürünlerin öğrenmeyi kolaylaştırdığı, dersin örnekler ve yaşanmış olaylar üzerinden anlatmanın öğrencide konuyu daha kalıcı hale getirdiği kanaatinde olan öğretmenler, böylece dersin veriminin arttığını, derse olan motivasyonun ve ilginin yükseldiğini, dersin amaçlarını gerçekleştirmeye katkı sağlandığını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin daha çok faydalı kategorisini tercih ettikleri, öğretmenlerin ise “Faydalı ve Faydasız” kategorilerinde çeşitli değerlendirmeler yaptıkları görülmüştür. DKAB dersinde edebi ürün kullanımının faydasız olmasına ilişkin olarak “öğrenci seviyesine uygun olmama ve güncel konulardan oluşmama” nedenleri öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Öğrencilerin edebi ürünlerin faydalı olmasına ilişkin “Konuyu anlama ve açıklama” kategorisi üzerine vurgu yaptıkları, edebi ürünlerin konuyu anlama ve açıklamada etkili olduğunu düşündükleri ifade edilebilir. Dersi edebi ürün kullanımı ile işlemenin öğrenciler açısından konuyu anlama ve açıklamada faydalı olduğu belirlenmiştir. 34 öğrenci bu kategoriye bağlı olarak edebi ürünlerin anlamayı kolaylaştırdığını, edebi ürünler içinden verilen örneklerle konunun açıklanmasının sağlandığını ifade etmiştir.

4.2. DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Ünitelerdeki Yerlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci sorusuna “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünlerin ünitelerdeki yerine ilişkin görüşleriniz nelerdir?*” verilen cevaplar incelenerek aşağıda ki tablolar oluşturulmuştur.

Tablo 6. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Ünitelerdeki Yerine İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Daha fazla yer verilmeli	27
Uygun buluyorum	19
Uygun bulmuyorum	2
Herhangi bir fikrim yok	2
Toplam	50

Tablo 6 incelendiğinde edebi ürünlerin ünitelerdeki yerine ilişkin yöneltilen soruya DKAB öğretmenlerinin, “Daha fazla yer verilmeli” (f=27), “Uygun buluyorum” (f=19), “Uygun bulmuyorum” (f=2), “Herhangi bir fikrim yok” (f=2) gibi kategoriler altında cevaplar verdikleri görülmektedir.

“Daha fazla yer verilmeli” kategorisi katılımcılar arasında diğer kategorilere oranla daha çok tercih edilmiştir. DKAB öğretmenlerinin ders kitaplarında edebi ürünlerin daha fazla yer verilmesi gerektiğini vurguladığı görülmektedir. Öğretmenlerin edebi ürünlerin, kendileri tarafından araştırılıp derslerde kullanıldığını belirtmesi görüşler içinde dikkat çekici bir durumdur. Bu ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

Öğrt.26(K) “*Maalesef az yer alıyor. Konular çok fazla uzun uzadıya yer alıyor, görsel ve edebi açıdan kitaplar zayıf kalıyor. Eğer bu ürünler tasnif edilirse birçok ünite*

kullanılabilir. Özellikle hikâye tarzı edebi ürünler çok ilgi çekici olabiliyor. Kitapların daha çok edebi ürünle desteklenmesi yerinde olur.”

Öğrt.28(E) “Çok fazla yer aldığını düşünmüyorum. Her üniteye dair olabilir. Konuyla ilgili şiir, atasözü yerleştirilebilir. Öğrencinin dikkatini çekeceğini düşünüyorum. Biraz daha arttırılmalı.”

Öğrt.33(E) “Ünitelerde net olarak edebi ürün kullanımından söz etmek zor. Konu sonlarında şiir ya da kompozisyon gibi etkinlikler var. Fakat bunlar genel olarak ödev bağlamında değerlendiriliyor. Edebi ürünleri derste materyal olarak kullanmak için öğretmenin araştırması gerekiyor. Araştırma yapmaktansa ders kitabında daha çok bulunması ve bu ürünlerin etkinlikler dışında bağımsız olarak net bir şekilde yer alması daha uygundur.”

Öğrt.37(E) “Konu ile alakalı gerek okuma parçası gerek şiir kullanımını konuyu sağlamlaştırmak noktasında yararlı buluyorum. Ders kitaplarında daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Öğrt.40(K) “Ünitelerde edebi ürünlere çok az yer veriliyor. Bazı kademelerde ise buna rastlamıyoruz bile. Bizler kendimiz derslerde edebi ürün kullanıyoruz. Ayrıca edebi ürünler ünite başında yer almalı, böylece daha dikkat çekici olur ve güdülemeyi sağlar.”

“Uygun buluyorum”, kategorisi de katılımcılar arasında ikinci görüş olarak tercih edilmiş, edebi ürünlerin yeterli ve yerinde bir kullanımla ders kitaplarında yer aldığı bildirilmiştir. Bu yönde bazı öğretmen cevapları şu şekildedir:

Öğrt.5(E) “Edebi metin ya da şiirler genellikle konulara ve kazanımlara uygun yerleştirilmiştir.”

Öğrt.31(E) “Konuyla ilişkili olması sebebiyle yerinde bir kullanım olmaktadır.”

Öğrt.36(E) “Yeni kitaplarda ünitelerde işlenen konuya uygun yeterli ölçüde edebi ürün kullanılıyor.”

Öğrt.47(K) “Gayet iyi bir şekilde yer verildiğini düşünüyorum. Bence ünitelerdeki yerleri uygundur.”

“Uygun bulmuyorum”, “Herhangi bir fikrim yok” gibi kategoriler altında eşit bir şekilde öğretmenler tarafından verilen bazı cevaplar:

Öğrt.11(K) “Her üniteye kullanmak zor oluyor, tabi ki uygun olmuyor.”

Öğrt.45(E) “Bilmiyorum, soru ile ilgili bir fikrim yok.”

Tablo 7. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Ünitelerdeki Yerine İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğrencilerin Görüşleri	f
Daha fazla yer verilmeli	43
Uygun buluyorum	37
Herhangi bir fikrim yok	8
Toplam	88

Tablo 7'ye göre öğrencilerin DKAB dersinde edebi ürünlerin kullanımının ünitelerdeki yerleriyle ilgili olarak, “Daha fazla yer verilmeli” (f=43), “Uygun buluyorum” (f=37), “Herhangi bir fikrim yok” (f=8) şeklinde görüşlerini bildirmiştir. Öğrenciler arasında çoğunluğun DKAB dersinde edebi ürünlerin daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

“Daha fazla yer verilmeli” kategorisi öğrenciler tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. Dersi daha iyi anlamak, öğrenmeyi kalıcı hale getirmek, dersi eğlenceli ve ilgi çekici kılmak ve ürünlerin az olması gibi sebeplerden dolayı edebi ürünler ünitelerde daha çok yer almalıdır. Öğrenciler bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Ö.9 (E) “Çok az bence daha çok olmalı. Çünkü zihnimde canlanıyor ve kendimi o yılda yaşıyormuş gibi hissediyorum. Edebi ürünler ilgi çekici oluyor. Bizi eğlendiriyor. Hayranlık uyandırıyor, bu güzel.”

Ö.48 (E) “Hangi üniteyse o konuyla ilgili yazılar bize karşı açıklayıcı bir şekilde anlatıyor ve anlatılan konudan hemen sonra bulunduğu için çok iyi oluyor. Daha fazla konular içinde olmalı, din dersini daha çok pekiştirmemizi sağlar.”

Ö.50 (K) “Edebi ürünlere daha fazla yer verilirse ders daha da eğlenceli hale gelir. Anlatımı daha güzel kılar. Konunun aklımızda kalıcılığını artırır.”

Ö.70 (E) “Bir üniteye çok az edebi ürün var. Ne kadar çok verilirse öğrencinin aklında daha kalıcı olur.”

Ö.85 (K) “Konularla uyumlu ürünlerin kullanılması üniteleri anlamamıza yardımcı olur. Bu yüzden daha fazla bulunursa bizim için iyi olur.”

“Uygun buluyorum” kategorisini tercih eden öğrenciler ise ünitelerdeki edebi ürünlerin yerlerini uygun ve yeterli bulduklarını, fazla olmaması gerektiğini vurgulamışlardır:

Ö.58 (E) “Ben uygun buluyorum çünkü fazla olursa bazen sıkıcı olabiliyor.”

Ö.74 (K) “Hepsi yerine göre uygun ve faydalıdır.”

Ö.77 (K) “Her ünite de bir peygamber hayatı öğreniyoruz zaten bu yeterli ve uygun geliyor.”

Ö.86 (K) “ Her ünite de kısa ama öz olacak bir şekilde yer verilmiştir. Edebi ürünlerin bizim için yeterli olduğunu düşünüyorum.”

Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin ve öğrencilerin tamamı, araştırma sorusunu cevaplamıştır. Öğretmenler ve öğrenciler arasında görüş ayrılığı olmadığı görülmektedir. Öğretmenler ve öğrenciler ağırlıklı olarak edebi ürünlerin ünitelerdeki yerleri ile ilgili “Daha fazla yer verilmeli” şeklinde görüş belirtmişlerdir. En çok yükleme yapılan ikinci kategoride ise hem öğretmenlerde hem de öğrencilerde edebi ürünlerin ünitelerdeki yerlerini “Uygun buluyorum” görüşü olurken, öğretmenlerden birkaçı öğrencilerden farklı olarak edebi ürünlerin yerlerini “Uygun bulmuyorum” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Son kategoriye ise öğretmenler ve öğrencilerin bir kısmı “Herhangi bir fikrim yok” olarak belirtmişlerdir.

4.3. DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Amaçlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü sorusu olan, “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımının amaçlarına ilişkin görüşleriniz nelerdir?*” sorusuna öğretmenler ve öğrencilerin verdiği cevaplardan hareketle aşağıdaki tablolar hazırlanmıştır.

Tablo 8. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Amaçlarına İlişkin İstatiksel Verileri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Etkili ve kalıcı öğrenme	18
Konuyu anlaşılır hale getirme	10
Dersin amaçlarını gerçekleştirme	8
Konuyu pekiştirme	6
Öğrencinin dikkatini çekme	6
Monotonluğu giderme	5
Kendini ifade edebilme	4
Değer aktarımı	3
Gündelik hayatla bağ kurma	2
Toplam	62

Tablo 8 incelendiğinde DKAB öğretmenlerinin edebi ürünleri, “Etkili ve kalıcı öğrenme” (f=18), “Konuyu anlaşılır hale getirme” (f=10), “Dersin amaçlarını gerçekleştirme” (f=8), eşit bir şekilde “Konuyu pekiştirme” ve “Öğrencinin dikkatini çekme” (f=6), “Monotonluğu giderme” (f=5), “Kendini ifade edebilme” (f=4) gibi amaçlarla kullandıkları

anlaşılmaktadır. Katılımcılar, “Değer aktarımı” (f=3), “Gündelik hayatla bağ kurma” (f=2) gibi amaçları da belirtmişlerdir.

“Etkili ve kalıcı öğrenme” kategorisi katılımcılar tarafından en çok tercih edilen kategori olmuştur. Bazı DKAB öğretmenleri bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

Öğrt.8(E) “Öğrencilerin anlattığım konuyu daha iyi akıllarına yerleştirmeleri için birer örnektir. Hikâye, şiir vb edebi ürünler öğrencide öğrenmenin kalıcılığına katkı sağlıyor. Zihinlerde daha kalıcı yer tutuyor. Tabi ki bunun için ders anlatımında bazı edebi ürünlere yer verilmeli. Fakat bunları kullanırken ürünün öğrencilerin seviyesine uygunluğuna çokça dikkat edilmelidir. Çünkü sınıf seviyelerine göre maalesef bazen ağır şiir ya da deyişler yer alabiliyor.”

Öğrt.13(E) “Edebi ürünler derste öğrencilerin dikkatini çekiyor, sizi pür dikkat dinlemesini sağlıyor. Kalıcı öğrenme gerçekleşiyor. Vermek istediğiniz mesajı rahatlıkla iletiyorsunuz.”

Öğrt.21(E) “Dersi kalıcı kılmak, ilgi çekmek, konunun kavranmasını kolaylaştırmak, dersi monotonluktan kurtarmak...”

Öğrt.25(K) “Çocuklar için daha etkili ve kalıcı öğrenmeyi sağlaması, bilgilerin anlam kazanması, öğrenilen bilginin hayattaki karşılığının görülmesi gibi amaçlarla derslerimde kullanıyorum.”

Öğrt.37(E) “Bence konuyu hatırlatacak düzeyde ve daha akılda kalıcı olması amacıyla edebi metinlerle içerik desteklenmeye çalışılmalıdır. Dini konuları güzel bir betimlemeyle anlatmak kalıcılık etkisi yaratır. Öğrenciler için akılda kalıcı, dikkat çekici olduğu ve onları derse güdülediği için edebi ürünler kullanılmalı, sıkıcı ders formatından çıkmak amaçlanmalıdır.”

“Konuyu anlaşılır hale getirme” kategorisi öğretmenler arasında en fazla tercih edilen ikinci kategori olmuştur. Bu yönüyle faydalı olduğunu düşünen bazı öğretmenlerin görüşleri ise şöyledir:

Öğrt.18(K) “Öğrencinin konuyu örnekler üzerinde anlamasını kolaylaştırır. Çocuklara yönelik daha etkili bir anlatım gerçekleştirilmesini sağlar.”

Öğrt.39(E) “Buradaki amaç konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Çocuk bunu içselleştirdiği zaman sadece ders olarak değil hayatında da uygulayabileceği birtakım ahlaki davranışları da kazandığını fark etmiş olacaktır. Bunu yakından bizzat biz öğretmenler deneyimliyoruz. Örnek olarak, çocuklara yapma etme... gibi emir ifadelerini kullanmaktansa

edebi ürünlerle kendilerinin fark etmelerini sağlamak daha etkili oluyor ayrıca derse giriş ya da ders sonunda dikkat çekici özelliği olduğundan dersin anlaşılmasında kolaylaştırıcı bir özelliği vardır.”

Öğrt.43(K) *“Esas amaç, konunun daha anlaşılır olmasını sağlamaktır. Bunun dışında soyut olan konuları somutlaştırmak, öğüt vermek, öğrencilerin hayal dünyalarını geliştirmek, gündelik hayatla bağ kurabilmek, dini literatüre biraz daha hâkim kılmak gibi amaçları var.”*

Öğrt.49(K) *“Dersin anlaşılmasında ve maneviyat bakımından önemli olduğunu düşünüyorum. Bu tür anlatımlarla ders daha anlaşılır hale geliyor. Öğrencilerin konuyu daha iyi kavraması için edebi ürünlerin yerinde kullanılması ve doğru bir şekilde sunulması önemli. Bilgiler çocukları korkutan tarzda olamamalı”*

“Dersin amaçlarını gerçekleştirme” kategorisi altında katılımcı öğretmenler edebi ürünlerin dersin amaçlarını/kazanımları gerçekleştirmede etkili olduğu üzerinde durmuşlar, bu amaçla derslerde kullandıklarını belirtmişlerdir:

Öğrt.1(E) *“Öğrenci kazanımlarını daha kalıcı ve anlaşılır hale getirdiğini düşünüyorum. Konuları örnek olaylar ile işlemek kazanımın daha kalıcı olarak kazandırılmasında büyük bir öneme sahip. Özellikle duyuşsal alana yönelik kazanımlarda etkili olduğunu düşünüyorum. Örneğin farkındalık kazandırmakta hikâyelerin önemi büyüktür.”*

Öğrt.11(K) *“Etkili aktarım için kullanılıyor bazen üniteyle bağlantısını kurmak zor olsa da eğitimcinin katkısıyla daha etkili oluyorlar. Benim düşüncem derslerde edebi ürünler kullanıldığında yüzde 80 amaca uygunluk sağlanıyor. Ayrıca çocuklara okuma alışkanlığı kazandırılması açısından önemli”*

Öğrt.31(E) *“DKAB ders amaçlarını gerçekleştirmede oldukça etkilidir. Kavram öğretimi, somutlaştırma, değer aktarımı, yorumlama, öğrencilerin analiz ve sentez yapma becerisini kazandırma açısından edebî metinlerin kullanımını gerekli buluyorum.”*

Tablo 9. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Amaçlarına İlişkin İstatiksel Verileri

Öğrencilerin Görüşleri	f
Konuyu anlama ve öğrenme	37
Etkili ve kalıcı öğrenme	14
Konuyu pekiştirme	12
Ders/Öğüt verme	11
Örneklendirme	9
Bilgilendirme	8
Kendini ifade edebilme	4
Eğlenerek öğretme	3
Toplam	98

Tablo 9’a göre öğrencilerin DKAB dersinde edebi ürünlerin, “Konuyu anlama ve öğrenme” (f=37), “Etkili ve kalıcı öğrenme” (f=14), “Konuyu pekiştirme” (f=12), “Ders/Öğüt verme” (f=11), “Örneklendirme” (f=9), “Bilgilendirme” (f=8) gibi amaçlarla kullanıldığını düşündüğü anlaşılmaktadır. Katılımcı öğrenciler “Kendini ifade edebilme” (f=4), “Eğlenerek öğretme” (f=3) gibi amaçları da belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrenciler arasında “Konuyu anlama ve öğrenme” kategorisi çoğunlukla tercih edilmiş; öğretmenler tarafından edebi ürünlerin konunun daha iyi anlaşılması ve öğretilmesi amacıyla kullanıldığı aktarılmıştır. Bununla ilgili bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Ö.5 (K) “Biz çocukların din ve ahlak konusunu daha iyi anlayabilmemiz için birçok yerde edebi ürün kullanılmalıdır.”

Ö.34 (K) “Öğrencilerin dersi daha iyi anlayabilmesi için ve öğrencilerin kıssaları, destanları, hikâyeleri geçmişlerini öğrenmeleri için kullanılmaktadır.”

Ö.36 (E) “Dersi anlama, dinleme ve ders zaman akışını eğlenceli hale getirmek için kullanılır.”

Ö.62 (E) “Konuyu farklı yöntem ve alıntılarla anlayabilmemiz için.”

Ö.79 (E) “Öğrenciler daha iyi anlar çünkü edebi ürünlerden örnekler verilerek daha ayrıntılı anlatıldığı için daha iyi anlaşılır.”

“Etkili ve kalıcı öğrenme” kategorisini tercih eden katılımcı öğrencilerse daha çok örnekler verilerek bilgilerin kalıcı hale geldiğini vurgulamıştır:

Ö.12 (K) “Dersi anlamayı, dersteki bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlamaktadır. Yani öyle bir anlatılacak ki öğrenci o konuyu görünce aklına o edebi tür gelecek ve böylece bilgiler daha hızlı ve kalıcı bir şekilde öğrenilecek.”

Ö.13 (E) “Verilmek istenen mesajı daha etkili ve kalıcı bir biçimde öğrenciye açıklamak için kullanılır.”

Ö.39 (K) “Anlatılan konuya örnekler vererek bilgiyi daha kalıcı hale getiriyor.”

Ö.66 (E) “Daha fazla bilgi edinmek ve bazı şeylerin aklımızda kalması için kullanılır.”

“Konuyu pekiştirme” kategorisi öğrenciler arasında en çok tercih edilen üçüncü kategoridir. Öğrenciler edebi ürünlerin konuyu pekiştirmeyi sağladığı için kullanıldığı üzerinde durmuş ve bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

Ö.1 (K) “Kendi dinimiz hakkında hikâyeler, şiirler vb. örneklerle konuları daha çabuk pekiştirmemiz için kullanılıyor.”

Ö.16 (K) “Öğretimi daha iyi kılmak ve anlatımı pekiştirmek amaçlanmaktadır.”

Ö.80 (E) “Bence öğretmenimiz verilen düşünceleri desteklemek ve konuyu pekiştirmek amaçlı kullanır.”

DKAB dersinde edebi ürün kullanımının amaçları ile ilgili soruya verilen cevaplara bakıldığında öğretmenlerin en çok “Etkili ve kalıcı öğrenme” kategorisini, öğrencilerin ise “Konuyu anlama ve öğrenme” kategorisini tercih ettikleri görülmektedir. Öğretmenler edebi ürünleri daha çok sırasıyla; etkili ve kalıcı öğrenme, konuyu anlaşılır hale getirme, dersin amaçlarını gerçekleştirme gibi amaçlarla kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciler ise edebi ürünlerin daha çok sırasıyla; konuyu anlama ve öğrenme, etkili ve kalıcı öğrenme, konuyu pekiştirme gibi amaçlarla kullanıldığını ifade etmişlerdir. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine bakıldığında birbiriyle örtüşen alt kategoriler bulunmakla birlikte tercih edilen kullanım amacının farklı olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu alt problemine ait öğretmen ve öğrenci görüşlerinde bir tutarlılık söz konusu değildir.

4.4. DKAB Dersinde En Çok Kullanılan Edebi Ürünlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü sorusuna katılımcı öğretmenler ve öğrencilerin verdiği cevaplardan hareketle oluşturulan tablolara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin DKAB Dersinde En Çok Kullandığı Edebi Ürünlere İlişkin İstatiksel Verileri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Hikâye	25
Şiir	23
Kıssa	12
Menkıbe	5
Fıkra	4
Atasözü	3
Deyim	2
Anı	2
Tiyatro	1
Toplam	77

Tablo 10 incelendiğinde DKAB öğretmenlerinin tamamının (f=50) “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde en çok kullandığınız edebi ürün hangisidir?*” sorusuna cevap verdiği ve verilen cevaplar doğrultusunda da 9 ana kategorinin oluşturulduğu görülmektedir. Katılımcıların yöneltilen soruya birden fazla edebi ürün belirttikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin en çok “Hikâye” (f=25) türünü kullandıkları belirlenmiştir. Katılımcılar sırasıyla “Şiir” (f=23), “Kıssa” (f=12), “Menkıbe” (f=5), “Fıkra” (f=4), “Atasözü” (f=3), eşit bir şekilde “Anı” ve “Deyim” (f=2), “Tiyatro” (f=1) kategorilerini belirtmişlerdir.

“Hikâye” öğretmenler tarafından en fazla tercih edilen kategori olmuştur:

Öğrt.7(E) “*Fıkra, hikâyeler, kıssalar, şiirler veya beyitler, anı... Ama genellikle derslerimde yer alan ahlaki konularda hikâye anlatırım. Öğrencinin o hikâyeyi dinleyerek sonunda ders çıkarabileceği, ibret alabileceği en önemli türlerden biri olarak görüyorum*”

Öğrt.23(K) “*Hikâyeler, atasözü, deyim, şiir ve fıkra.*”

Öğrt.41(E) “*En çok hikâye türünü kullanmaktayım. Büyüklerimizden duyduklarımız veya kaynaklardan elde ettiğimiz hikâyelere derslerde bolca yer veriyorum. Bu öğrencilerin hoşuna gidiyor ve onların dersi dikkatle dinlemesini sağlıyor.*”

“Şiir” araştırmaya katılan öğretmenler tarafından en çok vurgulanan ikinci kategoridir:

Öğrt.20(K) “*Şiir ve tiyatro oyununu tercih ediyorum.*”

Öğrt.24(E) “Özellikle şiir; Yunus Emre, Mevlana gibi tasavvufçuların dörtlük ve beyitleri...”

Öğrt.35(K) “Necip Fazıl Kısakürek, Mehmet Akif Ersoy gibi yazarların dörtlükleri bazen de atasözleri kullandığım edebi ürünler arasındadır.”

“Kıssa” kategorisini tercih eden öğretmen görüşleri ise şu şekildedir:

Öğrt.16(E) “Çeşitli kıssaları derslerimde kullanıyorum.”

Öğrt.44(E) “Kıssa ve menkıbeler din ile daha alakalı olduğu için bu ürünleri kullanmaktayım.”

Tablo 11. Öğrencilerin DKAB Dersinde En Çok Kullanılan Edebi Ürünlere İlişkin İstatiksel Verileri

Öğrencilerin Görüşleri	f
Hikâye	36
Kıssa	29
Şiir	18
Anı	11
Fıkra	8
Menkıbe	4
Toplam	106

Tablo 11’e göre öğrencilere “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde en çok kullanılan edebi ürün hangisidir?” sorusu yöneltilmiş ve bu soruya verilen cevaplardan 6 ana kategori oluşturulmuştur. Bu soruyu öğrencilerin tamamının cevapladığı ve birden fazla ürün belirtenlerinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Öğrenciler DKAB dersinde en çok kullanılan edebi ürünü “Hikâye” (f=36) olarak belirtmişlerdir. Katılımcı öğrencilere göre kullanılan diğer edebi ürünler ise sırasıyla “Kıssa” (f=29), “Şiir” (f=18), “Anı” (f=11), “Fıkra” (f=8) ve “Menkıbe” (f=4) diğer kategoriler ve frekans değerleridir.

Katılımcı öğrenciler arasında en çok vurgulanan kategori “Hikâye” türüdür. Derslerde en çok kullanılan edebi ürünün hikâye olduğunu ve hikâye sayesinde dersleri daha iyi anladıklarını, derse olan ilginin arttığını belirtirken hikâyelerin kısa olmasını ifade etmişlerdir:

Ö.17 (E) “Şahsen bizim öğretmenimiz derste en çok hikâyeyi anlatıyor ve hikâye sayesinde konuyu daha rahat anlıyorum”

Ö.30 (K) “En çok hikâyeye yer veriliyor bu benim derse olan ilgimi artırıyor hikâyelerin sonunu merak ediyorum ve dikkatlice dinliyorum.”

Ö.63 (K) “Bence en çok kullanılan edebi ürün hikâyedir. Fakat ben uzun hikâyeleri okurken ve dinlerken sıkılıyorum. Bu yüzden öğretmenimiz kısa hikâyeler anlatırsa daha iyi olur.”

“Kıssa” kategorisi katılımcı öğrenciler tarafından ikinci olarak en çok tercih edilen kategori olmuştur:

Ö.35 (E) “Ders kitabında en çok kıssalar bulunduğu için öğretmenimiz derste kıssaları anlatıyor.”

Ö.49 (E) “Kıssa ve hikâye. Ben daha çok kıssaları isterim çünkü kıssa en güzel şekilde bize gerçekleri öğretir ve hayranlık uyandıracak bir edebi üründür.”

Ö.78 (K) “Bence kıssa yani daha çok eskide yaşamış peygamberlerin hayatları ya da yaşadıkları bunları anlatır ki zaten din dersinde kıssalara sıkça yer verilir.”

“Şiir” kategorisini belirten katılımcı öğrencilerden bazıları derste şiir dinlemeyi sevdiklerini ancak yazmayı istemediklerini ifade etmiştir:

Ö.19 (E) “Öğretmenimiz en çok şiiri derste okur bazen de bize okutur ya da açıp dinletir. Bu da bizim hoşumuza gider.”

Ö.56 (E) “Şiirler genellikle çok kullanılıyor. Ben şiiri dinlerken seviyorum ama bazen öğretmenimiz ders kitabı etkinliklerindeki şiirleri derste yazdırdığı için ve ben de yazma konusunda iyi olmadığım için şiir yazmayı sevmiyorum.”

DKAB dersinde en çok kullanılan edebi ürün ile ilgili soruya verilen cevaplara bakıldığında öğretmen ve öğrencilerin en çok “Hikâye” kategorisini tercih ettikleri görülmektedir. Hikâye türünün öğretmenler tarafından özellikle ahlaki konuları işlerken kullanıldığı ve derslerde öğrencilerin hoşuna giderek dinlemesi böylece dikkatini çektiği vurgulanmıştır. Öğrenciler tarafından ise hikâyelerin derste konuyu daha iyi anlama ve derse olan ilgiyi artırma gibi yararları olduğu vurgulanmıştır. Bu probleme ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinde en çok kullanılan edebi ürün hikâye olarak belirlenmiş ve görüşler arasında tutarlılık olduğu anlaşılmıştır.

4.5. DKAB Dersinde Kullanılan Edebi Ürünlerin Hangi Nitelikleri Taşımaları Gerektiğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci sorusu olan “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kullanılan edebi ürünlerin hangi nitelikleri taşımaları gerektiğine ilişkin görüşleriniz nelerdir?*” araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilere yöneltilmiş, verilen cevaplardan elde edilen bulgular ışığında oluşturulan tablolara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 12. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Kullanılan Edebi Ürünlerin Taşımaları Gerektiği Niteliklere İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Sade ve anlaşılır bir dil kullanılması	17
Öğrenci seviyesine uygun olması	15
Konuyla uygun olması	12
Doğru bilgi içermesi	8
Kur'an-ı Kerim ve sünnete uygun olması	7
Gerçek hayata uygun olması	6
Dikkat çekici olması	5
Kazanımlara uygun olması	5
Dersi eğlenceli hale getirme	4
Öğretici olması	4
Ahlaki değer kazandırması	3
Kısa ve öz olması	3
Ders verici olması	2
Dini ve milli değerler taşımaları	2
Toplam	93

Tablo 12 incelendiğinde öğretmenlerin tamamının soruyu cevapladığı ve birden fazla nitelik belirttikleri anlaşılmaktadır. Verilen cevaplar incelenerek 14 kategori oluşturulmuş ve frekansları belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin edebi ürünlerin taşımaları gerektiği niteliklere ilişkin “Sade ve anlaşılır bir dil kullanılması” (f=17), “Öğrenci seviyesine uygun olması” (f=15), “Konuyla uygun olması” (f=12) en fazla belirtilen niteliklerdir. Daha sonra sırasıyla, “Doğru bilgi içermesi” (f=8), “Kur'an-ı Kerim ve sünnete uygun olması” (f=7), “Gerçek hayata uygun olması” (f=6), eşit şekilde “Dikkat çekici olması” ve “Kazanımlara uygun olması” (f=5), “Dersi eğlenceli hale getirme” ve “Öğretici olması” (f=4), “Ahlaki değer kazandırması” ve “Kısa ve öz olması” (f=3), “Ders verici olması” ve “Dini ve milli değerler taşımaları” (f=2) nitelikleri belirtilmiştir.

“Sade ve anlaşılır bir dil kullanılması” kategorisi öğretmenler tarafından en çok vurgulanan kategori olmuştur. Edebi ürünlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılırsa öğrencilerin daha iyi anlayabileceğini ifade eden bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

Öğrt.2(K) “Salt yalın anlaşılır Türkçe olmalı yani çocuklar tarafından anlaşılabilir bir dil kullanılmalıdır. Ayrıca öğrenciler için öğretici olması, doğru bilgiler içermesi ve konu ile bağlantılı olması gerektiğine inanıyorum.”

Öğrt.40(K) “Anlaşılır olmalı, anlatılan kitlenin hayatına da hitap etmeli.”

Öğrt.41(E) “Çocukların anlayacağı dilden olmalıdır. Açık, anlaşılır olmalı ve davranışları olumlu etkileyebilmelidir. Gerçek hayata uygun, yaşanmış hikâyeler olması daha dikkat çeker.”

Öğrt.47(K) “Anlaşılır, etkileyici olması, çocukların seviyesine uygun olması önemlidir.”

En fazla tercih edilen ikinci kategori olan “Öğrenci seviyesine uygun olması” niteliğidir. Öğretmenler tarafından edebi ürün seçiminde dikkat edilmesi gereği üzerinde durulmuş ve bu niteliğin anlamaya ve konuyla bağlantı kurmaya da olumlu katkı sağlayacağı vurgulanmıştır:

Öğrt.12(E) “Öğrencinin yaşına ve ilgisine yönelik olmalı. Dersi eğlenceli hale getirmeli.”

Öğrt.29(E) “İlk olarak öğrencilerin seviyesine uygun edebi ürünler seçilmelidir. Bu seçilen edebi ürünlerin hangi konunun örneği ise ona uygun olması gerekir. O anlatılan konuyu desteklemesi gerekir.”

Öğrt.36(E) “Öğrencilerin seviyesine uygun olmalı onların kolaylıkla anlayıp konuyla bağlantısını kurmakta zorlanmamaları gerekiyor.”

“Konuyla uygun olması” kategorisi oluşturulan üçüncü kategoridir. Kullanılacak edebi ürünlerin derste işlenen konuya uygun, kazanıma ve amaca hizmet etmesi gerektiği vurgulanmıştır:

Öğrt.26(K) “Konu ile bağlantılı ve gerçek hikâyeler olmalıdır. Çünkü öğrenciler yaşanmışlıklardan daha çok örnek alıyorlar. Sonra sağlam kaynaklı olmalıdır. Öğrencinin seviyesine hitap etmelidir. Ne çok uzun olup öğrenciyi sıkacak ne de çok kısa olup öğrencinin kafasında soru işareti bırakmayacak tarzda olmalıdır.”

Öğrt.50(K) “İçerik konuyla alakalı olmalıdır. İslam dinine ve peygamberimizin sünnetine aykırı olmamalı. Sade ve anlaşılır olmalı, amaca hizmet etmeli, akılda şüphe bırakacak tarzda olmamalı...”

Tablo 13. Öğrencilerin DKAB Dersinde Kullanılan Edebi Ürünlerin Taşınması Gerektiği Niteliklere İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğrencilerin Görüşleri	f
Sade ve anlaşılır bir dil kullanılması	27
Dikkat çekici olması	22
Konuyla uygun olması	18
Kısa ve öz olması	13
Ders verici olması	6
Gerçek hayata uygun olması	5
Kur'an-ı Kerim ve sünnete uygun olması	4
Dersi eğlenceli hale getirmesi	3
Doğru bilgi içermesi	2
Öğrenci seviyesine uygun olması	2
Toplam	102

Tablo 13'e göre öğrencilere yöneltilen soruya öğrencilerin verdikleri cevaplardan hareketle DKAB dersinde kullanılan edebi ürünlerin taşınması gerektiği niteliklere ilişkin 10 ana kategori oluşturulmuş ve frekans değerleri belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin tamamının (f=88) soruyu cevapladığı ve bazı öğrencilerin birden fazla nitelik belirttiği anlaşılmaktadır. Öğrenciler en çok "Sade ve anlaşılır bir dil kullanılması" (f=27), "Dikkat çekici olması" (f=22), "Konuyla uygun olması" (f=18) kategorilerini tercih etmişlerdir. Daha sonra sırasıyla edebi ürünlerle ilgili "Kısa ve öz olması" (f=13), "Ders verici olması" (f=6), "Gerçek hayata uygun olması" (f=5), "Kur'an-ı Kerim ve sünnete uygun olması" (f=4), "Dersi eğlenceli hale getirmesi" (f=3), eşit olarak "Doğru bilgi içermesi" ve "Öğrenci seviyesine uygun olması" (f=2) gibi nitelikleri belirtmişlerdir.

"Sade ve anlaşılır bir dil kullanılması" katılımcı öğrenciler tarafından en çok tercih edilen kategori olmuştur. Edebi ürünlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılmasının konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olduğu vurgulanmıştır:

Ö.12 (K) "Bir kere sade bir anlatımı olacak ki öğrenciler onu sevsin hem de öğrensin anlasın. Bazı yerleri dikkat çekmeli arada dikkat çekici olmalı ve konudan sapmamalı."

Ö.44 (K) "Sade ve anlaşılır olması konuyu daha iyi anlamama yardımcı olur."

Ö.45 (E) "Öncelikle anlaşılır olmalıdır ve kısa olmasını isterim. Çünkü bazen okumak insanı çok sıkabiliyor"

En çok tercih edilen ikinci kategori ise edebi ürünlerin "Dikkat çekici olması" dır. Katılımcılar bu niteliği taşıyan edebi ürünlerin öğrenciyi sıkmadığı ve sözel olan derslerde kullanılmasını vurgulamışlardır:

Ö.10 (K) “*Tabi ki dikkat çekici olmalı böyle olursa daha da öğrenme ve konuyu anlama isteğimiz olur bence.*”

Ö.24 (E) “*Dikkat çekici olmalı çünkü okuyucu okuyunca sıkılmamalı ve bundan zevk almalıdır.*”

Ö.37 (K) “*Dikkat çekici olması daha fazla öğrenmemiz için uygun olur. Çünkü sözel bir ders, dikkat çekiciliği çok olmalıdır diye düşünüyorum.*”

“Konuyla uygun olması” kategorisini tercih eden öğrencilerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö.11 (K) “*Anlatılan konuyla uygun olması gerekir. Çünkü konu dışında olursa anlatım bozulur ve kafamız karışabilir.*” Öğrenci kullanılan edebi ürünün konuya uygun olmaması halinde anlatımın bozulacağını ve kafa karışıklığına neden olabileceğini belirtmiştir.

Ö.33 (E) “*Bence konuya uygun olması daha iyidir. Çünkü konudan sonra konuyla ilgili edebi ürünlerden biri olursa konuları daha da iyi anlıyoruz.*” İşlenen konunun ardından o konuyla ilgili edebi ürün kullanımının daha iyi anlamaya yardımcı olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmanın beşinci alt problemi DKAB dersinde kullanılan edebi ürünlerin hangi nitelikleri taşıması gerektiğine ilişkin DKAB öğretmenleri ve öğrenciler tarafından verilen cevaplarda en çok vurgulanan kategori “Sade ve anlaşılır bir dil kullanılması” olmuştur. Kullanılacak edebi ürünlerin katılımcılar tarafından “Sade ve anlaşılır bir dil kullanılması” niteliğini taşıması gerektiği konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Öğretmenler daha sonra sırayla “Öğrenci seviyesine uygun olması” ve “Konuyla uygun olması” gibi nitelikleri daha çok tercih etmişlerdir. Öğrenciler ise ikinci kategori olarak “Dikkat çekici olması”, üçüncü kategori ise “Konuyla uygun olması” niteliğidir. Görüldüğü gibi öğretmen ve öğrencilerin tercih ettikleri kategorilerin birinci ve üçüncü kategorilerinde aynı nitelikler yer almaktadır. Özellikle birinci kategorinin aynı olması öğretmen ve öğrenci görüşlerinde bir tutarlılık olduğunu göstermektedir. Katılımcılar edebi ürünlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılırsa öğrencilerin daha iyi anlayabileceği hususuna da dikkat çekmişlerdir.

4.6. DKAB Dersinde Edebi Ürünleri Kullanırken Yararlanılan Kaynaklara İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı sorusu; “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünleri kullanırken yararlandığınız kaynaklar nelerdir?*” öğretmen ve öğrencilere yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplardan hareketle aşağıda bulunan tablolar hazırlanmıştır.

Tablo 14. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürünleri Kullanırken Yararlandığı Kaynaklara İlişkin İstatiksel Verileri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
İnternet siteleri	18
Kur'an-ı Kerim meali	10
Şiir kitapları	8
Ders kitabı	7
DİB kitapları	6
Hadis kaynakları	6
Hikâye kitapları	5
Çocuk kitapları	4
Dini hikâye kitapları	4
Kendi bilgilerim	3
Dergiler	2
Kütüphane	2
Nasreddin hoca fıkraları	2
Peygamberler tarihi	2
Tarih kitapları	2
Toplam	81

Tablo 14 incelendiğinde DKAB öğretmenlerinin edebi ürünleri kullanırken yararlandıkları kaynaklara ilişkin yöneltilen soruya verilen cevaplardan hareketle 15 ana kategori oluşturulduğu görülmektedir. Katılımcı öğretmenlerin birçok kaynak belirttiği anlaşılmaktadır. Katılımcılardan (f=48) öğretmen soruya cevap verirken, (f=2) öğretmen kaynak belirtmemeyi tercih etmiştir. Katılımcı öğretmenlerin en çok yararlandığı kaynak (f=18) frekans değeri ile “İnternet siteleri” olarak belirlenmiştir. Sonra sırasıyla “Kur'an-ı Kerim meali” (f=10) ve “Şiir kitapları” (f=8) en çok kullanılan kaynaklar olarak belirtilmiştir. Katılımcılar tarafından sırasıyla “Ders kitabı” (f=7), eşit olarak “DİB kitapları” ve “Hadis kaynakları” (f=6), “Hikâye kitapları” (f=5), “Çocuk kitapları” ve “Dini hikâye kitapları” (f=4), “Kendi bilgilerim” (f=3), daha sonra eşit şekilde katılımcılar tarafından “Dergiler”, “Kütüphane”, “Nasreddin hoca fıkraları”, “Peygamberler tarihi” ve “Tarih kitapları” (f=2) belirtilen kaynaklar arasında yer almıştır.

“İnternet siteleri” kategorisi katılımcı öğretmenler arasında en çok vurgulanan birinci kategori olmuştur. Öğretmenler en çok internet sitelerinden yararlandıklarını, bazı edebi ürünlere internet aracılığıyla ulaşma kolaylığı sağlandığını, özellikle uzaktan eğitim süreciyle artan internet kullanımlarını vurgulamış ve görüşlerinde birden fazla kaynak belirtmişlerdir. Kategoriye ait öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Öğrt.5(E) “Daha çok interneti tercih ediyorum. Çünkü MEB, internet ortamında biz öğretmenlere kaynaklar sunuyor; şiir olsun, hikâye olsun edebi ürünlere kolay ulaşma imkânı sağlıyor. Zaten uzaktan eğitim sürecinde de internetten çok faydalandık.”

Öğrt.18(K) “Genelde web sitelerinden faydalaniyorum. Şiirlere daha çok internet aracılığıyla ulaşıyorum. Kıssalar da Kur'an-ı Kerim'den yararlanıyorum.”

Öğrt.32(K) “İnternet kaynakları ve diğer dijital platformlardan yararlanıyorum. Canlı derste özellikle konuyla ilgili video açarak öğrencinin derse ilgisinin artmasını sağlıyorum. Bazı yayınevlerinin genç ve çocuk kitaplarından, kendi özgün hikâyelerimden, bazen de kütüphanede bulunan edebi eserlerden yararlanıyorum.”

Öğrt.40(K) “Genellikle sanal ortamda bulunan DKAB sitelerinden yani internetten faydalaniyorum. Diğer yararlandığım kaynaklar; Kur'an meali, Peygamberler tarihi kitapları, Ünlü din bilginlerine ve sahabelere yönelik kıssadan hisse tarzı kitaplar, Hadis kitapları.”

İkinci kategori olarak öğretmenler tarafından en çok vurgulanan kaynak “Kur'an-ı Kerim meali” olmuştur. Kur'an-ı Kerim mealinin kaynaklar arasında en doğru ve güvenilir kaynak olma özelliğinden dolayı tercih edildiğine dair bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

Öğrt.4(K) “En başta tabi ki Kur'an-ı Kerim sonra diyanet yayınevinin yayınlamış olduğu hikâyeler, internet ve siyer kaynaklarından çokça yararlanıyorum.”

Öğrt.12(E) “Kur'an-ı Kerim ve diyanetin meali, dini içerikli kitaplar, internet, konuyla alakalı videolar.”

Öğrt.30 (E) “Kuran ve hadis kitapları. Kaynak elbette önemli ama ben İslam'ın genel anlayışına uygunluğuna dikkat ediyorum. En doğru kaynağın Kur'an'ı Kerim olduğunu düşünüyorum. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim mealinden ve bizzat hadis metinlerinden faydalaniyorum.”

“Şiir kitapları” kategorisi ise katılımcılar tarafından en çok tercih edilen üçüncü kaynak olarak belirlenmiştir. Bu kategoriye ait bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

Öğrt.27(E) “Şiir kitapları, Hadis kaynakları, Dergiler, Peygamberler Tarihi... Fakat özellikle şiir kitaplarını kullanıyorum. Çünkü öğrencilerin bu tarz estetik edebi ürünleri severek dinleyeceklerini düşünüyorum.”

Öğrt.35(K) “Mehmet Akif Ersoy, Yunus Emre gibi şairlerimizin şiir ve beyitleri, Nasreddin hoca fıkraları, Mesnevi'den hikâyeler, kıssaları anlatırken de Kur'an-ı Kerim, diyanet yayınlarının hikâye kitapları, değerler eğitimi setleri...”

Alt problem de yer alan soruya ilişkin kaynak belirtmemeyi tercih eden öğretmen görüşleri ise şu şekildedir:

Öğrt.6(E) “*Ders dışı materyal kullanmamayı uygun buluyorum.*”

Öğrt.37(E) “*Herhangi bir kaynaktan yararlanmıyorum. Dersler daha çok doğaçlama ilerliyor.*”

Tablo 15. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürünler Kullanılırken Yararlanılan Kaynaklara İlişkin İstatiksel Verileri

Öğrencilerin Görüşleri	f
Ders kitabı	47
İnternet siteleri	39
Kur'an-ı Kerim meali	14
Dini kitaplar	9
Şiir kitapları	4
Hikâye kitapları	2
Öğretmenin bilgileri	2
Toplam	117

Tablo 15’e göre öğrenciler DKAB dersinde edebi ürünleri kullanırken yararlanılan kaynaklara ilişkin yöneltilen soruya verilen cevaplardan hareketle 7 kategori oluşturulduğu görülmektedir. Katılımcı öğrencilerin tamamı soruya cevap vermiş ve birden fazla görüş belirtenler olmuştur. Katılımcılar tarafından (f=47) frekans değeri ile “Ders kitabı” en çok yararlanılan kaynak olarak belirlenmiştir. Sonra sırasıyla “İnternet siteleri” (f=39) ve “Kur'an-ı Kerim meali” (f=14) en çok başvurulmuş kaynaklar olmuştur. Katılımcı öğrenciler tarafından sırasıyla “Dini kitaplar” (f=9), “Şiir kitapları” (f=4), eşit şekilde “Hikâye kitapları” ve “Öğretmenin bilgileri” (f=2) kaynaklar arasında belirtilmiştir.

Katılımcı öğrenciler arasında en çok vurgulanan kaynak “Ders kitabı” kategorisi olmuştur. Ders kitaplarının ulaşılabilir ve güvenilir olma özelliklerini vurgulayan DKAB dersinde en çok kullanılan kaynak olduğunu belirten bazı öğrenci görüşleri şunlardır:

Ö.11. (K) “*Ders kitaplarından yararlanılıyor bence. İnternette de yararlanılabilir ama internet güvenli değildir.*”

Ö.27. (K) “*Bence ders kitaplarından oradaki bilgiyi anlatmak daha kolaydır.*”

Ö.38. (K) “*Ders kitabından oradaki metinleri okuyup daha sonra EBA ile internette video izleyip sorular çözüyoruz.*”

Ö.51. (K) “*Ders kitabı, ünlü şairlerin şiirleri, diğer kitaplar, Kur'an-ı Kerim vb.*”

İkinci olarak en çok vurgulanan kategori ise “İnternet siteleri” olmuştur. Öğrencilerin internete ulaşımın kolay olması, daha fazla bilgi bulunması gibi yararlarını sıraladıkları görüşleri şöyledir:

Ö.2 (K) “İnternet, çünkü internette her şey var. Ders kitabı da var tabi ki dersimizde kullanıyoruz. Öğretmenimiz dini kitaplardan da yararlanıyor. ”

Ö.20 (E) “İnternet. Çünkü günümüzde erişimi ve etkileşimi daha kolay olduğu için.”

Ö.26 (K) “İnternet çünkü araştırma yapılarak daha fazla bilgiye ulaşılabilir.”

“Kur'an-ı Kerim meali” kategorisi bu sorunun öğrenciler arasında en fazla tercih edilen üçüncü kategori olmuştur. Yararlanılan bu kaynakla ilgili öğrenci görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

Ö.40 (K) “Bence branş öğretmenleri en güzel kaynaklardır. Ama Kur'an-ı Kerim mealinden derslerimizde bolca yararlanıyoruz.”

Ö.55 (K) “Kur'an-ı Kerim meali, ders kitabı, dini internet sayfaları, hikâye kitapları vb.”

DKAB dersinde edebi ürün kullanımında yararlanılan kaynaklarla ilgili soruya verilen cevaplardan hareketle öğretmenlerin en çok “İnternet siteleri” kategorisini, öğrencilerin ise “Ders kitabı” kategorisini tercih ettikleri görülmektedir. Öğretmenler edebi ürünleri kullanırken daha çok sırasıyla; Kur'an-ı Kerim meali, şiir kitapları kaynaklarından yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciler ise edebi ürünler kullanılırken daha çok sırasıyla; internet siteleri ve Kur'an-ı Kerim mealinden yararlanıldığını ifade etmişlerdir.

Bu alt probleme ilişkin öğretmenlerin 15 ana kategori, öğrencilerin 7 ana kategori belirttikleri görülmektedir. Öğrencilerin öğretmenlere göre daha az kaynak belirttiği gözlemlenmiştir. Bu durum öğretmenlerin derste yararlandıkları kaynakların çeşitliliğini ve alandaki kaynaklara ulaşabilmedeki yeterliliklerini göstermektedir. Bu soruda öğretmen ve öğrenci görüşleri farklılık göstermiş, ilk sırada farklı kaynaklar belirtilmiştir. Öğretmenler daha çok “İnternet siteleri” kaynağını vurgularken, bu kaynağın bazı edebi ürünlere kolay ulaşma imkânı sağladığını belirtmiştir. Öğrenciler ise daha çok “Ders kitabı” kaynağını vurgularken, bu kaynağın ulaşılabilir ve güvenilir olma özelliklerini belirtmiştir. Araştırma sorusuna tüm öğrenciler en az bir kaynak belirtirken, öğretmenler arasında kaynak belirtmemeyi tercih edenler de olmuştur.

4.7. DKAB Dersinde Edebi Ürünleri Kullanırken Yararlanılan Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci sorusu katılımcı öğretmen ve öğrencilere sorularak verilen cevaplar incelenmiş ve aşağıda yer alan tablolar oluşturulmuştur.

Tablo 16. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürünleri Kullanırken Yararlandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin İstatistiksel Verileri

Yöntem ve Teknikler	f
Anlatım Yöntemi	21
Drama Yöntemi	15
Video ve Slayt(Akıllı Tahta)	10
Soru-Cevap Yöntemi	9
Beyin Fırtınası Tekniği	7
Hikâye Tamamlama Tekniği	6
Örnek Olay Yöntemi	6
Tartışma Yöntemi	4
Tiyatro	4
Eğitsel Oyun	3
Araştırma Yöntemi	2
Konuşma Halkası Tekniği	2
Akvaryum Tekniği	1
Balık Kılçığı Tekniği	1
Toplam	91

Tablo 16 incelendiğinde öğretmenlere yöneltilen “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünleri kullanırken yararlandığınız yöntem ve teknikler nelerdir?*” sorusuna verilen cevaplardan hareketle 14 ana kategori oluşturulmuştur. Katılımcı öğretmenler, “Anlatım Yöntemi” (f=21), “Drama Yöntemi” (f=15), “Video ve Slayt(Akıllı Tahta)” (f=10), “Soru-Cevap Yöntemi” (f=9), “Beyin Fırtınası Tekniği” (f=7), “Hikâye Tamamlama Tekniği” ve “Örnek Olay Yöntemi” (f=6), “Tartışma Yöntemi” ve “Tiyatro” (f=4), “Eğitsel Oyun” (f=3), “Araştırma Yöntemi” ve “Konuşma Halkası Tekniği” (f=2), “Akvaryum Tekniği” ve “Balık Kılçığı Tekniği” (f=1) yöntem ve tekniklerini belirtmiştir. Araştırma sorusu katılımcı öğretmenlerin hepsi tarafından cevaplanmış ve birden fazla yöntem ve teknik belirtilmiştir.

“Anlatım Yöntemi” kategorisi öğretmenler tarafından en fazla tercih edilen kategori olmuştur. Anlatım yöntemini kullandıklarını belirten öğretmenler bu yöntemle birlikte genellikle diğer yöntem ve teknikleri de kullandıklarını ifade etmişlerdir. Aşağıda anlatım yöntemi ile ilgili öğretmen görüşleri yer almaktadır:

Öğrt.5(E) “Anlatım yöntemi hatta özellikle ses ile tiyatral olarak canlandırma ancak aralarda durup soru sorma ve tahmin alıp onu heyecanlı şekilde sunma...” öğretmen derste kullandığı yöntem ve teknikleri sıralamıştır.

Öğrt.15(K) “Konuyu öncelikle kendim anlatırım. Sonra öğrencilerle karşılıklı fikir alışverişinde bulunup, konuyu farklı bakış açılarıyla inceleyerek herkesin fikrini almaya çalışırım.” diyen öğretmen, öğrencilerle birlikte konuyu farklı bakış açılarıyla işlediklerini belirtmiştir.

Öğrt.30(E) “Müfredat kazanımlarını ve öğrenci seviyesini de dikkate alarak bizzat anlatım, öğrenciye okutturma, öğrenciden araştırmasını isteme, metnin iletisi ile ilgili soru sorma gibi yöntem ve teknikler kullanılmaktadır.” bu öğretmende anlatım yöntemiyle birlikte diğer yöntem ve tekniklerden yararlanmaktadır.

Öğrt.42(E) “Düz anlatım, varsa animasyon ve hikâyeyi kendilerinin tamamlamalarını sağlarım. Bu şekilde ders işleyerek öğrencilerin daha iyi anlamalarını ve konuyu kavramalarını sağlamış oluyorum.” şeklinde görüş belirterek anlatım yöntemini bazı tekniklerle desteklediğini böylece öğrencilerin daha iyi anlama ve kavrama gerçekleştirdiğini ifade etmiştir.

“Drama Yöntemi” öğretmenler tarafından en çok tercih edilen ikinci kategoridir. Drama yönteminin öğrenciler tarafından çok sevildiği, öğrencilerin hayal dünyasını gelişmesini sağladığı anlatım yönteminden daha etkili bir öğretim sağlaması gibi olumlu yönleri yanında fazla vakit alması şeklinde de olumsuz yönü olduğu öğretmenler tarafından ifade edilmiştir:

Öğrt.13(E) “Öğrenciler dramayı seviyorlar. Fazla vakit alsa da derste mümkün olduğunca kullanıyorum. Anlatım yöntemi, soru cevap, beyin fırtınası, tahmin etme gibi yöntem ve teknikleri de kullanmaktayım.” diyen öğretmen dramanın öğrenciler tarafından sevildiğini ama fazla vakit aldığını belirtmiştir.

Öğrt.16(E) “İşlenen konuyla ilgili hikâyenin dramatize edilmesi. Burada vurgu tonları ve beden dili önemlidir. Öğrenciye skeçler yaptırma, şiir ezberletip okutma gibi etkinlikler yaptırıyorum.” öğretmen dramanın yanında diğer etkinliklere de yer verdiğini belirtmiştir.

Öğrt.43(K) “Mümkünse drama yapıyorum ya da öğrencilerden hayal kurmalarını istiyorum. Düz anlatımdan daha etkili oluyor.” diyerek dramanın düz anlatımdan daha etkili bir yöntem olduğunu vurgulamıştır.

“Video ve Slayt(Akıllı Tahta)” kategorisi öğretmenler arasında en çok tercih edilen üçüncü kategori olmuş ve derse işitsel, görsel katkıları üzerinde durulmuştur:

Öğrt.27(E) “Akıllı tahta, kaynağı sınıfa getirme. Bir anda daha çok duyu organına hitap eden bir yöntem kullandığımı düşünüyorum. Video ve slayt ile işitsel, görsel ve aynı mekânda anlatımla dokunsal. Bence birden çok duyu kullanılarak kazanılan bilgiler her zaman daha kalıcıdır.”

Öğrt.29(E) “Tam olarak işlediğim konuyu onlara özümsetecek, akıllarında kalmasına hizmet edecek videoları ve slaytları seçerim. Dersi görsellerle zenginleştirip, konuyu öyle işlemeyi tercih ederim.” diyerek görüş bildiren iki öğretmen de video ve slaytların dersi görsel olarak zenginleştirdiğini ve bilgilerin kalıcılığına katkı sağladığını ifade etmişlerdir.

Tablo 17. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Kullanımında Yararlanılması İstenilen Yöntem ve Tekniklere İlişkin İstatistiksel Verileri

Yöntem ve Teknikler	f
Örnek Olay Yöntemi	16
Tartışma Yöntemi	14
Video ve Slayt (Akıllı Tahta)	13
Anlatım Yöntemi	11
Soru-Cevap Yöntemi	9
Grup Çalışması Yöntemi	7
Drama Yöntemi	5
Fikrim Yok	5
Hikâye Tamamlama Tekniği	4
Problem Çözme Yöntemi	4
Toplam	88

Tablo 17’ye göre araştırmaya katılan öğrencilere “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünler kullanılırken hangi yöntem ve tekniklerden yararlanılmalıdır?” sorusu yöneltilmiş, belirtilen görüşler incelenerek 10 ana kategori oluşturulmuş ve frekans değerleri belirlenmiştir. Katılımcı öğrenciler, “Örnek Olay Yöntemi” (f=16), “Tartışma Yöntemi” (f=14), “Video ve Slayt(Akıllı Tahta)” (f=13), “Anlatım Yöntemi” (f=11), “Soru Cevap Yöntemi” (f=9), “Grup Çalışması Yöntemi” (f=7), “Drama Yöntemi” (f=5), “Hikâye Tamamlama Tekniği” ve “Problem Çözme Yöntemi” (f=4) yöntem ve tekniklerini belirtmiştir. “Fikrim Yok” (f=5) şeklinde görüş ifade eden öğrenci olduğu görülmektedir. Öğrencilerin tamamına yakını en az bir yöntem veya teknik belirtirken, birden fazla görüş belirtenler de olmuştur.

“Örnek Olay Yöntemi” katılımcı öğrenciler tarafından en fazla vurgulanan kategoridir:

Ö.15 (K) “*Örnek olaydan yararlanılmasını isterim. Çünkü örnek olay üzerinde yorum yapmanın çok önemli olduğunu düşünüyorum.*” diyen öğrenci yorum yapmanın önemi üzerinde durmuştur.

Ö.45 (E) “*Örnek olay daha açıklayıcı oluyor.*” diyerek görüş bildirmiştir.

Ö.52 (K) “*Örnek olaydan yararlanabiliriz. Çünkü ders daha yararlı olur ve güzel geçer. Daha çok anlarız.*”

Ö.88 (E) “*Örnek olay, hikâye şeklinde anlatılmalıdır. Böyle olunca daha iyi anlıyorum ve konuyu pekiştiriyorum.*” bu iki öğrenci de örnek olay yöntemi kullanıldığında daha iyi anladıklarını belirterek örnek olay yöntemini tercih etmişlerdir.

“Tartışma Yöntemi” öğrenciler arasında en fazla tercih edilen ikinci kategori olmuş ve farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına katkı sağladığı vurgulanmıştır:

Ö.60 (E) “*Tartışma yöntemi kullanılmalı. Ben görsellerden pek anlamıyorum ve herkesin bir yorumunun olması gerektiğini düşünüyorum.*”

Ö.65 (K) “*Güzel bir anlatımdan sonra tartışmak. Çünkü herkesin fikri farklı olabilir bu da bize yol gösterebilir. Tartışmada örneklendirme de oldukça önemlidir.*”

Ö.67 (E) “*Tartışma çünkü tartışmada farklı fikirler ortaya konur. Böylece daha etkili bir şekilde anlama gerçekmiş olur.*” diyerek görüşlerini belirten öğrenciler sınıftaki tüm öğrencilerin derse katılmasını ve daha çok fikir ortaya konularak dersin aktif bir şekilde işlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Katılımcı öğrenciler arasında “Video ve Slayt” kategorisi en fazla vurgulanan üçüncü kategori olmuştur:

Ö.13 (E) “*Video ve slayt çünkü öğrenciler gördüklerini daha iyi hatırlıyor ve bilgileri daha kalıcı oluyor.*”

Ö.49 (E) “*Video ve slayt gösterisi konuyu öğrenciye aktarmak için kullanılmalıdır. Böylece ders daha iyi işlenir ve zaman kaybı olmaz.*” diyen öğrenciler, akıllı tahta kullanımının bilgilerin kalıcı olması ve derste zaman kaybını önlemesi gibi katkıları vurgulamışlardır.

DKAB dersinde edebi ürünleri kullanırken yararlanılan yöntem ve tekniklere ilişkin öğretmen cevaplarında “Anlatım Yöntemi” yirmi bir frekans değerine, öğrenci cevaplarından hareketle “Örnek Olay Yöntemi”nin on altı frekans değerine sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcı öğretmenlerin edebi ürünleri kullanılırken en çok yararlandıkları yöntem “Anlatım Yöntemi” olarak belirlenmiş ve bu yöntemin genellikle öğretmenler tarafından tek başına kullanılmadığı, başka yöntem ve tekniklerden de yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Daha sonra öğretmenlerin sırayla “Drama Yöntemi” ve “Video ve Slayt”tan yararlandıkları tespit edilmiştir. Katılımcı öğrencilerin ise DKAB dersinde edebi ürünler kullanılırken en çok yararlanılması istenilen yöntem ve teknik “Örnek Olay Yöntemi” olarak belirlenmiştir. Öğrenciler bu yöntemin; bir olayı yorumlayabilme, konuyu daha iyi anlama ve konuyu pekiştirme gibi yararlarına vurgu yapmışlardır. Öğrenciler sonra sırayla “Tartışma Yöntemi”ni ve “Video ve Slayt”ı belirtmişlerdir. Bu bulgulardan hareketle öğretmenlerin çoğunlukla geleneksel yöntem olarak belirtilen anlatım yöntemini kullandıkları böylece kısa zamanda etkili öğretim yapmayı amaçladıkları söylenebilir. Öğrenciler ise gerek örnek olay yöntemi gerekse tartışma yöntemi ile olayları yorumlamanın, farklı fikirleri ortaya çıkarmanın önemine vurgu yaparak herkesin düşüncesinin alınması ve öğrencinin aktif olduğu bir öğrenme ortamı olması gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Hem öğretmen hem de öğrenciler üçüncü kategori olarak belirledikleri “Video ve Slayt” ile derslerin görsellerle zenginleştirilerek akılda kalıcı olmasına katkı sağladığını belirtmişlerdir.

4.8. DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Öğrencinin Gelişim Alanlarına Katkısına İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci sorusu “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımının öğrencinin gelişim alanlarına katkısı var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?*” hem öğretmenlere hem de öğrencilere sorulmuş verilen cevaplar incelenerek oluşturulan tablolara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 18. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Öğrencinin Gelişim Alanlarına Katkısına İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğretmenlerin Görüşleri	f	Toplam
Bilişsel alana katkıları	Analiz-Sentez-Bağ kurma	10
	Düşünce ve hayal gücü gelişimi	8
	Konuyu anlama	7
	Kalıcı öğrenme	6
	Yorumlama yeteneği	4
	Problem çözme becerisi	2
	Zekâ alanlarının gelişimi	2
	Kavram öğrenimi	1
Duyuşsal alana katkıları	Kendini ifade edebilme	3
	Değer aktarımı	2
	Empati kurma becerisi	2
	Farklı yetenekleri açığa çıkarma	2
	Hayata geçirme	1
Dil gelişimine katkıları	Türkçeyi doğru ve etkin kullanma	6
	Kelime hazinesini geliştirme	2
	Dinleme disiplini	1
Ahlak gelişimine katkısı	Ders ve öğüt alma	8
Sosyal gelişimine katkısı		3
Kişilik gelişimine katkısı		1
Sanatsal yönden gelişimine katkısı		1
Herhangi bir fikrim yok		3
Toplam	75	75

Tablo 18 incelendiğinde DKAB öğretmenlerinin edebi ürün kullanımının öğrencinin gelişim alanlarına katkısına ilişkin yöneltilen soruya verilen cevaplardan hareketle 8 ana kategori oluşturulduğu ve bu kategoriler içinde 17 alt kategori belirlendiği görülmektedir. Katılımcı öğretmenlerin çoğunluğu edebi ürün kullanımının öğrencilerin gelişim alanlarına katkısı vardır şeklinde ve birden fazla alana yönelik görüş belirtmiştir. Öğretmenler sekiz ana kategori belirlemiştir. Bunlar: “Bilişsel alana katkıları” (f=40), “Duyuşsal alana katkıları” (f=10), “Dil gelişimine katkıları” (f=9), “Ahlak gelişimine katkısı” (f=8), “Sosyal gelişimine

katkısı” ve “Herhangi bir fikrim yok” (f=3), “Kişilik gelişimine katkısı” ve “Sanatsal yönden gelişimine katkısı” (f=1) kategorileri ve bunlara ait alt kategoriler belirlenmiştir.

“Bilişsel alana katkıları” ana kategorisi 8 alt kategoriye ayrılarak en fazla tercih edilen kategori olmuştur. Bu alt kategoriler, “Analiz-Sentez-Bağ kurma” (f=10), “Düşünce ve hayal gücü gelişimi” (f=8), “Konuyu anlama” (f=7), “Kalıcı öğrenme” (f=6), “Yorumlama yeteneği” (f=4), “Problem çözme becerisi” ve “Zekâ alanlarının gelişimi” (f=2) ve “Kavram öğrenimi” (f=1) olarak belirlenmiştir.

“Duyuşsal alana katkıları” ana kategorisinde ise “Kendini ifade edebilme” (f=3), “Değer aktarımı”, “Empati kurma becerisi” ve “Farklı yetenekleri açığa çıkarma” (f=2) ve “Hayata geçirme” (f=1) katkılarını sıralamışlardır.

Öğretmenler üçüncü ana kategoride öğrencilerin “Dil gelişimine katkıları” arasında “Türkçeyi doğru ve etkin kullanma” (f=6), “Kelime hazinesini geliştirme” (f=2) ve “Dinleme disiplini” (f=1) olarak belirtmişlerdir.

Dördüncü ana kategori ise “Ahlak gelişimine katkısı” olarak belirlenmiş alt kategori olarak “Ders ve öğüt alma” (f=8) şeklinde belirlenmiştir.

Diğer üç ana kategorinin ise alt kategorileri bulunmamaktadır. Katılımcı öğretmenler tarafından belirtilmiş ve ana kategoriler olarak belirlenmiştir.

“Bilişsel alana katkıları” kategorisi, öğretmenler tarafından öğrencilerin gelişim alanları arasında en çok vurgulanan ana kategori olmuştur. Öğrencilerin bilişsel gelişim alanına katkıları sırayla aşağıda belirtilmiştir.

“Analiz-Sentez-Bağ kurma” bilişsel alana katkısı öğretmenler tarafından en çok vurgulanan alt kategori olmuştur. Bilişsel yapıda üst düzey hedeflerin gerçekleşmesine edebi ürünlerin katkı sağladığına dair öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Öğrt.1(E) “Vardır. Analiz etme, sentez yapma, bağ kurma. Hikâyeler sayesinde konuyla örüntü kurmakta faydalı oluyor.”

Öğrt.23(E) “Evet. Öğrencilerin konuyu somutlaştırması, değer aktarımı, bilgi ve duyuşsal becerileri kazanması, analiz-sentez yapabilmesi, kavram öğrenimi gibi kazanımlardır.”

Öğrt.33(E) “Tabi ki var. Kelime dağarcıkları gelişiyor. Empati kurma yeteneklerine olumlu katkısı var. Analiz sentez yorumlama gibi yönleri gelişiyor. Kendilerini topluluk önünde daha kolay ifade edebilir hale geliyorlar. Hayal dünyaları gelişiyor. Kalıcı öğrenme sağlıyor.”

Öğrt.39(E) “Sentez basamağına ulaşabiliyoruz. Farklı ilgi ve zekâ alanlarını keşfedip öğrencinin kendini keşfetmesine ve geliştirmesine imkân sağlıyoruz. Ruhuna dokunmaya çalışıyoruz.”

“Düşünce ve hayal gücü gelişimi” katkısı öğretmenler tarafından en çok tercih edilen ikinci alt kategoridir. Öğretmenlerin edebi ürün kullanımının, öğrencilerin bilişsel alanda düşünce ve hayal güçlerinin gelişimine katkı sağladığına ait görüşleri şöyledir:

Öğrt.7(E) “Var. Bakış açıları gelişir, bilgi, düşünce, hayal güçleri gelişir, problem çözme becerileri gelişir, kişilik gelişimine katkıda bulunur, milli ve manevi değerler kazandırılır, okuma ve anlama, konuyu kavrama ve derse ilgileri artar, dinleme disiplini kazanır, kelime hazinesi gelişir vb”

Öğrt.19(K) “Vardır. Düşünce becerisi gelişir.”

Öğrt.36(E) “Hayal gücünü, dil ve anlatım gücünü, dikkatini ve sosyal yönünü geliştirir.”

“Konuyu anlama” bazı öğretmenler, edebi ürünlerin kullanımının konuyu anlamaya, anlamlı öğrenmeye katkısı vardır, şeklinde görüş belirtmişlerdir:

Öğrt.12(E) “Vardır. Öğrenciler konuyu farklı kaynaklardan örneklerle dinleyerek daha iyi anlarlar.”

Öğrt.28(E) “Okuyup anlamasına, anlamlandırmasına büyük katkısı vardır.”

Öğrt.41(E) “Kesinlikle katkısı var. Konuyu daha iyi anlamak ve pekiştirmek için önemlidir.”

“Kalıcı öğrenme” alt kategorisine ait öğretmen görüşleri ise şu şekildedir:

Öğrt.44(E) “Katkısı vardır. Farklı duyu organlarını sürece dâhil ettiğimiz için kalıcılığı artırır. Ayrıca çoklu zekâ için geliştirici olduğunu düşünüyorum. Hikâyeyi zihninde canlandırır veya hikâyeyi ‘ben olsaydım’ şeklinde bir yaklaşımla değerlendirme yetisi kazanabilir.”

Öğrt.50(K) “Var. Daha kalıcı öğrenmiş oluyor. Görevlendirmeler yapıldığında öğrencinin farklı yeteneklerini görme fırsatı doğuyor, ders sıkıcı olmaktan çıkıyor.”

“Duyuşsal alana katkıları” kategorisi öğretmenler tarafından en çok vurgulanan ikinci ana kategori olmuştur. Öğrencilerin duyuşsal gelişim alanına katkıları içinde en çok vurgulanan alt kategoriye aşağıda yer verilmiştir.

“Kendini ifade edebilme” alt kategorisi duyuşsal alana katıklar arasında en çok tercih edilen kategori olmuştur. Duyuşsal alanda gelişim kişinin, kendi ve diğeri insanlarla ilgili hisleri ve duygularını algılama, değeri biçme, ifade etme yeteneğı ve insanın duygularını içeren davranışları olarak gözlenebilir. Öğretmenler görüşlerinde, özellikle öğrencilerin kendilerini, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmelerinin önemi üzerinde durmuştur:

Öğrt.8(E) *“Elbette katkısı vardır. Çocuklara kendilerini ifade edebilme imkânı sunulmaktadır.”*

Öğrt.17(E) *“Edebi ürünlerin kullanımı kendini ifade etme ve hitabet gücünü arttırır diye düşünüyorum.”*

Öğrt.18(K) *“Şiir ve hikâyelerin duyuşsal alanın gelişimine hizmet ettiğini düşünüyorum. Çocukların kendilerini doğru şekilde ifade edebilmeleri açısından önemlidir.”*

Öğrt.49(K) *“Duyuşsal alana katkısı olduğunu düşünmekteyim. Öğrencinin kendini ifade edebilmesini sağlar.”*

“Dil gelişimine katıkları” öğretmenlerin en çok vurguladıkları üçüncü ana kategoridir. Öğrencilerin dil gelişimine katıkları içinde en çok vurgulanan alt kategoriye aşağıda yer verilmiştir.

“Türkçeyi doğru ve etkin kullanma” alt kategorisine ait öğretmen görüşlerinde edebi ürünlerin dili doğru ve etkin kullanmaya katkısı vurgulanmıştır:

Öğrt.2(E) *“Elbette katkısı var, maalesef modernleşme ile öğrencilerimiz edebi eserlerden uzak kalmakta, sanal dünya ile edebiyattan sanattan bihaber olmaktadır. Bence bu yönden gelişmelerine olanak sağlar.”*

Öğrt.22(E) *“Anlatımı güçlendirir ve etkili kılar. Evet, sözel anlamda gelişim sağlar. Öğrenci Türkçeyi daha doğru kullanır.”*

Öğrt.25(K) *“Çeşitli katıkları bulunmaktadır. Dil gelişimi, yorum kabiliyeti, Türkçeyi doğru ve etkin kullanma gibi.”*

“Ahlak gelişimine katkısı” ana kategorisi öğretmenler arasında en çok tercih edilen dördüncü kategori olmuştur. Edebi ürünlerin öğrencilerin ahlak gelişimine katkısı olduğu düşüncesinde olan öğretmenlerin en çok tercih ettikleri alt kategori aşağıda yer almaktadır.

“Ders ve öğüt alma” alt kategorisi öğretmenler tarafından en çok vurgulanan kategoridir. Öğretmenlerin, öğrencilerin örnek alma, özdeşlik kurma yollarıyla çeşitli dersler çıkararak ahlaki yönde gelişimlerine katkısına ait görüşleri şu şekildedir:

Öğrt.6(E) “Şiir ya da hikâye tarzı metinler ilgilerini çekiyor. Ahlak gelişiminde en etkili yöntemlerden biri olduğunu düşünüyorum. Öğrenciler metinde geçen kahramanları örnek alıyor. Bazen güzel bir hikâye ömür boyu unutulmaz olabiliyor. Hayat boyu uygulayacağı bir ahlaki ilkeye dönüşebiliyor.”

Öğrt.11(K) “Tabi ki katkısı vardır. Öğrenciye hayatına uygulama noktasında örnek olur. Özellikle ahlak gelişimine katkı sunmaktadır.”

Öğrt.24(E) “Vardır tabi ki. Ahlak gelişimi açısından etkilidir. Öğrenciler özdeşlik kuruyor, kendilerine dersler çıkarıp konuyu daha iyi öğreniyorlar.”

Tablo 19. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımının Gelişim Alanlarına Katkısına İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğrencilerin Görüşleri	f	Toplam
Bilişsel alana katkıları	Konuyu anlama	17
	Bilgiyi artırma	9
	Düşünce ve hayal gücü gelişimi	5
	Kalıcı öğrenme	5
	Yorumlama yeteneği	1
Duyuşsal alana katkıları	İlgiyi artırma	20
	Farklı yetenekleri açığa çıkarma	5
	Kendini ifade edebilme	3
	Empati kurma becerisi	2
	Hayata geçirme	2
	Değer aktarımı	1
Dil gelişimine katkıları	Türkçeyi doğru ve etkin kullanma	5
	Kelime hazinesini geliştirme	1
Ahlak gelişimine katkısı	Ders ve öğüt alma	4
Az katkı sağlar		8
Toplam	88	88

Tablo 19’a göre öğrencilerin DKAB dersinde edebi ürün kullanımının gelişim alanlarına katkısına ilişkin yöneltilen soruya verilen cevaplardan hareketle 5 ana kategori oluşturulduğu ve bu kategoriler içinde 14 alt kategori belirlendiği görülmektedir. Katılımcılardan (f=80) öğrenci “Katkısı olduğu”, (f=8) öğrenci “Az katkısı olduğu” görüşünü belirtmişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğunun edebi ürün kullanımının gelişim alanlarına katkısı olduğu şeklinde görüş belirttikleri anlaşılmaktadır. Öğrenciler beş ana kategori belirlemiştir. Bunlar: “Bilişsel alana katkıları” (f=37), “Duyuşsal alana katkıları” (f=33), “Az katkı sağlar” (f=8), “Dil gelişimine katkıları” (f=6), “Ahlak gelişimine katkısı” (f=4) kategorileri ve bunlara ait alt kategoriler belirlenmiştir.

“Bilişsel alana katkıları” ana kategorisi 5 alt kategoriye ayrılarak öğrenciler tarafından en fazla tercih edilen kategori olmuştur. Bu alt kategoriler, “Konuyu anlama” (f=17), “Bilgiyi artırma” (f=9), “Düşünce ve hayal gücü gelişimi” ve “Kalıcı öğrenme” (f=5), “Yorumlama yeteneği” (f=1) olarak belirlenmiştir.

“Duyuşsal alana katkıları” ana kategorisinde ise “İlgiyi artırma” (f=20), “Farklı yetenekleri açığa çıkarma” (f=5), “Kendini ifade edebilme” (f=3), “Empati kurma becerisi” ve “Hayata geçirme” (f=2), “Değer aktarımı” (f=1) katkılarını sıralamışlardır.

Öğrenciler “Dil gelişimine katkıları” üçüncü ana kategori içinde alt kategorileri “Türkçeyi doğru ve etkin kullanma” (f=6) ile “Kelime hazinesini geliştirme” (f=1) olarak belirtmişlerdir.

Dördüncü ana kategori ise “Ahlak gelişimine katkısı” olarak belirlenmiş alt kategori olarak “Ders ve öğüt alma” (f=4) belirlenmiştir.

Diğer ana kategori olan “Az katkı sağlar” (f=8) ise alt kategorileri bulunmayan kategoridir. Katılımcı öğrencilerin bir kısmı tarafından vurgulanması sonucu ana kategori olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katkısı açısından bakıldığında bu kategori ile öğrencilerin hiçbirinin katkısı yoktur görüşüne sahip olmadığı, genellikle olumlu görüş belirttikleri anlaşılmıştır.

“Bilişsel alana katkıları” kategorisi öğrenciler tarafından gelişim alanları arasında en çok vurgulanan ana kategori olmuştur. Bilişsel gelişim alanlarına katkıları en çok vurgulanan alt kategoriler sırayla aşağıda belirtilmiştir.

“Konuyu anlama” bilişsel alana katkısı öğrenciler tarafından en çok vurgulanan alt kategori olmuştur. Bilişsel yapıda alt düzey, bilme hedefinin gerçekleşmesine edebi ürünlerin katkı sağladığına dair öğrenci görüşleri aşağıda yer almaktadır:

Ö.1 (K) “Evet katkısı vardır. Özellikle yaşanmış hikâyelerle anlatıldığında o konuyu daha iyi anlıyorum.”

Ö.21 (E) “Anlamadığım konuyu edebi ürünler sayesinde daha iyi anlayabiliyorum. Katkısı var bence.”

Ö.61 (K) “Katkısı vardır. Konularla ilgili gelişme kaydediyorum. Zihnime daha iyi yerleşiyor, o zaman anladığımı hissediyorum.”

Ö.82 (K) “Vardır. Çünkü anlamadığımız konuyu hikâye gibi anlatması iyidir böylece konuyu anlamamızı sağlar.”

“Bilgiyi artırma” katkısı öğrenciler tarafından en çok tercih edilen ikinci alt kategoridir. Öğrencilerin edebi ürün kullanımının, bilişsel alandaki öğrenmelere katkı sağladığına dair görüşleri şöyledir:

Ö.23 (K) “*Vardır. Din ve peygamberler hakkında daha çok bilgi ediniriz.*”

Ö.57 (K) “*Katkısı çok var. İnsan daha fazla şey öğrenir ve gelişir. Bilgisi artar.*”

Ö.79 (E) “*Katkısı vardır. Dinimiz hakkında daha çok bilgi sahibi oluruz.*”

“Duyuşsal alana katkıları” kategorisi öğrenciler tarafından en çok vurgulanan ikinci ana kategori olmuştur. Duyuşsal gelişim alanına katkıları içinde en çok vurgulanan alt kategorilere aşağıda yer verilmiştir.

“İlgiyi artırma” alt kategorisi duyuşsal alana katkılar arasında en çok tercih edilen kategori olmuştur. Duyuşsal gelişim alanı hedeflerinden alma basamağına vurgu yapılan bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Ö.32 (K) “*Katkısı vardır. Edebi ürünler daha çok ilgi duymamı sağlıyor. Anlatılan olaylardan örnek alıyorum.*”

Ö.65 (K) “*Bence katkısı büyük. Çünkü ilgimi çekiyor ve merak duygum artıyor.*”

Ö.69 (K) “*Evet ilgimi artırıyor, derse odaklanmamı sağlıyor ve dersten sıkılmıyorum.*”

Ö.87 (K) “*Evet vardır. Benim ilgimi çekiyor. Peygamberimizle ilgili hikâyeler o kadar güzel ki insanı kendine çekiyor.*”

“Farklı yetenekleri açığa çıkarma” kategorisi ikinci olarak en çok vurgulanan alt kategoridir. Bu kategoriye ait bazı öğrenci görüşleri şunlardır:

Ö.59 (E) “*Yeteneklerimin açığa çıkması için kullanılabilir. Böylece hangi yeteneklere sahibim öğrenmiş olurum. Bu yüzden katkısı olduğunu düşünüyorum.*”

Ö.71 (E) “*Vardır. Kişinin yeteneğini fark etmesine yardımcı olur.*”

Ö.73 (K) “*Katkısı vardır. Çünkü nasıl bir yeteneğe sahibiz onu anlarız.*”

“Dil gelişimine katkıları” öğrencilerin en çok vurguladıkları üçüncü ana kategoridir. Öğrenciler tarafından dil gelişimine katkıları içinde en çok vurgulanan alt kategoriye aşağıda yer verilmiştir.

“Türkçeyi doğru ve etkin kullanma” alt kategorisine ait öğrenci görüşlerinde edebi ürünlerin dili doğru ve etkin kullanmaya, kelime öğrenimine katkısı vurgulanmıştır:

Ö.20 (E) “*Dil gelişimine katkısı vardır. Bilmediğim dini kelimeleri öğrenirim.*”

Ö.46 (K) “*Kelimelerin nasıl yazıldığına daha çok dikkat ederim ve bu sayede Türkçeyi daha iyi kullanabilirim.*”

“Ahlak gelişimine katkısı” ana kategorisi öğrenciler arasında en çok tercih edilen dördüncü kategori olmuştur. Edebi ürünlerin ahlak gelişimine katkısı olduğu düşüncesinde olan öğrencilerin en çok tercih ettikleri alt kategori aşağıda yer almaktadır.

“Ders ve öğüt alma” alt kategorisi öğrenciler tarafından en çok vurgulanan alt kategoridir. Öğrencilerin edebi ürünler aracılığıyla ders ve öğüt alarak ahlaki yönde gelişimlerine katkı sağladığını belirttikleri görüşleri şu şekildedir:

Ö.18 (E) “*Katkısı var. Kötü davranışlardan uzak durmamı sağlıyor, öğüt alıyor ve bilinçleniyorum.*”

Ö.76 (K) “*Şöyle katkısı var: Benim olaylardan ders çıkarmamı sağlıyor ve onlara bakarak kendimi değerlendiriyorum.*”

“Az katkısı vardır” kategorisi öğrenciler arasında vurgulanan ana kategorilerden biridir. Edebi ürün kullanımının gelişim alanlarına az katkısı olduğu vurgulanan bazı öğrenci görüşleri şöyledir:

Ö.42 (E) “*Az katkısı vardır. Çünkü konular içinde edebi ürünler az, daha fazla olmalı.*”

Ö.54 (E) “*Sadece fikirlerimi geliştirir. Bence az katkısı var.*”

DKAB dersinde edebi ürünlerin öğrencilerin gelişim alanına katkısına ilişkin bulgulara öğretmen ve öğrenci cevapları paralellik göstermiştir. Bilişsel alana katkıları, her iki tarafında en çok tercih ettiği kategori olarak belirlenmiştir. Hem öğretmenler hem de öğrenciler edebi ürünlerin öğrencilerin gelişim alanına katkısı olduğu şeklinde görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerin “Bilişsel alana katkıları” ana kategorisinde “Analiz-Sentez-Bağ kurma” alt kategorisine vurgu yaptıkları, edebi ürün kullanımının öğrencilerin bilişsel yapıda üst düzey basamaklar arasında bulunan analiz-sentez basamaklarında öğrenmenin gerçekleşmesini sağladığını düşündükleri söylenebilir. Öğretmenler edebi ürün kullanımının bilişsel alana, düşünce ve hayal gücü gelişimi, konuyu anlama, kalıcı öğrenme, yorumlama yeteneği, problem çözme becerisi, zekâ alanlarının gelişimi ve kavram öğrenimi gibi katkıları olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin “Bilişsel alana katkıları” ana kategorisinde “Konuyu anlama” alt kategorisine vurgu yaptıkları, edebi ürün kullanımının bilişsel alanda bilgi basamağında öğrenmenin gerçekleşmesini sağladığını düşündükleri söylenebilir. Öğrenciler edebi ürün kullanımının bilişsel alana, bilgiyi artırma, düşünce ve hayal gücü gelişimi, kalıcı

öğrenme ve yorumlama yeteneği gibi katkılarını da ifade etmişlerdir. Öğretmen ve öğrencilerin alt kategorilerde de birbiriyle örtüşen cevaplar verdiği gözlemlenmiştir.

4.9. DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımında Karşılaşılan Zorluk ve Problemlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu sorusu ile katılımcı öğretmenler ve öğrencilerin verdiği cevaplar incelenerek oluşturulan tablolar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 20. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımında Karşılaşılan Zorluk ve Problemlere İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğretmenlerin Görüşleri	f	Toplam
Kaynak ulaşımı ve seçimi	14	
Açık ve anlaşılır olmama	9	
Öğrenci seviyesine uygun olmama	6	
Ders saatinin az olması	4	
Konudan sapma durumları	3	43
Öğrencideki bilgi azlığı	3	
Ders kitaplarında az yer alması	2	
Şüpheli/yanlış bilgilerin yer alması	2	
Karşılaştım		
Karşılaşmadım	Herhangi bir zorluk ve problemle karşılaşmadım	7
Toplam	50	50

Tablo 20 incelendiğinde DKAB öğretmenlerinin tamamının (f=50) “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlere ilişkin görüşleriniz nelerdir?*” sorusuna ait görüşlerinin alındığı ve alınan görüşlerden hareketle 2 ana kategori oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenler edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlere ilişkin “Karşılaştım” (f=43) görüşünü ve “Karşılaşmadım” (f=7) görüşünü bildirmiştir. Öğretmenlerin çoğunluğu DKAB dersinde edebi ürün kullanımında bazı zorluk ve problemlerle karşılaştıklarını ifade etmiştir. “Karşılaştım” (f=43) ana kategorisi kendi içinde alt kategorilere ayrılmıştır. Bunlar: “Kaynak ulaşımı ve seçimi” (f=14), “Açık ve anlaşılır olmama” (f=9), “Öğrenci seviyesine uygun olmama” (f=6), Ders saatinin az olması (f=4), “Konudan sapma durumları” ve “Öğrencideki bilgi azlığı” (f=3), “Ders kitaplarında az yer alması” ve “Şüpheli/yanlış bilgilerin yer alması” (f=2) gibi zorluk ve problemler öğretmenler tarafından belirtilmiştir. “Karşılaşmadım” (f=7) ana kategorisinde katılımcı öğretmenler “Herhangi bir zorluk ve problemle karşılaşmadım” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

“Karşılaştım” kategorisi, öğretmenler tarafından edebi ürün kullanımında zorluk ve problemlere ilişkin en çok vurgulanan ana kategori olmuştur. Karşılaşılan zorluk ve problemler arasında en çok vurgulanan alt kategoriler sırayla aşağıda belirtilmiştir.

“Kaynak ulaşımı ve seçimi” karşılaşılan zorluk ve problemler arasında en çok vurgulanan alt kategori olmuştur. Öğretmenler kaynaklara ulaşmada ve konuya uygun doğru kaynak seçiminde zorlandıklarını belirtmişlerdir:

Öğrt.25(K) “*Ders kitaplarındaki etkinliklerin yetersiz olması, öğretmenin süreci yönetecek ders planına uygun edebî ürün seçememesi gibi sebepler olabilir.*”

Öğrt.33(E) “*Kaynak yetersizliği tek sıkıntımız diyebilirim. Onun dışında konu, yöntem ve teknik noktasında sıkıntımız yok bence.*”

Öğrt.34(E) “*Her konuya uygun edebî ürün temin edememe, yanlış kaynak seçimi ve yanlış bilgilendirme gibi zorluklar bulunmaktadır.*”

Öğrt.40(K) “*Edebi ürün bulmakta zorlanıyoruz. Bir edebi ürünü farklı yaş gruplarında kullanmak zorunda kalıyoruz.*”

Öğrt.49(K) “*Konu ile ilgili ürün bulma sıkıntısı yaşanmaktadır. Daha fazla kaynak bulunması gerekir.*”

“Açık ve anlaşılır olmama” zorluk ve problemi öğretmenler arasında en fazla tercih edilen ikinci alt kategori olmuştur. Bu zorluk ve probleme ilişkin bazı öğretmen görüşleri şunlardır:

Öğrt.3(E) “*Ders kitabında bazı şairlerden örnek mısralar veriyorlar ancak ben bile anlamıyorum. Çok edebi dille yazılmış, anlaşılmayan dizelerin hiçbir anlamı yok.*”

Öğrt.14(E) “*Kaynağı olmayan ve dine uygun olmayan hikâyeler yanlış bilgiye sebep olabiliyor. Yanlış düzeltmek daha zor oluyor. Aynı zamanda kullanılan dil çok ağır veya çok soyut kavramlar içeriyor. Şiirlerdeki mesajları anlamada zorluk oluyor. Ek açıklama yapınca daha iyi anlaşılıyor.*”

Öğrt.16(K) “*Kullanılan bazı kelimelerin öğrenciler için anlaşılmaz olması sorunlardan biridir. Edebi ürünlerin biraz daha sadeleştirilmesi gerekebilir.*”

Öğrt.48(E) “*Özellikle ünitelerde konular arasına sıkıştırılan, anlaşılması zor şiirlere açıklık getirmeyince öğrenciler anlamayabiliyorlar. Bu da zaman kaybına sebep oluyor.*”

“Öğrenci seviyesine uygun olmama” alt kategorisini tercih eden öğretmenler ise öğrenci seviyesine uygun olmayan edebi ürün kullanımının zorluk ve problemlere sebep olduğunu vurgulamıştır:

Öğrt.5(E) “*Bazen edebi eserlerin öğrencilere uygunluğunun sağlanamaması.*”

Öğrt.9(E) “*Öğrencilerin seviyesine uygun olmayan metinler, anlamaları noktasında sıkıntı yaşamalarına sebep oluyor.*”

Öğrt.12(E) “Bazen bazı edebi kaynaklar çocuğun gelişim özelliklerine ve yaşına uygun olmayabiliyor.”

Öğrt.15(K) “Öğrenci seviyesine uygun kaynak bulmak zor olabiliyor. Eğer öğrencinin seviyesine uygun edebi ürün kullanılmazsa anlatımda zorluk yaşanabiliyor.”

“Karşılaşmadım” kategorisi öğretmenler tarafından edebi ürün kullanımında zorluk ve problemlere ilişkin vurgulanan ikinci ana kategori olmuştur. Herhangi bir zorluk ve problemle karşılaşmadığını belirten bazı öğretmenlerin görüşleri ise şöyledir:

Öğrt.1(E) “Herhangi bir zorluk yok bence.”

Öğrt.21(E) “Herhangi bir problemle karşılaşmadım.”

Öğrt.32(K) “Bir zorluk olduğunu düşünmüyorum.”

Öğrt.42(E) “Şu ana kadar bir sıkıntı yaşamadım.”

Tablo 21. Öğrencilerin DKAB Dersinde Edebi Ürün Kullanımında Karşılaşılan Zorluk ve Problemlere İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğrencilerin Görüşleri	f	Toplam
Açık ve anlaşılır olmama	17	36
Anlamı bilinmeyen kelimeler	7	
Soyut kavramlar içermesi	5	
Konudan sapma durumları	4	
Yetersiz bilgi	2	
Metnin tamamının verilmemesi	1	47
Karşılaşmadım	Herhangi bir problemle karşılaşmadım	
Toplam	83	83

Tablo 21’e göre öğrencilere araştırmanın dokuzuncu sorusu yöneltilerek görüşleri alınmış ve alınan görüşlerden hareketle 2 ana kategorinin oluşturulduğu görülmektedir. Öğrenciler edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlere ilişkin “Karşılaşmadım” (f=47) görüşünü, “Karşılaştım” (f=36) şeklinde görüşünü bildirmiştir. Katılımcı öğrencilerin çoğunluğunun edebi ürün kullanımında zorluk ve problemlere ilişkin “Karşılaşmadım” (f=47) görüşünü belirttikleri anlaşılmaktadır. İkinci ana kategori olan “Karşılaştım” (f=36) kategorisi ise kendi içinde 6 alt kategoriye ayrılmıştır. Öğrenciler tarafından “Açık ve anlaşılır olmama” (f=17), “Anlamı bilinmeyen kelimeler” (f=7), “Soyut kavramlar içermesi” (f=5), “Konudan sapma durumları” (f=4), “Yetersiz bilgi” (f=2) ve “Metnin tamamının verilmemesi” (f=1) karşılaşılan zorluk ve problemler olarak belirlenmiştir.

“*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlere ilişkin görüşleriniz nelerdir?*” alt problemine 5 öğrencinin görüş bildirmediği, görüş bildiren öğrencilerin ise çoğunluğunun “Karşılaşmadım” ana kategorisini tercih ettikleri görülmektedir.

“Karşılaşmadım” ana kategorisini tercih eden bazı öğrencilerin görüşleri şöyledir:

Ö.14 (K) “*Sevdiğim bir ders, herhangi bir zorluk yaşamadım.*”

Ö.23 (K) “*Karşılaşmadım, çünkü zaten edebi ürünler anlamam için yardımcı oluyor.*”

Ö.27 (K) “*Hiçbir zorlukla karşılaşmadım.*”

Ö.45 (E) “*Bence gayet kolay, henüz bir zorlukla karşılaşmadım.*”

“Karşılaştım” kategorisi öğrenciler tarafından en çok vurgulanan ikinci ana kategoridir. Öğrencilerin edebi ürün kullanımında karşılaştıkları zorluk ve problemler içinde en çok vurgulanan alt kategorilere ve bu kategorilere ait görüşlere aşağıda yer verilmiştir.

“Açık ve anlaşılır olmama” alt kategorisi karşılaşılan zorluk ve problemler arasında en çok tercih edilen kategori olmuştur. Bu kategoriye ait öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Ö.4 (K) “*Bazı edebi ürünler çok karışık oluyor. Daha anlaşılır şekilde yazılabilirler bence.*”

Ö.8 (E) “*Bazen karmaşık olaylar olabiliyor, anlayamıyorum. Bazı kıssaların bahsettiği, anlatmak istediği şeyleri karıştırabiliyorum.*”

Ö.22 (K) “*Anlatılanlar açık ve net olmadığı için anlamakta zorlanıyorum.*”

Ö.84 (E) “*Karşılaştım. Bazı konuları anlamada güçlük çektim ve yeni yeni alışıyorum.*” şeklinde görüş bildiren öğrenciler, genellikle edebi ürünlerin karışık olaylar içermesi, açık ve anlaşılır bir anlatım diline sahip olmaması gibi zorluk ve problemlere vurgu yapmıştır.

“Anlamı bilinmeyen kelimeler” zorluk ve problemi öğrenciler arasında en çok vurgulanan ikinci alt kategori olmuştur. Bu zorluk ve problemle ilgili bazı öğrenciler görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö.51 (K) “*Bu edebi ürünlerin içinde geçen bilmediğimiz yabancı kelimelerden dolayı zorluk ve problemlerle karşılaşıyoruz. Bence anlamı herkes tarafından bilinmeyen sözcüklerin net bir şekilde belirtilmesi gerekir.*”

Ö.60 (E) “*Bazı kelimeleri anlamıyorum gidip birilerine sormam gerekiyor. Anlamını öğrenemediğimde anlatılmak isteneni anlamıyorum.*”

Ö.75 (E) “Bazen zorlanıyorum. Edebi ürünü okuyunca anlamını bilmediğim sözcüklerden dolayı anlamıyorum.” diyerek görüşlerini bildiren öğrenciler, anlamını bilmedikleri kelimelerden dolayı edebi ürünü anlamada çeşitli zorluk ve problemler yaşadıklarını vurgulamışlardır.

“Soyut kavramlar içermesi” alt kategorisi de en çok vurgulanan üçüncü kategoridir. Bazı öğrenciler, edebi ürünlerde geçen mucizeleri ya da olağanüstülükleri anlayamama ve hayal edip düşünememe gibi zorluk ve problemlerle karşılaştıklarını şöyle ifade etmektedir:

Ö.3 (E) “Bazı insanlar hayal edip düşünemezler. Bende böyle biri olduğum için zorluk çekebiliyorum.”

Ö.40 (K) “Pek değil ama var, mucizeler aklımı çok karıştırıyor.” şeklinde görüş bildirerek karşılaştıkları zorluk ve problemleri dile getirmişlerdir.

Çalışma grubunda bulunan katılımcıların DKAB dersinde edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlere ilişkin görüşleri alınmış ve alınan görüşler ışığında veriler hazırlanmıştır. Katılımcı görüşlerinden hareketle “Karşılaştım” ve “Karşılaşmadım” şeklinde iki ana kategori oluşturulmuştur. Öğretmenlerin çoğunluğu edebi ürün kullanımında zorluk ve problemlere ilişkin “Karşılaştım” görüşünü belirtmişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğu ise edebi ürün kullanımında zorluk ve problemle “Karşılaşmadım” görüşünü belirtirken, edebi ürünlerin dersi anlamaya yardımcı olması özelliğine vurgu yaptıkları görülmektedir. Katılımcı öğretmenler tarafından “Karşılaştım” ana kategorisinde en çok edebi ürünlerin “Kaynak ulaşımı ve seçimi” zorluk ve problemi vurgulanırken, katılımcı öğrenciler tarafından “Açık ve anlaşılır olmama” zorluk ve problemi vurgulanmıştır.

Bu alt probleme ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinde bir farklılık söz konusudur. Öğretmen ve öğrencilerin hem ana kategoride hem de alt kategorilerdeki tercihlerinin farklı olduğu görülmüştür. Katılımcı öğretmenler “Karşılaştım” ana kategorisinde; kaynak ulaşımı ve seçimi, açık ve anlaşılır olmama, öğrenci seviyesine uygun olmama, ders saatinin az olması, konudan sapma durumları, öğrencideki bilgi azlığı, ders kitaplarında az yer alması ve şüpheli/yanlış bilgilerin yer alması zorluk ve problemlerini sıralamışlardır. Katılımcı öğrenciler “Karşılaştım” ana kategorisinde; açık ve anlaşılır olmama, anlamı bilinmeyen kelimeler, soyut kavramlar içermesi, konudan sapma durumları, yetersiz bilgi ve metnin tamamının verilmemesi karşılaşılan zorluk ve problemler olarak belirtilmiştir. Araştırma sorusunu katılımcı öğretmenlerin tamamı yanıtlarken öğrencilerden 5 kişi bu soruyu yanıtsız bırakmayı tercih etmiştir.

4.10. DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Daha Etkili Kullanımı İçin Önerilere İlişkin Bulgular

Araştırmanın onuncu ve son sorusu “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünlerin daha etkili kullanımı için önerileriniz nelerdir?*” öğretmen ve öğrencilere yöneltilmiş alınan görüşler incelenerek aşağıda ki tablolar oluşturulmuştur.

Tablo 22. Öğretmenlerin DKAB Dersinde Edebi Ürünlerin Daha Etkili Kullanımı İçin Önerilerine İlişkin İstatistiksel Verileri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Ders kitaplarında daha çok yer verilmesi	16
Öğretmenler için kaynak/içerik oluşturulması	13
Görselliğin artırılması	10
EBA, DÖGM gibi sitelerin zenginleştirilmesi	8
Öğretmenlerin kendini geliştirmesi	5
Mesleki atölye çalışmaları	4
Öğrenciler için içerik üretimi	4
Öğrencilerin seviyesine uygun olması	4
Lisans eğitiminde yer verilmesi	3
Okulda etkinliklerin düzenlenmesi	3
Zümrelerin ortak çalışma yapması	3
Dikkat çekici olması	2
Kısa ve eğitici filmler çekilmesi	2
Toplam	77

Tablo 22 incelendiğinde katılımcı öğretmenlerin cevapları ışığında 13 ana kategori oluşturulmuş ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu alt probleme katılımcı öğretmenlerin tamamı tarafından cevap verildiği ve birden fazla öneride bulunduğu anlaşılmaktadır. Katılımcı öğretmenler arasında en çok “Ders kitaplarında daha çok yer verilmesi” (f=16), “Öğretmenler için kaynak/içerik oluşturulması” (f=13), “Görselliğin artırılması” (f=10), “EBA, DÖGM gibi sitelerin zenginleştirilmesi” (f=8) kategorileri tercih edilmiştir. Daha sonra sırasıyla “Öğretmenlerin kendini geliştirmesi” (f=5), eşit şekilde “Mesleki atölye çalışmaları”, “Öğrenciler için içerik üretimi” ve “Öğrencilerin seviyesine uygun olması” (f=4), “Lisans eğitiminde yer verilmesi”, “Okulda etkinliklerin düzenlenmesi” ve “Zümrelerin ortak çalışma yapması” (f=3), “Dikkat çekici olması” ve “Kısa ve eğitici filmler çekilmesi” (f=2) kategorileri belirlenmiştir.

“Ders kitaplarında daha çok yer verilmesi” kategorisi öğretmenler tarafından en çok vurgulanan kategori olmuştur. DKAB dersinde edebi ürünlerin etkili kullanımı için ders kitaplarında daha çok yer verilmesi gerektiğini ifade eden bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

Öğrt.4(E) “Ders kitaplarında hikâye vs. gibi edebi ürünlere daha çok yer verilebilir. Bununla ilgili bir kitapçık hazırlanabilir ve her konuyla ilgili edebi ürünlere yer verilebilir diye düşünüyorum.”

Öğrt.20(K) “Etkili bir öğretim için bu ürünler ders kitabına daha fazla yerleştirilmelidir. Ayrıca öğretmeni bu ürünlerin kullanımında etkin faktör olarak görüyorum.”

Öğrt.23(K) “Ders kitaplarındaki etkinlik bölümlerinin artırılması ve öğrencinin aktif olabileceği etkinliklere yer verilmesi gerekir.”

Öğrt.39(E) “Daha sık yer verilmesi. Etkinliklerde öğrencilerden öncelikle gönüllü olanları dinleyip diğerlerini cesaretlendirmek önemli. Edebi ürünleri, dersi tek düzelikten kurtarabilmek için farklı kademelerde farklı örneklerle görmeliyiz. Tek bir alanda tek bir şekilde değil.”

Öğrt.49(K) “Ders kitaplarında edebî ürünlere daha fazla yer verilmesi gerekir. Akıllı tahtalardan da yararlanılabilir. Bu sayede ders daha eğlenceli bir hale getirilir.”

En fazla tercih edilen ikinci kategori ise “Öğretmenler için kaynak/içerik oluşturulması” önerisi olmuştur. Öğretmenler tarafından edebi ürünlerin derste etkili kullanımı için yardımcı kaynak oluşturulması ve öğretmenlere sunulmasının olumlu katkı sağlayacağı vurgulanmıştır:

Öğrt.7(E) “Bu konuda öğretmenlerin kullanımı için programa, konuya ve kazanıma uygun edebi ürünlerin tasnifi sağlanıp öğretmenlerin istifadesine sunulabilir. Çünkü okumayı sevmeye ve dersi sevdirmeye açısından edebi ürünlerin yeri büyüktür.”

Öğrt.9(E) “Çocukların seviyelerine uygun, içerikleri incelenmiş eserlerin yazılması. Branşlar arası iletişimin artırılıp çok yönlü edebi ürünlerin ortaya çıkarılması. Önce öğretmen bu ürünlerle dolmalı ve hazır olmalı ki öğrenciye aktarımda problem yaşamamasın.”

Öğrt.33(E) “Derste kullanabileceğimiz kaynak sayısı az olduğundan bu alanda yapılan çalışmalar artırılabilir. Sosyal platformlarda öğretmenlerin bilgi alışverişinde bulunabileceği grupların kalitesi artırılabilir. Lisans eğitimi verilirken bu yöne daha fazla ağırlık verilebilir.”

Öğrt.38(E) “Bu konuda genel bir çalışmanın faydalı olabileceğini düşünüyorum. Yardımcı kaynak olabilecek şekilde DKAB öğretmenleri için bir çalışma yapılabilir. Öğretmenlerin hangi kazanımı hangi edebi ürün yardımıyla gerçekleştirebileceğine dair yapılacak çalışmaların faydalı olabileceği kanısındayım.”

Öğrt.47(K) “Bu alanda kaynak olacak kitapların çoğaltılması. Ders kitaplarının yanında öğretmenler için yardımcı kaynaklar oluşturulsun ve bu kaynakların içinde daha çok edebi ürünler bulunsun.”

“Görselliğin artırılması” kategorisi en fazla tercih edilen üçüncü kategoridir. Katılımcı öğretmenler tarafından kullanılacak edebi ürünlerin video, film ya da çizgi roman şeklinde görselleştirilmesi vurgulanmıştır:

Öğrt.10(E) “Okumak yerine anlatmak veya görsel olarak izletmek daha faydalı olur. Konu başlıklarına göre hikâyeler listelenebilir, bu hikâyeler kısa video ile görselleştirilebilir ya da çizgi roman şeklinde sunularak daha eğlenceli hale getirilebilir.”

Öğrt.21(E) “Çocukların anlayacağı türden görsellerin hazırlanması, derslerde bunlara daha çok yer verilmesi.”

Öğrt.29(E) “Öğrencilere örneklik oluşturacak hikâyelerin kısa film şeklinde çekilerek, ünite ünite, konu konu tüm DKAB öğretmenlerine ulaştırılması faydalı olacaktır. Müslümanların eğitsel filmlere (peygamber hikâyeleri gibi) ihtiyacı var. Bir değeri anlatabilmek için Hint filmlerinden de kurtulmuş oluruz.”

“EBA, DÖGM gibi sitelerin zenginleştirilmesi” kategorisini tercih eden bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Öğrt.36(E) “Ders kitapları ile birlikte ilgili materyaller de öğretmene ders yılı öncesi hazır halde öğretmen kılavuzu mahiyetinde verilebilir. DÖGM sitesinde uygulama örnekleri ve linkler paylaşılabilir.”

Öğrt.45(E) “Etkileşimli tahtayla güzel anlatımlar yapılabilir. Bu konuda EBA biraz yetersiz ama inanıyorum ki ilerleyen dönemlerde daha verimli hale gelecek. Çocukların dersi daha aktif bir şekilde dinlemeleri için din dersi içerikleri sayıca ve çeşitlilik açısından zenginleştirilmelidir.”

Tablo 23. Öğrencilerin DKAB Derslerinde Edebi Ürünlerin Daha Etkili Kullanımı İçin Önerilerine İlişkin İstatistiksel Verileri.

Öğrencilerin Görüşleri	f
Derslerde daha çok kullanılması	26
Ders kitaplarında daha çok yer verilmesi	15
Görselliğin artırılması	13
Öğrencilerin aktif katılım sağlaması	10
Yöntem ve tekniklerin etkili kullanımı	9
Akıcı ve anlaşılır olması	8
EBA'dan daha çok yararlanılması	6
Ders saatlerinin çoğaltılması	5
Kitap okunmalı	4
Ek kitap dağıtımı	3
Farklı edebi ürünlere yer verilmesi	3
Öğretmenlerin kendini geliştirmesi	2
Proje hazırlama	2
Toplam	106

Tablo 23'e göre öğrencilere yöneltilen soruya verdikleri cevaplardan hareketle DKAB dersinde edebi ürünlerin daha etkili kullanımı için önerilerine ilişkin 13 ana kategori oluşturulmuş ve frekans değerleri belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin tamamı soruya cevap vermiş ve birden fazla görüş belirtenler olmuştur. Katılımcılar tarafından en çok “Derslerde daha çok kullanılması” (f=26), “Ders kitaplarında daha çok yer verilmesi” (f=15), “Görselliğin artırılması” (f=13), “Öğrencilerin aktif katılım sağlaması” (f=10) kategorileri tercih edilmiştir. Öğrenciler, daha sonra sırasıyla “Yöntem ve tekniklerin etkili kullanımı” (f=9), “Akıcı ve anlaşılır olması” (f=8), “EBA'dan daha çok yararlanılması” (f=6), “Ders saatlerinin çoğaltılması” (f=5), “Kitap okunmalı” (f=4), eşit olarak “Ek kitap dağıtımı” ve “Farklı edebi ürünlere yer verilmesi” (f=3), “Öğretmenlerin kendini geliştirmesi” ve “Proje hazırlama” (f=2) kategorilerini belirtmişlerdir.

“Derslerde daha çok kullanılması” kategorisi öğrenciler arasında çoğunlukla tercih edilmiş; öğretmenler tarafından edebi ürünlerin derslerde daha çok kullanılması gerektiği aktarılmıştır. Bununla ilgili bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Ö.10 (K) “Daha çok kullanılması ve tabi ki daha çok etkinliklerle desteklenmesi.”

Ö.48 (E) “Önerim, derslerde daha fazla fıkra ve hikâye olmalı, bu ürünlerden daha sık bahsedilmelidir.”

Ö.62 (E) “Bence sık sık farklı edebi ürünler kullanılmalı. Bana katkısı oluyor. Kısa ve anlaşılır olmasına da dikkat edilmelidir.”

Ö.66 (E) “Daha kısa ve macera biçiminde anlatılıp yazılırsa kişi daha çok verim alabilir. Bence öğretmenler bizlere dersi anlatırken edebi ürünleri daha çok kullanmalıdır.”

Ö.81 (K) “Konulardan sonra kullanılırsa konuyu anlamamız kolaylaşır. Daha çok anlatılması güzel olur.”

“Ders kitaplarında daha çok yer verilmesi” kategorisi araştırmaya katılan öğrenciler tarafından en çok tercih edilen ikinci kategoridir. Edebi ürünlerin ders kitaplarında daha çok yer verilmesinin öğrenciler için faydalı olduğu vurgulanmıştır:

Ö.28 (K) “Peygamber kıssalarının arttırılması ilgimi çeker. Bu kıssaların daha fazla karşıma çıkmasını isterim.”

Ö.43 (E) “Ders kitaplarında ya da başka kaynaklarda daha çok rastlanılmalı ki bizim için faydalı olsun. Özellikle ders kitabında dikkat çekici resimlerle daha fazla kullanılmalı.”

Ö.56 (E) “Kitaplarda daha fazla yer verilmelidir.”

Ö.75 (E) “Kitapta daha çok şiirler ve güzel kıssalar yer almalıdır.”

Ö.86 (K) “Ders kitaplarında etkinlik, daha fazla konu ve örneklemeler olmalıdır. Mesela her ünite bittiğinde o ünitedeki bir edebi ürünü canlandırabiliriz.”

Araştırmaya katılan öğrenciler arasında “Görselliğin artırılması” kategorisi en çok vurgulanan üçüncü kategori olmuştur. Edebi ürünlerin etkili kullanımı için öğrenciler materyal, video ve slaytlar ya da ders kitabındaki resimlerin çoğaltılması gibi önerileri ifade etmiştir:

Ö.54 (E) “Daha çok materyallere, videolara yer verilmeli çünkü böyle zihnimde daha kalıcı oluyor.”

Ö.63 (K) “Daha fazla animasyon, videolar ve kitabımızda da resimler olmalıdır.”

Ö.70 (E) “Resimlerle ve örneklerle anlatım desteklenmelidir.”

Ö.88 (E) “Video ve slaytlarla dersler pekiştirilmelidir.”

“Öğrencilerin aktif katılım sağlaması” en çok bu kategoriye tercih eden bazı öğrenci görüşleri şöyledir:

Ö.7 (K) “Bence konu ile ilgili öğrencilerden edebi ürün istenmeli. Okullarda yarışmalar düzenlenmeli. Kavramları ve Peygamber hayatını iyice anlamak için değişik, hiçbir masraf gerektirmeyen oyunlar oynanmalıdır.”

Ö.64 (K) “Mesela Din Kültürü ile ilgili soru cevap yapılabilir veya yaşananlar anlatılabilir. Herkes yaşadıklarını bir edebi ürün olarak anlatabilir.”

Ö.77 (K) “Konu anlatımından çok hikâyenin özüne inilip, ders çıkarma kısmı öğrencilere bırakılmalıdır. Herkesin yorumunun alınmasına dikkat edilmelidir.”

Bu alt probleme ilişkin hem öğretmenler hem de öğrenciler 13 ana kategori belirtmiştir. Bu soruda öğretmen ve öğrenci görüşleri farklılık göstermiş, ilk sıralarda farklı öneriler belirtilmiştir. Öğretmenler DKAB dersinde edebi ürünlerin etkili kullanımı için çoğunlukla “Ders kitaplarında daha çok yer verilmesi” önerisini vurgularken, öğrenciler ise çoğunlukla edebi ürünlerin “Derslerde daha çok kullanılması” önerisini vurgulamıştır. Öğretmenler daha sonra sırayla “Öğretmenler için kaynak/içerik oluşturulması”, “Görselliğin artırılması”, “EBA, DOGM gibi sitelerin zenginleştirilmesi” şeklinde önerilerini belirtmiştir. Öğrenciler ise “Ders kitaplarında daha çok yer verilmesi”, “Görselliğin artırılması”, “Öğrencilerin aktif katılım sağlaması” gibi önerileri sıralamışlardır. Araştırma sorusuna tüm katılımcılar cevap vermiş ve en az bir görüş belirtmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu araştırma, DKAB dersinde edebi ürün kullanım durumunu öğretmen ve öğrenci görüşleri ile ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Edebi ürünlerin din ve ahlak öğretimindeki faydaları ile eğitim-öğretim sürecine katkıları araştırılmıştır. Edebi ürünlerin kullanımının faydalarına, ünitelerdeki yerine, kullanım amaçlarına, öğretmenlerin en çok kullandığı edebi ürünlere, kullanılan edebi ürünlerin taşınması gerektiği niteliklere, edebi ürünler kullanılırken yararlanılan kaynaklara, derste kullanılan yöntem ve tekniklere, öğrencinin gelişim alanlarına katkısına, karşılaşılan zorluk ve problemlerle, edebi ürünlerin etkili kullanımına dair önerilere ilişkin inceleme yapılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çalışmada, katılımcı öğrencilerin tamamı DKAB dersinde edebi ürün kullanımının faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Çalışma grubunda yer alan öğretmenler, edebi ürün kullanımının bilgilerin kalıcılığını artırması yönüyle faydalı olduğu düşüncesine sahipken, iki öğretmen faydasız olduğu görüşünü belirtmiştir. Bu durumu da edebi ürünlerin güncel konulardan oluşmaması ve öğrenci seviyesine uygun olmaması gibi sebepleri ifade ederek açıklamışlardır.

DKAB ders kitaplarındaki edebi ürünlerin ünitelerdeki yerleri çalışma grubu tarafından değerlendirilmiştir. Öğretmen ve öğrenci görüşlerinden hareketle edebi ürünlere ders kitabında ve ünitelerde daha fazla yer verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. DKAB dersinde edebi ürün kullanımının amaçlarına ilişkin; öğretmenlerin etkili ve kalıcı öğrenme amacıyla edebi ürünleri kullandığı sonucuna, öğrencilerin ise derste edebi ürün kullanım amacının konuyu anlama ve öğrenme olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda, derste en çok kullanılan edebi ürünün hikâye olduğu tespit edilmiştir. Hikâye türünün öğretmenler tarafından özellikle ahlaki konuları işlerken kullanıldığı saptanmış ve öğrencilerin hikâyeleri severek dinlediği sonucuna ulaşılmıştır. Edebi ürünlerin hangi nitelikleri taşınması gerektiğine ilişkin DKAB öğretmenleri ve öğrenciler tarafından en çok sade ve anlaşılır bir dil kullanılması niteliği belirtilmiş, katılımcılar arasında fikir birliği olduğu anlaşılmıştır. Edebi ürünlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılırsa öğrencilerin daha iyi anlayabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

DKAB dersinde edebi ürün kullanımında yararlanılan kaynaklara ilişkin öğretmenlerin en çok internet sitelerinden yararlandıkları sonucuna ulaşılmış ve öğretmenler tarafından bu kaynağın bazı edebi ürünlere kolay ulaşma imkânı sağladığı yorumu yapılmıştır. Öğrencilerin

ise daha çok ders kitabından yararlandıkları sonucuna ulaşılmış ve öğrenciler tarafından bu kaynağın ulaşılabilir ve güvenilir olduğu yorumu yapılmıştır. Edebi ürünlerin kullanımında yararlanılan yöntem ve tekniklere ilişkin araştırma sorusuna öğretmenler, anlatım yöntemini; öğrenciler ise örnek olay yöntemini belirtmişlerdir. Öğrenciler edebi ürün kullanımında en fazla frekans değerine sahip olan örnek olay yönteminin kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bulgulardan hareketle edebi ürünlerin öğrencilerin gelişim alanına katkısına ilişkin hem öğretmenler hem de öğrenciler edebi ürünlerin öğrencilerin gelişim alanına katkısı olduğu şeklinde görüş bildirmişlerdir. Edebi ürün kullanımının öğrencilerin en çok bilişsel alanına katkıları olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin tamamı edebi ürün kullanımının öğrencilerin gelişim alanlarına çeşitli katkıları olduğu düşüncesine sahipken, öğrencilerin çoğunluğu bu düşünceye sahiptir. Öğrenciler arasında edebi ürün kullanımının öğrencilerin gelişim alanlarına az katkısı olduğunu belirtenler de olmuştur. Katılımcılar, edebi ürün kullanımının bilişsel alana, duyuşsal alana, dil gelişimine ve ahlak gelişimine katkıları bulunduğunu ifade etmiştir. Bu alanlara ek olarak öğretmenler, edebi ürünlerin öğrencilerin sosyal, kişilik ve sanatsal yönden gelişimlerine de katkılarının olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmenler edebi ürünlerin bilişsel alana katkılarından analiz-sentez-bağ kurmaya olan katkısını, duyuşsal alana katkıları açısından kendini ifade edebilme katkısını vurgulamıştır. Öğrenciler edebi ürünlerin bilişsel alana katkılarından konuyu anlamaya olan katkısını, duyuşsal alana katkıları açısından ilgiyi artırma katkısını vurgulamıştır. Katılımcılardan her iki tarafta Türkçeyi doğru ve etkin kullanmanın dil gelişimine katkı sağladığı, ders ve öğüt alma açısından da ahlak gelişimine katkı sağladığını düşünmektedirler.

DKAB dersinde edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlere ilişkin soruya öğretmenlerin tamamının cevap verdiği ve çeşitli zorluk ve problemlerle karşılaştığı saptanmıştır. Öğrenciler arasında bu alt probleme cevap vermeyenler olmuş ve herhangi bir zorluk ve problemle karşılaşmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla öğretmen ve öğrencilerin görüşleri arasında farklılık olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin edebi ürün kullanımında en çok karşılaştıkları zorluk ve problem, kaynak ulaşımı ve seçimi olarak belirlenmiştir.

Katılımcı öğretmenler, DKAB dersinde edebi ürünlerin etkili kullanımı için edebi ürünlere ders kitaplarında daha çok yer verilmesi önerisini belirtirken, öğrenciler ise edebi ürünlerin derslerde daha çok kullanılması önerisini belirtmiştir. Katılımcılar, edebi ürünlere ders kitaplarında daha çok yer verilmesi, derslerde daha çok kullanılması, öğretmenler için

kaynak/içerik oluşturulması, görselliğin artırılması, EBA, DÖGM gibi sitelerin zenginleştirilmesi ve öğrencilerin aktif katılım sağlaması gibi önerileri vurgulamışlardır.

Araştırmanın birinci alt probleminde edebi ürün kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin çalışma grubunda yer alan öğretmenler ve öğrenciler edebi ürün kullanımının ders için faydalı olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcı öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında paralellik görülmüştür.

Araştırmanın ikinci alt probleminde edebi ürünlerin ünitelerdeki yerlerine ilişkin katılımcı grup tarafından verilen cevaplar arasında tutarlılık saptanmıştır. Ünitelerdeki edebi ürünlere daha fazla yer verilmeli görüşü, ilk sırada yer almıştır.

Üçüncü alt probleme ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinde bir tutarlılığın bulunmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların edebi ürün kullanım amacıyla ilgili birbiriyle benzer kategoriler sıralamış olmasına rağmen farklı görüşleri tercih ettikleri görülmektedir.

Araştırmanın dördüncü sorusu, derste en çok kullanılan edebi ürünün hikâye türü olduğu sonucuna ve beşinci sorusu, derste kullanılan edebi ürünlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılırsa öğrencilerin daha iyi anlayabileceği sonucuna ulaşılarak çalışma grubunun cevapları arasında paralellik olduğu görülmektedir.

Altıncı alt probleme ilişkin öğretmen ve öğrencilerin edebi ürün kullanımında farklı kaynakları ve yedinci alt probleme ilişkin edebi ürün kullanımında yararlanılan farklı yöntem ve teknikleri belirtmeleri sonucu cevaplar arasında bir tutarlılık görülmemiştir.

Araştırmanın sekizinci alt problemine ilişkin katılımcılar tarafından verilen cevaplar arasında büyük oranda tutarlılık görülmüştür. Dokuzuncu alt problemde, edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlerle ilgili öğretmen ve öğrenci görüşlerinde bir paralellik saptanmamıştır.

Onuncu alt probleme dair katılımcı öğretmen ve öğrenci görüşlerinde önerilere yer verilmiş ve farklı öneriler ilk sırada tercih edilmiştir. Öğretmen ve öğrenci görüşlerinde bir tutarlılık saptanmamıştır.

Araştırma gerçekleştirilirken öğretmen ve öğrenci görüşmeleri sırasında DKAB dersinde edebi ürün kullanımının, dersi öğretme ve öğrenme süreçlerine faydalı olduğu, ünitelerdeki edebi ürünlerin genellikle ünite sonlarında yer aldığı, ünitelerde edebi ürünlere daha fazla yer verilerek öğretimin zenginleştirilmesine katkı sağlanabileceği, edebi ürünlerin konuyu pekiştirme, kalıcılığı artırma, değer aktarımı ve kazanımları gerçekleştirme açısından önemi üzerinde durulmuştur. Öğrenciler tarafından, öğrencinin aktif olduğu, herkesin sürece

katılım sağlayabileceği, farklı fikirlerin ortaya çıkarılabileceği bir öğretim ortamına vurgu yapılmıştır. Ayrıca edebi ürünler aracılığıyla öğrencilerin kendini ifade edebildiği, Türkçeyi doğru ve etkin kullanabildiği, derse olan ilgisinin arttığı ifade edilmiştir. Edebi ürünlerin konu anlatımından sonra kullanılmasının öğrenciler açısından konuyu anlama, pekiştirme ve bilgilerin kalıcılığını artırma gibi katkıları olduğu belirtilmiştir. Edebi ürün kullanımında görselliğin ön plana alınarak öğrencinin ilgisinin yoğunlaşacağı drama, tiyatro ya da eğitici oyunlar aracılığıyla yöntem ve tekniklerin etkili kullanıldığı bir öğretim sürecine dikkat çekilmiştir.

Tartışma

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre katılımcıların tamamı DKAB dersinde edebi ürün kullanımının faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların derste edebi ürün kullanımının; bilgilerin kalıcılığını artırma, dikkat çekici olma, dersin amaçlarını gerçekleştirme, konuyu anlama ve açıklama, ders çıkarma gibi faydalarına vurgu yaptıkları anlaşılmaktadır. Öğretimin vazgeçilmez malzemeleri ve yardımcı materyallerinden biri olan edebi ürünler öğrenmeyi kolaylaştırır, konunun anlaşılmasını ve açıklanmasını sağlar. Ders, örnekler ve yaşanmış olaylar üzerinden anlatılarak konu daha kalıcı hale getirilir. Derse olan ilgi ve motivasyon artar, dersin amaçlarının gerçekleştirilmesine katkı sağlanır.

Literatürde edebi ürün kullanımının çeşitli faydalarının bulunduğu sonucuna ulaşılan birçok araştırma bulunmaktadır. Bazı araştırma sonuçlarına göre, edebi ürünler öğretmenler tarafından ders verici olma, kalıcı öğrenmeyi sağlama, ilgi ve dikkat çekme ile konuyu örneklendirme gibi özelliklerinden dolayı tercih edilmektedir. Edebi ürünler derste kullanıldığında konuyu etkili öğretme, dersi zevkli hale getirme, milli bilinç kazandırma, manevi değerleri güçlendirme noktasında öğretmenlere yardımcı olmaktadır. Edebi ürünlerin öğrenilen bilgilerin kalıcılığının artırabileceği, derse ilgi ve dikkat çekmede kullanılabileceği, dersi eğlenceli kılacağı, öğrencilere farklı bakış açıları kazandıracağı ve öğretimi zenginleştireceği ifade edilmiştir.²¹⁸ Edebî ürünler dersleri daha zevkli kılarak, değişik etkinliklerin yapılabilmesine imkân verebilecek materyaller olarak değerlendirilmelidir.²¹⁹

²¹⁸ Cemil Yeşilbursa - Osman Sabancı, “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Görüşleri” *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 36 (2015): 29. ; Topçu - Kaymakçı, “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri”, 299. ; Beldağ - Aktaş, “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma”, 972. ; Tuğba Sömen - Meral Metin Göksu, “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Sözlü ve Yazılı Edebi Ürünleri Kullanmaları Durumu” *Turkish Studies* 12/18 (2017): 572.

²¹⁹ Sezai Öztas, “Tarih Derslerinde Bir Öğretim Materyali: Edebî Ürünler”. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 11 (2018): 39.

Din ve ahlak öğretiminde bazı edebi ürünlerin kullanımının önemini inceleyen çalışmalarda, edebi ürünlerin zor konuların kolayca anlaşılır ve kalıcı bir hale getirilmesinde etkili olduğu, insanların kendi hayatlarına dair dersler çıkarmasını sağladığı, dikkatlerini çekerek zihinlerinde sürekli canlılığını sürdürdüğü belirtilmektedir.²²⁰ Edebi ürün kullanımı, dersi monotonluktan çıkarır, öğrencinin dikkatini çeker ve konunun örneklendirilerek açıklanmasını sağlar.²²¹

Katılımcıların ağırlıklı olarak edebi ürünlerin ünitelerdeki yerleri ile ilgili edebi ürünlere ünitelerde daha fazla yer verilmeli şeklinde görüş belirttikleri ve bu görüşte hemfikir oldukları anlaşılmaktadır. Kaya tarafından yapılan çalışmada ulaşılan sonuç ise DKAB derslerinde kıssa ve menkıbelerin yerleri uygun olmakla birlikte bu ürünlere daha fazla yer verilmesi gerektiği şeklindedir.²²² Uygulanmakta olan DKAB ders programında öğretmenlere bu duruma yönelik tavsiyeler yer almakta, anlatılan konuya uygun çeşitli edebi ürünlerden yararlanılması ifade edilmektedir.²²³

Katılımcıların görüşlerinden hareketle DKAB dersinde edebi ürünlerin, etkili ve kalıcı öğrenme, konuyu anlaşılır hale getirme, dersin amaçlarını gerçekleştirme ve konuyu pekiştirme gibi amaçlarla kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalara bakıldığında edebi ürünlerin kullanım amaçlarının kalıcı öğrenme, konuyu anlaşılır hale getirme, dersin amaçlarını gerçekleştirme olduğu ifade edilmektedir.²²⁴

Araştırma sonucunda, DKAB dersinde en çok kullanılan edebi ürünün hikâye olduğu tespit edilmiş ve özellikle ahlaki konular işlerken kullanıldığı saptanmıştır. İlgili alanyazında, etkili ve kalıcı olması yönüyle öğretim ortamlarında kullanılan hikâye²²⁵; genelde diğer eğitim alanları için özelde de din ve ahlak eğitimi için en iyi yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Onun anlam iletmedeki rolü, aynı zamanda sosyoloji, edebiyat, tarih, antropoloji, hikâyeleştirilmiş teoloji ve dini öğretiler gibi çok çeşitli alanlarda da dikkate alınmaktadır. Hikâye, evde ve geleneksel anlatımlarda olduğu kadar, eğitimsel teori ve pratikte de özellikle dini ve ahlaki eğitimde, sosyalleştirme ve kültürlendirmede de önemli

²²⁰ Beyza Bilgin, “Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1 (1994): 51. ; Akıncı, “Kur’an’daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri”, 56. ; Davut Karabela, *Dini Hikâye ve Menkıbelerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı*, (Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, 2014), 68-72.

²²¹ M. Nur Pakdemirli, “İlköğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımının Önemi: Eğitim Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9/21 (2011): 114.

²²² Kaya, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi”, 58.

²²³ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 16-40.

²²⁴ Beldağ - Aktaş, “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma”, 973-974. ; Yıldırım, *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Edebi Ürün Kullanma Durumları (Erzurum Örneği)*, 84.

²²⁵ Akıncı, “Kur’an’daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri”, 42.

görülmektedir. Özellikle dini hikâyeler din eğitimi alanlarında her eğitimcinin başvurduğu bir araç olarak görülmektedir. Hikâyeler, dersin amaçlarını gerçekleştirmeye katkı sağlayan, bir DKAB öğretmenin kolay ulaşılabilceğı ve kullanabileceğı en temel malzemelerden biridir.²²⁶

Araştırmanın sonucunda, edebi ürünlerin hangi nitelikleri taşıması gerektiğine ilişkin katılımcılar tarafından en çok sade ve anlaşılır bir dil kullanılması niteliğı belirtilmiş, katılımcılar arasında fikir birliğı olduğı anlaşılmıştır. Edebi ürünlerde kullanılan dil ve üslubun ayrı bir önemi bulunmaktadır. Edebi ürünler çocukların ana dilini kullanma alışkanlığını geliştirmenin yanı sıra onların düşünce dünyalarını da zenginleştirir. Derste kullanılacak edebi ürünün “çocuğa göre” ilkesine uygun, aynı zamanda kısa, düzgün, açık ve akıcı, yaşayan Türkçeye uygun olarak yazılmış olması ve bu tarz edebi ürünlerin tercih edilmesi önemlidir.²²⁷ Çünkü çocuk yaşadığı dönemdeki dili bilir ve çok eski -günümüzde kullanımı olmayan- kelimeler çocuğun edebi ürünü anlamamasına yol açar.²²⁸ Katılımcıların edebi ürünlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılırsa öğrencilerin daha iyi anlayabileceğı hususuna dikkat çekmiş olmaları bu açıdan önemlidir.

Araştırmanın sonucuna göre DKAB dersinde edebi ürün kullanımında yararlanılan kaynaklara ilişkin öğretmenlerin internet sitelerinden, öğrenciler ise ders kitabından yararlandıkları tespit edilmiştir. Kaya'nın yaptığı çalışmada DKAB öğretmenlerinin en çok Kur'an-ı Kerim ve hadis kaynaklarından yararlandığı sonucuna ulaşılmıştır.²²⁹ Araştırma sonuçlarına bakıldığında öğretmenlerin yararlandıkları kaynaklar arasında farklılık olduğu görülmektedir. Bu farklılık öğretmenler açısından uzaktan eğitim sürecinde internete daha çok başvurma, sanal ortamda ders anlatma, EBA'dan ödevlendirme yapma gibi sebeplere bağlanabilir. Araştırma sonucunda elde edilen bu iki kaynak özelde DKAB dersi genelde ise tüm dersler için önem arz etmektedir. Öğretim teknolojilerinde meydana gelen olumlu değişikliklere rağmen katılımcı öğrencilerin görüşlerinde de dikkati çeken husus olan kolay ulaşılabilirlik ve içeriğin güvenilir olması yönleriyle ders kitaplarının öğretme-öğrenme sürecindeki yerini koruduğı görülmektedir. İnternet ise hayatın her alanda sanallaşmaya başladığı çağımızda nesiller için önemini gittikçe artırmaktadır. Özellikle 2020-2021 eğitim-

²²⁶ Karabela, *Dini Hikâye ve Menkıbelerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı*, 64. ; Kaya, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi”, 33. ; Muhiddin Okumuşlar, “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2006): 237. ; M. Nur Pakdemirli, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hikâye Kullanımı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2009): 194.

²²⁷ M. Nur Pakdemirli, “İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilir Hikâyelerin Özellikleri ve Kaynakları”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 20 (2009): 200.

²²⁸ Okumuşlar, “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye”, 248.

²²⁹ Kaya, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi”, 63-64.

öğretim yılında eğitim camiası tarafından uzaktan eğitim sürecinde internetin eğitimin sürdürülebilirliği açısından değeri ve gelecekteki öneminin daha da iyi anlaşıldığı söylenebilir.

Yapılan çalışmanın sonucunda edebi ürünlerin kullanımında yararlanılan yöntem ve tekniklere ilişkin öğretmenlerin, anlatım yöntemini; öğrencilerin ise örnek olay yöntemini tercih ettiği anlaşılmaktadır. İlgili literatür tarandığında geleneksel yöntem olarak belirtilen anlatım yönteminin DKAB öğretmenleri tarafından sıklıkla kullanıldığına dair pek çok araştırmaya rastlanılmıştır. Aydeniz tarafından yapılan araştırmada DKAB dersinin öğretmen tarafından anlatım yöntemine dayalı olarak sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır.²³⁰ Baltacı ve Aydın yaptıkları çalışmada din ve ahlak öğretimi sürecinde DKAB öğretmenleri tarafından anlatım yönteminin sıkça kullanıldığını tespit etmişlerdir.²³¹ Çınar'ın aktif öğrenme yöntem ve teknikleri ile ilgili ilköğretim DKAB öğretmenlerinin bilgi ve bu teknikleri derslerinde uygulama düzeylerini tespit etmeyi amaçladığı çalışmasındaki sonuçlar genel olarak ele alındığında, öğretmenlerin geleneksel anlayışa yatkın oldukları ve derslerinde hala geleneksel anlayışa uygun yöntemleri daha fazla tercih ettikleri ifade edilmektedir.²³²

Araştırmaya katılan öğrencilerin DKAB derslerinde örnek olay yönteminin kullanılmasını istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler tarafından olayları yorumlamanın, farklı fikirleri ortaya çıkarmanın önemine vurgu yapılarak herkesin düşüncesinin alınması ve öğrencinin aktif olduğu bir öğrenme ortamının oluşturulması gerekliliği belirtilmiştir. İlgili yazında, örnek olay incelemesi yöntemi, gerçek hayatta karşılaşılan bir problemle ilgili öğrencilerin aktif katılımının sağlandığı, görüşler bildirerek ve tartışarak sonuca ulaşmalarını amaçlayan bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Ders programında yer alan ünitelerin içeriklerine ve kazanımlara uygun, örnek olay incelemesi yöntemi kullanılarak ders planları hazırlanabilir. Derste öğrencilerin aktif katılımlarının sağlanması, hayatın içinden seçilen örnek olaylarla ders konularının pratik hayattaki yerinin öğrenciye gösterilmesi, etkili ve verimli bir öğretim ortamı oluşturmaya imkân sağlanması gibi öğretim açısından birçok katkıları nedeniyle, DKAB derslerinde örnek olay yöntemi etkin bir şekilde kullanılabilir.²³³

Yapılan araştırmada elde edilen bir başka sonuç edebi ürün kullanımının öğrencilerin en çok bilişsel gelişim alanına katkıları olduğudur. Öğretmenler edebi ürünlerin bilişsel alana

²³⁰ Nurullah Aydeniz, “Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyal Açısından Ortaöğretim DKAB Dersi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/41 (Mart 2017): 350.

²³¹ Ali Baltacı - Yusuf Aydın, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem ve Tekniklerine Yönelik Tutumları”, *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi/JRES* 6/1 (2019): 26.

²³² Fatih Çınar, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Aktif Öğrenme Yöntem ve Tekniklerine Yönelik Bilgi ve Uygulama Düzeyleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2018): 193.

²³³ Zafer Yıldız, “Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2012): 206-207.

katkılarından analiz-sentez-bağ kurmaya olan katkısını, duyuşsal alana katkıları açısından kendini ifade edebilme katkısını vurgulamıştır. Öğrenciler edebi ürünlerin bilişsel alana katkılarından konuyu anlamaya olan katkısını, duyuşsal alana katkıları açısından ilgiyi artırma katkısını vurgulamıştır. Katılımcılardan her iki tarafta Türkçeyi doğru ve etkin kullanmanın dil gelişimine katkı sağladığı, ders ve öğüt alma açısından da ahlak gelişimine katkı sağladığını ifade etmişlerdir. DKAB ders programında tavsiye edilen edebi ürünlerden örneklerle dersin işlenmesi öğrencilerin ilköğretim döneminde beklenen bilişsel, duyuşsal, sosyal, duygusal, dini ve ahlaki gelişim düzeylerine ulaşabilmelerini kolaylaştıracak ve doğru bir hayat felsefesi oluşturabilmelerini destekleyecektir.²³⁴

Öztürk ve Otluoğlu'nun yaptıkları araştırmanın sonucuna göre, yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanılması durumunda, öğrencilerde duyuşsal davranış özelliklerini kazanmanın anlamlı derecede arttığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin edebi ürünlerin kullanıldığı derslerde klasik öğretim yöntemine göre; hoşlanma, farkına varma, ilgi çekme, istek duyma, kendini daha rahat hissetme, kişiliğine katma, anlama/anlatma, hatırlama, zihninde canlandırabilme, öğrendikleriyle bağ kurma gibi duyuşsal davranış özelliklerini ve bilişsel yeterlilikler bakımından kendilerini daha da yetkinleşmiş gördükleri ifade edilmektedir.²³⁵ Alanyazında derslerde kullanılan gerek çocuk edebiyatı ürünleri gerekse kullanılabilecek başka edebi ürünler öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri üzerinde etkili olabileceği ifade edilmiştir.²³⁶ Edebi ürünlerin araç olarak kullanıldığında ya da karakter eğitiminin merkezine alındığında, öğrencilerin ahlaki gelişim düzeylerini olumlu yönde geliştirdiği tespit edilmiştir.²³⁷ Eleştirel düşünme, toplumsal düzeni sağlama, kimlik kazanımı, kültür, gelenek-göreneklere ait öğeleri yansıtma, değerlerini öğretme, model alma, empati becerisini geliştirme, olaylara ve durumlara çok yönlü bakma becerisini geliştirme, bireylerin ahlaki ve vicdani yönden gelişimlerini sağlama, duyuşsal ve bilişsel özelliklerinin gelişimine, hayal gücünü ve yaratıcılığı geliştirme, daha iyi odaklanma, farklı bakış açıları kazanma, öğrenmeyi ve anlamayı kolaylaştırma gibi katkılar sağladığı ifade edilmektedir.²³⁸ Gerçekleştirilen başka bir çalışmada edebi ürünlerin öğrencinin duyuşsal özelliklerinin

²³⁴ Pakdemirli, "İlköğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımının Önemi: Eğitim Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım", 114.

²³⁵ Cemil Öztürk - Rahmi Otluoğlu, "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazanmaya Etkisi", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 15 (2002): 181-182.

²³⁶ Yahya Akyol, "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Kullanımının Öğrencilerin Empatik Eğilimlerine Etkisi", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4/1 (Haziran 2016): 12.

²³⁷ Halit Karatay - Fatih Destebaşı - Melek Demirbaş, "Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karakter Gelişimine Etkisi", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDER)* 9/2 (2015): 138.

²³⁸ Emine Kolaç - Hacer Özer, "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımı ve Değer Aktarımındaki Katkılarına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşleri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 7/4 (2018): 2651.

gelişimine katkısının olduğu ve öğrencinin ilgi ve yeteneklerinin farkına varmasında etkili olduğu tespit edilmiştir.²³⁹

Araştırma sonucunda DKAB dersinde edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlere ilişkin soruya öğretmenlerin çeşitli zorluk ve problemlerle karşılaştığı saptanmıştır. Öğrencilerin ise herhangi bir zorluk ve problemle karşılaşmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin edebi ürün kullanımında en çok karşılaştıkları zorluk ve problem, kaynak ulaşımı ve seçimi olarak belirlenmiştir. Sonra sırayla açık ve anlaşılır olmama, öğrenci seviyesine uygun olmama, ders saatinin az olması, konudan sapma durumları, öğrencideki bilgi azlığı, ders kitaplarında az yer alması ve şüpheli/yanlış bilgilerin yer alması zorluk ve problemlerini sıralamışlardır. Kaya'nın yaptığı çalışmada DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbe kullanımında soyut kavramların yer alması, algılamakta zorlanma, günümüze uygun olmama, gelişim düzeyine uygun olmama, eğitim eksikliği ve yeterli materyal bulunamama karşılaştıkları zorluk ve problemler olarak tespit edilmiştir.²⁴⁰ Yapılan diğer bir araştırmaya göre, öğretmenler edebi ürünleri kullanım sürecinde çeşitli sorunlar ile karşılaşmaktadır. Öğretmenlerin istedikleri edebi ürüne erişemediği, edebi ürünlerin ders aracı olarak kullanımının kalabalık sınıflarda etkili olmadığı, derse ayrılan zamanın edebi ürün kullanımı açısından yeterli olmadığı ifade edilmektedir.²⁴¹

Araştırmada ulaşılan diğer sonuç, katılımcıların DKAB dersinde edebi ürünlerin etkili kullanımı için edebi ürünlere ders kitaplarında daha çok yer verilmesi, derslerde daha çok kullanılması, öğretmenler için kaynak/içerik oluşturulması, görselliğin artırılması, EBA, DÖGM gibi sitelerin zenginleştirilmesi ve öğrencilerin aktif katılım sağlaması gibi önerileri vurguladıkları anlaşılmaktadır. Araştırmanın sonucuna ilişkin ilgili literatüre bakıldığında Kaya'nın yaptığı çalışmada elde ettiği sonuç arasında benzerlik olduğu, edebi ürünlerin görselleştirilmesi, ders kitaplarında daha çok yer verilmesi, daha fazla kaynak veya materyal oluşturulması gibi paralel kategorilerin olduğu görülmüştür.²⁴²

Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlara dayalı olarak aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

²³⁹ Ayşe Sevinç, *Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yazılı Edebi Ürün Kullanımına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2018), 103.

²⁴⁰ Kaya, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi", 61.

²⁴¹ İhsan Ünlü, "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Materyali Olarak Edebi Ürün Kullanımına Yönelik Görüşleri", *International Journal Of Eurasia Social Sciences* 7/22 (2016): 131-132.

²⁴² Kaya, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi", 65.

- DKAB dersinde öğretmenlerin farklı türde edebi ürünlere yer vermeleri ve edebi ürünleri daha fazla kullanmaları teşvik edilmelidir.
- Derslerde kullanılacak edebi ürünlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılarak oluşturulan ve öğrenci gelişim düzeyine uygun olanların tercih edilmesine özen gösterilmelidir.
- Hem öğretmenler hem de öğrenciler için derslerde kullanılabilecek konularına göre ayrılmış uygun edebi ürünleri içeren yardımcı kaynaklar oluşturulabilir.
- Derste edebi ürün kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisini ortaya koyan araştırmalar faydalı olabilir.
- DKAB dersinde kullanılan edebi ürünlerin öğrencinin özellikle bilişsel, duyuşsal ve ahlak gelişim alanlarına etkilerine yönelik araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- DKAB dersinde sıklıkla kullanılan edebi ürünler, kısa film şeklinde görselleştirilebilir.
- DKAB ders kitaplarında daha fazla edebi ürüne yer verilmesi, öğretilecek konu ve kazanımların gerçekleştirilmesini sağlama açısından faydalı olacaktır.
- Derslerde öğrencinin aktif olabileceği yöntem ve teknikler tercih edilmelidir.
- Öğrenciler daha fazla kitap okumaya teşvik edilmelidir.
- EBA ve DÖGM gibi başlıca sitelerin içeriği hem diğer etkinlikler hem de edebi ürünler açısından zenginleştirilmelidir.
- Gerek lisans eğitimi gerekse hizmet içi eğitimlerle DKAB öğretmenlerine edebi ürünler ve edebi ürünlerin etkili kullanımına yönelik bilgilendirme faaliyetleri yapılmalıdır.
- Derslerde işlenen konu ile ilgili öğrencilerden edebi ürün oluşturmaları istenebilir.
- DKAB öğretim programında ünitelerin içeriklerine uygun edebi ürün önerilerinin sayısı ve çeşitleri artırılabilir.
- DKAB dersinde edebi ürünleri konu edinen araştırmaların sayısı nicelik ve nitelik açısından artırılmalıdır. Edebi ürünlerin öğretim programı ve ders kitaplarındaki yeri ile öğretmenlerin edebi ürün kullanım durumlarını ortaya koyan araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aça, Mehmet. “Halk Şiirinde Tür ve Şekil”. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.
- Akkaş Baysal, Emine – Hocaoglu, Nilda. “Nitel Araştırma Modelleri- Desenleri”. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ed. Gürbüz Ocak. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019.
- Akıncı, Adem. “Kur’an’daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2004): 42-64.
- Aktaş, Şerif - Gündüz, Osman. *Yazılı ve Sözlü Anlatım: Okuma-Yazma, Konuşma-Yazma*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.
- Akyol, Yahya. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Kullanımının Öğrencilerin Empatik Eğilimlerine Etkisi”. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4/1 (Haziran 2016): 1-14.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2013.
- Altaş, Nurullah – Arıcı, İsmail. “Din Eğitiminin Bilimselleşme Süreci”. *Din Eğitimi*. Ed. Mustafa Köylü- Nurullah Altaş. İstanbul: Ensar Yayıncılık, 2018.
- Arıcı, A. Fuat. *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016.
- Arıcı, A. Fuat – Ungan, Suat. “Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları”. *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. Tacettin Şimşek. Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.
- Artun, Erman. *Türk Halk Edebiyatına Giriş (Edebiyat Tarihi- Metinler)*. Adana: Karahan Kitabevi, 2018.
- Aslan, Canan. *Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019.
- Aslan, Ensar. *Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2018.
- Aydeniz, Nurullah. “Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyal Açısından Ortaöğretim DKAB Dersi”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/ 41 (Mart 2017): 329-353.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Din Öğretiminde Yöntemler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.
- Aydın, Muhammed Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019.
- Ayhan, Halis. *Eğitime Giriş ve İslamiyetin Eğitime Getirdiği Değerler*. İstanbul: Damla Yayınevi, 1982.
- Aytar, Abide Güngör. “Toplumsal ve Duygusal Gelişim”. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ed. Ayten Ulusoy. Ankara: Anı Yayıncılık, 2015.
- Aytekin, Halil. *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2016.
- Baltacı, Ali - Aydın, Yusuf . “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem ve Tekniklerine Yönelik Tutumları”. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi/JRES* 6/1 (2019): 13-37.

- Bayrak, Nuran. *Kur'an'da Kısır Temelli Duygu Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2018.
- Baytekin, Çetin. *Öğrenme Öğretme Teknikleri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2011.
- Beldağ, Adem - Aktaş, Ebru. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma”. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/2 (2016): 953-981.
- Bilgin, Beyza. “Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1 (1994): 51-74.
- Bulut, Mesut. “Türkçe Eğitimi ve Öğretiminde Dil ve Kültür Aktarımı Aracı Olarak Atasözleri ve Deyimlerin Önemi”. *Journal of Turkish Studies*. 8/13 (2013): 559-575.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2013.
- Büyüköztürk, Şener – Kılıç Çakmak Ebru – Akgün Ö. Erkan – Karadeniz Şirin – Demirel Funda. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019.
- Cevizci, Ahmet. *Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları, 2010.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, trc. Selçuk Beşir Demir - Mesut Bütün. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları, 2020.
- Çencen, Namık. *11. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Edebi Ürün Kullanımı: Tarih Öğretmenlerinin “Edebi Ürün” Kullanımına İlişkin Görüşleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2010.
- Çetişli, İsmail. “Edebiyat Eğitiminde “Edebi Metin”in Yeri ve Anlamı”. *Milli Eğitim Dergisi* 34/169 (2006), 78.
- Çetişli, İsmail. *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2014.
- Çınar, Fatih. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Aktif Öğrenme Yöntem ve Tekniklerine Yönelik Bilgi ve Uygulama Düzeyleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2018): 174-199.
- Çotuksöken, Yusuf. *Türkçe Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Papatya Yayıncılık, 2012.
- Demir, Zafer. “Sosyolojik Açıdan Edebiyat ve Din”. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi* 1 (2018): 14-15.
- Demir, Tazegül - Melanlıoğlu, Deniz. “Türkçe Öğretiminde Deyimlerin Çağrışımla Kazandırılması”. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 31/3 (2011): 631-649.
- Demiray, Kemal. *Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1977.
- Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.
- Emre, İsmet. *Edebiyat Bilimi Teoriler-Yöntemler-Uygulamalar 1*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2012.
- Geçit, Yılmaz. “Eğitimin Temel Kavramları”. *Eğitim Bilimine Giriş*. Ed. A. Rıza ,Akdeniz-Mehmet, Küçük. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2011.
- Gökmen, Büşra. *Ödüllü Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017.

- Gönen, Mübeccel - Veziroğlu, Mefharet. “Çocuk Edebiyatının Genel Hedefleri”. *Çocuk Edebiyatı*. Ed. Mübeccel Gönen. Ankara: Eğiten Kitap Yayınevi, 2013.
- Gündüz, Şinasi. *Din ve İnanç Sözlüğü*. İstanbul: Vadi Yayınları, 2017.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.
- Kabaklı, Ahmet. *Türk Edebiyatı 1*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2002.
- Karaalioğlu, Seyit Kemal. *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1983.
- Karabela, Davut. *Dini Hikâye ve Menkıbelerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, 2014.
- Karacoşkun, M. Doğan. “Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Dua”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (Haziran 2005): 101-124.
- Karatay, Halit – Destebaşı, Fatih - Demirbaş, Melek. “Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karakter Gelişimine Etkisi”. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDER)* 9/2 (2015): 123-140.
- Kavcar, Cahit. *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.
- Kavcar, Cahit - Oğuzkan, Ferhan – Aksoy, Özlem. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2009.
- Kaya, Doğan. *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2014.
- Kaya, Fatih. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi”. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2020): 31-69.
- Kaya, Fatih – Kartın, Emine. “DKAB Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebî Türlerin Kullanım Durumu”. *Mavi Atlas* 9/2 (2021): 47-60.
- Kaya, Remzi. “Kur’an-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2002): 31-58.
- Kazıcı, Ziya – Ayhan, Halis. “Tâlim ve Terbiye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39: 515-523. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Kıbrıs, İbrahim. *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık, 2010.
- Koç, Ahmet. ““Okul Çağı” Çocuklarının Ailede Din Eğitimi”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2008): 145- 176.
- Kolaç, Emine - Özer, Hacer. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımı ve Değer Aktarımındaki Katkılarına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşleri”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 7/4 (2018): 2629-2655.
- Köylü, Mustafa – Nazıroğlu, Bayramali. “İlköğretimde Din Eğitimi”. *Din Eğitimi*. Ed. Mustafa Köylü- Nurullah Altaş. İstanbul: Ensar Yayıncılık, 2018.
- Kutub, Seyyid. *Kur’an’da Edebî Tasvir*. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2017.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: 2018.
- MEB. “Milli Eğitim Temel Kanunu”. Erişim tarihi: 9 Ekim 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

- MEB. *Dini Terimler Sözlüğü*. Ed. Ahmet Nedim Serinsu. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2009.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul 5 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*. Lisans Yayıncılık. ADA Matbaacılık, Ankara: 2019.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul 6 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*. Dörtel Yayıncılık. ADA Matbaacılık, Ankara: 2019.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul 7 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*. Fcm Yayıncılık. Özgün Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş, Ankara: 2020.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. *Ortaokul 8 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*. MEB - Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İzmir: 2019.
- Nas, Mehmet. *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 2018.
- Nas, Recep. *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2014.
- Ocak, Gürbüz. “Bilimsel Araştırmalarda Kullanılan Veri Toplama Yolları”. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ed. Gürbüz Ocak. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019.
- Ocak, İjlal – Olur, Burak. “Bilimsel Araştırma Süreci: Giriş”. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ed. Gürbüz Ocak. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019.
- Oğuzkan, A. Ferhan. *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2010.
- Okay, M. Orhan. “Edebiyat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10: 395-397. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Okumuşlar, Muhiddin. “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2006): 237- 252.
- Oruç, Cemil. “Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi: Teorik Çerçeve, Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri”. *Yeni Türkiye* 58 (2014): 621-635.
- Oy, Aydın. “Atasözü”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4: 44-46. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Öcal, Mustafa. *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.
- Öztaş, Sezai. “Tarih Derslerinde Bir Öğretim Materyali: Edebî Ürünler”. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 11 (2018): 27-41.
- Öztürk, Cemil – Keskin, Sevgi Coşkun – Otluoğlu, Rahmi. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014.
- Öztürk, Cemil - Otluoğlu, Rahmi. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazanmaya Etkisi”. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 15/15 (2002): 173-182.
- Pakdemirli, M. Nur. “İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilecek Hikâyelerin Özellikleri ve Kaynakları”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 20 (2009): 197-224.
- Pakdemirli, M. Nur. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hikâye Kullanımı”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2009): 173-195.

- Pakdemirli, M. Nur. “İlköğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımının Önemi: Eğitim Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/21 (2011): 99-129.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- Senemoğlu, Nuray. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2018.
- Sevinç, Ayşe. *Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yazılı Edebi Ürün Kullanımına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2018.
- Sömen, Tuğba - Metin Göksu, Meral. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Sözlü ve Yazılı Edebi Ürünleri Kullanmaları Durumu”. *Turkish Studies* 12/18 (2017): 561-576.
- Şengül, İdris. “Kıssa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25: 498-501. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Şişman, Mehmet. *Eğitime Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020.
- TDK. “Bilmece”. Erişim: 9 Nisan 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK. “Çocuk”. Erişim: 1 Aralık 2020. <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK. “Edebi Eser”, Erişim: 11 Aralık 2021, <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK. “Efsane”. Erişim: 25 Aralık 2020. <https://sozluk.gov.tr/efsane>
- TDK. “Hikâye”. Erişim: 08 Nisan 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK. “Masal”. Erişim: 26 Aralık 2020. <https://sozluk.gov.tr/masal>
- TDK. “Öğretim”. Erişim: 12 Eylül 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK. “Şiir”. Erişim: 16 Ekim 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tanju, Ebru H. “Edebi Türler Açısından Çocuk Edebiyatı”. *Çocuk Edebiyatı* Ed. Mübeccel Gönen. Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2013.
- Topçu, Ersin - Kaymakçı, Selahattin. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri”. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 20/1 (2018): 281-305.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020.
- Tural, Sadık. *Edebiyat Bilimine Katkılar I* Ankara: Akçağ Yayınları, 2015.
- Tüfekçi Can, Dilek. *Çocuk Edebiyatı Giriş*. Konya: Eğitim Yayınevi, 2014.
- Ulusoy, Ayten. “Eğitim- Öğrenme İlişkisi ve Temel Kavramlar”. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ed. Ayten Ulusoy. Ankara: Anı Yayıncılık, 2015.
- Ungan, Suat. “Çocuklara Yönelik Dil Gereçleri ve Çocuk Gelişimine Katkıları”. *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. Tacettin Şimşek. Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.
- Ungan, Suat - Arıcı, A. Fuat - Şimşek, Tacettin. “Çocuk Edebiyatının Kaynakları”. *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. Tacettin Şimşek. Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.
- Uslu, Mustafa. *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Yağmur Yayınları, 2007.

- Ünlü, İhsan. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Materyali Olarak Edebi Ürün Kullanımına Yönelik Görüşleri”. *International Journal Of Eurasia Social Sciences* 7/22 (2016): 120-136.
- Yalçın, Alemdar - Aytaş, Gıyasettin. *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Yavuz, Kerim. *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi (7-12 Yaş)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012.
- Yazgan İnanç, Banu - Bilgin, Mehmet - Kılıç Atıcı, Meral. *Gelişim Psikolojisi I Bebeklik, Çocukluk ve Ergenlik*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020.
- Yazıcı, Hüseyin. “Hikâye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17: 479-485. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Yeşilbursa, Cemil - Sabancı, Osman. “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Görüşleri”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 36 (2015): 19-33.
- Yıldırım, Munise. *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi Eylemsel ve Üretimsel Odaklı Öğretim*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2012.
- Yıldırım, Münevver. *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Edebi Ürünleri Kullanma Durumları (Erzurum Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2017.
- Yıldırım, Suat. “Kur’an-ı Kerim’de Kıssalar”. *Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3 (1979): 37-63.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.
- Yıldız, Zafer. “Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2012): 191-208.
- Yılmaz, Asiye. *Kur’an’daki Kıssaların Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2008.
- Yılmaz, Macit. *İslam Ahlak Eğitiminde Kur’an Kıssaları*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2001.
- Yılmaz, Macit. “Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur’an Kıssaları ve Kullanılışı”. *İslâmî İlimler Dergisi* 9/1 (2014): 137-154.
- <http://dogm.eba.gov.tr/panel/panel/BoslukDoldurmaOnizle.aspx?alistirmaId=18476>
- [http://dogm.eba.gov.tr/panel/upload/soruhavuzu/DKAB/DKAB6/ii-%C3%BCni%CC%87te-namaz%20\(2\).pdf](http://dogm.eba.gov.tr/panel/upload/soruhavuzu/DKAB/DKAB6/ii-%C3%BCni%CC%87te-namaz%20(2).pdf)
- <http://dogm.eba.gov.tr/panel/panel/Eslestir2Onizle.aspx?alistirmaId=16452>
- <https://earth.google.com/web/@0,0,0a,22251752.77375655d,35y,0h,0t,0r>
- <https://www.facebook.com/hilaliyekurankursu/photos/pcb.639004926535816/639004279869214/> (Haccın Yapılışı Maketi)

EKLER

Ek-1: Anket İzin Dilekçesi



T.C.
DİYARBAKIR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-30769799-44-19535533
Konu : Araştırma İzni (Emine KARTIN)

22/01/2021

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 24/01/2021 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 Nolu Genelgesi.
b) Bayburt Üniversitesi Rektörlüğünün 30/12/2020 tarih ve 2429 sayılı yazısı.

Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Emine KARTIN'ın "**Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Edebi Ürün Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri**" konulu araştırma çalışmasını İlimize bağlı tüm ortaokullara yönelik uygulamaya isteği ilgi (b) yazıda belirtilmiştir.

Söz konusu araştırma çalışmasının **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin Genel amaçlarına uygun olarak ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke ,esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde** hijyen, sosyal mesafe ve maske kuralına uymak kaydıyla araştırma çalışmasının gönüllülük esasına bağlı olarak yapılması uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Yüksel ARSLAN
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Fatih CIDIROĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK:

- 1- Anket İzin Değerlendirme Formu
- 2- Anket Belgeleri

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : ŞEHİTLİK MAHALLESİ ESKİ EĞİTİM FAKÜLTESİ BİNASI
YENİŞEHİR/DİYARBAKIR
Telefon No : 0 (412) 322 22 36
E-Posta : arge21@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ehys>
Bilgi için : HATİP YAVUZ /MEMUR
Unvan : Memur
Faks : 4123222248
İnternet Adresi : diyarbakir@meb.gov.tr



Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 0c2b-3c25-3b8d-8dd9-bf1d kodu ile teyit edilebilir.

Ek-2: Öğretmen Görüşme Formu

Soru 1: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Soru 2: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünlerin ünitelerdeki yerine ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Soru 3: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımının amaçlarına ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Soru 4: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde en çok kullandığınız edebi ürün hangisidir?

Soru 5: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kullanılan edebi ürünlerin hangi nitelikleri taşıması gerektiğine ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Soru 6: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünleri kullanırken yararlandığınız kaynaklar nelerdir?

Soru 7: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünleri kullanırken yararlandığınız yöntem ve teknikler nelerdir?

Soru 8: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımının öğrencinin gelişim alanlarına katkısı var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

Soru 9: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımında karşılaşılan zorluk ve problemlere ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Soru 10: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünlerin daha etkili kullanımı için önerileriniz nelerdir?

Ek-3: Öğrenci Görüşme Formu

Soru 1: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin düşüncelerin nelerdir?

Soru 2: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünlerin ünitelerdeki yerine ilişkin düşüncelerin nelerdir?

Soru 3: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünler hangi amaçla kullanılmaktadır?

Soru 4: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde en çok kullanılan edebi ürün hangisidir?

Soru 5: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kullanılan edebi ürünlerin hangi nitelikleri taşıması gerekmektedir?

Soru 6: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünler kullanırken hangi kaynaklardan yararlanılmaktadır?

Soru 7: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünler kullanılırken hangi yöntem ve tekniklerden yararlanılmalıdır?

Soru 8: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürün kullanımının senin gelişim alanlarına katkısı var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

Soru 9: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünler kullanıldığında karşılaştığın zorluk ve problemler nelerdir?

Soru 10: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde edebi ürünlerin daha etkili kullanımı için önerilerin nelerdir?

Ek-4: Etik Kurul Kararı



**T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU KARARI**

Karar Sayısı : 2020/107

**Karar Tarihi : 07/12/2020
Oturma Sayısı : 20**

Üniversitemiz Etik Kurulu tarafından Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün 02.12.2020 tarihli ve 93265200-302.08.01/24536 sayılı yazısına istinaden, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA' nın danışmalığını yürüttüğü öğrencilerden 182110016 numaralı Emine KARTIN isimli öğrencisinin "Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Edebi Ürün Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri" isimli tez çalışması Üniversitemiz Etik Kurulunca incelenmiş olup, toplantıya katılan kurul üyelerince araştırmanın etik ilkelerine uygun olduğuna oy birliğiyle karar verilmiştir.

Bayburt Üniversitesi Rektörlüğü Dede Korkut Kampüsü 69000 – BAYBURT Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat Nuri Turan
Telefon: (0 458) 211 11 28 Faks: (0 458) 211 11 30
Elektronik Ağ: www.bayburt.edu.tr E-Posta: hmtsavirligi@bayburt.edu.tr

Ek-5: Örnek Ders Planları

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Günlük Ders Planı

1.BÖLÜM

DERS	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	5. Sınıf
ÖĞRENME ALANI	Ramazan ve Oruç
KONU	Kültürümüzde Ramazan ve Oruç
SÜRE	40+40 dakika

2.BÖLÜM

Kazanımlar	5.2.3. Kültürümüzde Ramazan ve oruçla ilgili gelenekleri tanır. Mukabele okuma, mahya, hırka-i şerif ziyareti, diş kirası, tekne orucu gibi konulara yer verilir. Ramazan ve oruçla ilgili örneklerde çocuk diline yerleşmiş ifadelerin yer verilmesine özen gösterilir.
Değerler	Sabır, Yardımseverlik, Paylaşma
Yöntem ve Teknikler	Anlatım, Soru-cevap, Beyin Fırtınası

Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Ders Kitabı, Tahta, Doğru\Yanlış Etkinliği Çubukları									
Dersin İşlenişi	GİRİŞ: <table><tr><td>Gökten bir elma düştü On ikiye bölündü On birini yediler Birine sabır dediler (On İki Ay ve Ramazan)</td><td>Ağzı kapalıdır, Yenmez içilmez. İslam'ın şartıdır, Asla vazgeçilmez. (Oruç)</td><td>Gece uyku böler, Gündüz güce döner, Ramazan'da yenir, Bil bakalım nedir. (Sahur)</td></tr><tr><td>Hasretleri kavuşturur Dargınları barıştırır (Bayram)</td><td>İnim inim inler, Cümle âlem dinler. (Davul)</td><td></td></tr></table> Bu bulmaceler ile öğrencinin derse ilgisi çekilir ve hazırbulunuşluk seviyeleri ölçülür. Böylece eğlenceli bir ders ortamı hazırlanmış olur. Ramazan ayı yaklaştığında ne gibi hazırlıklar yapılır? Ramazan ayı boyunca neler yaparız? Bu sorulara öğrenciler tarafından verilen cevaplar maddeleştirilerek tahtaya yazılır. ➤ Evlerde temizlikler yapılır, ➤ Yiyecek ve içecekler hazırlanır, ➤ Bazı işyeri sahipleri ve kurumlar ramazan imsakiyeleri hazırlayıp dağıtırlar, ➤ Ramazan pideleri, şerbetleri ve tatlıları yapılır, ➤ İftar sofralarımızı çevremizdekilerle ve ihtiyaç sahipleriyle paylaşıyoruz, ➤ Ramazan ayının ilk haftasından itibaren Peygamberimizin hırka-i şerifleri ziyaret ederiz, ➤ İftardan sonra geleneksel olarak meydanlarda düzenlenen şenliklere katılırız, ➤ Mehter gösterileri düzenlenir, ➤ Camilerin minareleri mahyalarla yani ışıklı sözlerle süslenir, ➤ İnsanlar evlerde, camilerde ve mescitlerde Kur'an-ı Kerim okuyarak hatimler indirirler, ➤ Sahura kalkacak olanları davulcular uyandırır, ➤ Küçük çocuklar "tekne orucu" tutar. Öğrencilerin verdiği cevaplar sınıfça incelenir ve ders kitabının ilgili sayfalarından eksik kalan bilgiler tamamlanır. Öğretmen Hırka-i şerif'in Peygamberimizin Veyysel Karanî'ye hediye ettiğinden ve şu anda İstanbul Fatih'deki Hırka-i Şerif Camisi'nde ziyarete açık olduğundan bahseder. Etkinlik: Mani Okuyalım <table><tr><td>Bu gece ayın evveli, Açıldı İslam'ın gülü, Geldi mübarek ramazan, Mesrur etti can-u dili.</td><td>Âlem bu gece nur oldu, Kalbimize sürür oldu, Ey benim ağam, efendim Kalkın vakit sahur oldu.</td></tr></table> Yukardaki mani kitaptan öğrencilere okutulur. Böylece öğrencinin dikkati derse yeniden çekilir. Bununla birlikte dili güzel kullanma becerisi anlama ve yorumlama becerilerini geliştirmede yardımcı olur. Öğretmen davulcuların kapı önlerinde durarak sevgi, saygı, tatlı şaka ve nükte dolu maniler söylediklerinden ve açılan kapılardan davulculara bir miktar harçlık verilmesinden bahseder. Ardından Ramazan ayında davulcuların söyledikleri bu manilerin daha sonra derlenerek "Ramazannâme" adı verilen kitaplarda toplandığı hakkında bilgi verir.		Gökten bir elma düştü On ikiye bölündü On birini yediler Birine sabır dediler (On İki Ay ve Ramazan)	Ağzı kapalıdır, Yenmez içilmez. İslam'ın şartıdır, Asla vazgeçilmez. (Oruç)	Gece uyku böler, Gündüz güce döner, Ramazan'da yenir, Bil bakalım nedir. (Sahur)	Hasretleri kavuşturur Dargınları barıştırır (Bayram)	İnim inim inler, Cümle âlem dinler. (Davul)		Bu gece ayın evveli, Açıldı İslam'ın gülü, Geldi mübarek ramazan, Mesrur etti can-u dili.	Âlem bu gece nur oldu, Kalbimize sürür oldu, Ey benim ağam, efendim Kalkın vakit sahur oldu.
Gökten bir elma düştü On ikiye bölündü On birini yediler Birine sabır dediler (On İki Ay ve Ramazan)	Ağzı kapalıdır, Yenmez içilmez. İslam'ın şartıdır, Asla vazgeçilmez. (Oruç)	Gece uyku böler, Gündüz güce döner, Ramazan'da yenir, Bil bakalım nedir. (Sahur)								
Hasretleri kavuşturur Dargınları barıştırır (Bayram)	İnim inim inler, Cümle âlem dinler. (Davul)									
Bu gece ayın evveli, Açıldı İslam'ın gülü, Geldi mübarek ramazan, Mesrur etti can-u dili.	Âlem bu gece nur oldu, Kalbimize sürür oldu, Ey benim ağam, efendim Kalkın vakit sahur oldu.									

	Daha sonra öğretmen; • Oruç tutmakla yükümlü olmayan küçük çocukların alışmaları için tam gün değil, belli bir süre boyunca oruç tutmaları anlamına gelen tekne orucunu, • Şimdilerde unutulmaya yüz tutmuş olan dış kirası geleneğinin, maddi durumu iyi olan ailelerin ramazan ayında iftar yemekleri verdikten sonra davete katılan herkese, bir kese içinde para ya da değerli eşyalar hediye etmesi olduğunu, • Ramazan ayında Müslümanlar arasında gelenek hâline gelen mukabelenin bir kişinin Kur'an-ı Kerim'i okuyup diğerlerinin dinlemesine veya takip etmesi olduğunu, • Hicri takvime göre yılın ilk ayı olan ve Peygamberimizin sevgili torunu Hz. Hüseyin'in (r.a.) bu ayda şehit edildiği muharrem ayının önemini, bu ayda tutulan orucun geçmişinin Hz. Âdem'e (a.s.) kadar dayandığını, Peygamberimizin bu ayı "Allah'ın (c.c.) ayı" olarak nitelendirdiğini, bu aya aynı zamanda aşure ayı da dendiğini açıklar. Etkinlik: Fıkra Okuyalım Hocam! Oruç bitti. Elbette! Eğer memnun etmeseydik Ramazanı memnun edebildik mi acaba? Her yıl on gün önce gelir miydi? Fıkra ile birlikte eğitimde mizahtan yararlanılarak ders monotonluktan kurtarılır. Öğrenciler eğlenerek öğrenmeyi sevdikleri için fıkralardan yararlanılmıştır. Konu bittikten sonra öğretmen öğrencilere derste anlattıklarından bir etkinlik yapacağını söyler ve bu etkinliğe geçer.
--	--

3.BÖLÜM

Ölçme-Değerlendirme	Değerlendirme kısmında işlenen konu ile alakalı öğrencilere Doğru/Yanlış sorusu sorulur. Öğrencilerin cevaplara yanıtı doğru seçeneği ise 'Yeşil D' kartını yanlış seçeneği ise 'Kırmızı Y' kartını göstermeleri istenir. Bu etkinlik yaptırılırken işlenen konu tekrar edilip, pekiştirilerek öğrencilere eğlenceli bir ortamda kalıcı izli öğrenim sağlanır. Sonuç olarak bir çıkarımda bulunulur. Örnek Etkinlik: (.....) Ramazan ayında camilerde iki minare arasına asılan ışıklı yazı mahyadır. (.....) Muharrem ayına aynı zamanda aşure ayı da denir. (.....) Kültürümüzde eskiden zenginlerin iftara davet ettikleri kimselere vermiş oldukları hediyeye imsakiye denir. (.....) Hastalık ve yolculuk gibi sebepler nedeniyle tutulamayan oruçların daha sonra aynı gün sayısınca tutulmasına tekne orucu denir. (.....) Ramazan ayında, havanın aydınlanmasından itibaren oruç tutmaya başladığımız vakte sahur denir. (.....) Peygamberimiz Hırka-i şerif'i Hz. Ali'ye hediye etmiştir. (.....) Peygamberimiz Muharrem ayını "Allah'ın (c.c.) ayı" olarak nitelendirmiştir. (.....) Bir kişinin Kur'an-ı Kerim'i okuyup diğerlerinin dinlemesine veya takip etmesine "Ramazannâme" denir. 
---------------------	--

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6. Sınıf Günlük Ders Planı

1.BÖLÜM

DERS	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	6. Sınıf
ÖĞRENME ALANI	Namaz
KONU	Bir Sure Tanıyorum: Fil Suresi ve Anlamı
SÜRE	40+40 dakika

2.BÖLÜM

Kazanımlar	6.2.5. Fil suresini okur, anlamını söyler. Fil suresi ile ilgili kısa açıklamalara yer verilir; surede verilen mesajlar belirlenir.
Değerler	Sabır, Güven, Sorumluluk, İşbirliği
Yöntem ve Teknikler	Anlatım, Soru-cevap, Gösterip Yaptırma, Grup Çalışması
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Ders Kitabı, Akıllı Tahta, Kuran Meali, Görseller II. ÜNİTE NAMAZ 2. Namaz - Fil Suresi ve Anlamı

Dersin İşlenişi	GİRİŞ:  1. Akıllı tahtadaki görseller sizce hangi sure ile ilgili olabilir? 2. Fil suresine neden böyle bir isim verilmiştir? Düşünelim. Birinci soru ile öğrencinin derste işlenecek konuyu tahmin etmesi sağlanır. Derse dikkat çekilir. İkinci soru ile öğrencilerin cevapları dinlenir ve derse giriş yapılır. Öğretmen ders kitabında yer alan Fil suresi hakkında aşağıdaki bilgileri verir; • Kur'an-ı Kerim'in 105. suresidir. • Beş ayettir ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) Mekke'de yaşadığı dönemde indirilmiştir. • Adını, ilk ayette geçen "fil" kelimesinden almıştır. • Sure, Yemen Valisi Ebrehe'nin, Allah'ın (c.c.) evi olan Kâbe'yi yıkmak istemesi ve karşılaştığı acı sonu anlatmaktadır. • Kur'an'ın son bölümünde yer alan ve kısa surelerden biri olan Fil suresi, namazlarda da sık sık okunur. Bu bilgiler verildikten sonra akıllı tahtadan Dursun Ali Erzincanlı'nın seslendirdiği "Elli İki Gün" şiiri öğrencilere dinletilir. Bu şiir öğrencilere dinletilerek çocuklarda dinleme becerisi ve hayal güçlerini geliştirmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Şiirden sonra öğretmen kısaca fil vakasını özetler ve fil suresini okumak için sınıfı hazırlar. Fil suresi akıllı tahtada açılır. Daha sonra surenin ezberlenmesinin önemi açıklanır. Surenin tamamı öğretmen tarafından okunur ve okunuşunda yanlış yapılabilecek yerlere öğrencilerin dikkati çekilir. Öğretmen öğrencilere ilk ayeti okur ve kendisinden sonra sınıfın koro halinde tekrar etmesini ister. Bu 5 ayet içinde tekrarlanır. Yine surenin anlamının öğrenilmesi için bu yöntem tekrarlanır.
-----------------	---

Fil Suresi بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ۝ فَجَعَلَهُمْ كَعَصِفٍ أَلْفُكُولٍ ۝ Okunuşu Bismillâhırahmânırahim. Elem terâ keyfe feale Rabbûke biashâbil fil. Elem yec'al keydehüm fı tadrîl. Ve ersele aleyhim tayran ebâbil. Termîhim bihicâratın min sicîl. Fecealehüm keasfın me'kûl. Anlamı Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla (başlarım). "Bilmez misin, Rabb'in fil ordusuna neler yaptı? Onların planlarını boşa çıkarmadı mı? Üzerlerine sürüler hâlinde azap kuşları gönderdi. O kuşlar, onların üzerine gökten taşlar atıyordu. Böylece Allah onları, yenilip çiğnenmiş ekin gibi yaptı."	Daha sonra sınıf üç gruba ayrılır; önce öğretmen fil suresini baştan sona okur, öğrencilerden de gruplar halinde sırayla baştan sona okumalarını ister. Bu şekilde genel bir tekrar yaptırmış olur. Gruplar halinde sure okunurken yapılan hatalar öğretmen tarafından gruptaki öğrencilere bildirilir. Öğretmen "Evet çocuklar, bugünkü dersimizde fil suresini ezberlemeye çalıştık, haftaya bugünkü dersimize kadar herkesin bu sureyi ezberlemesini istiyorum. Her gün beşer defa okuyarak ezberleme işlemini gerçekleştirebilirsiniz. ek olarak teknoloji cihazlarından faydalanarak surenin okunuşunu dinleyip tekrarda edebilirsiniz." der ve devam eder "bugünkü dersimizde neler öğrendik? hep birlikte hazırladığım sorulara bakalım" diyerek değerlendirme bölümüne geçiş yapılır.
---	--

3.BÖLÜM

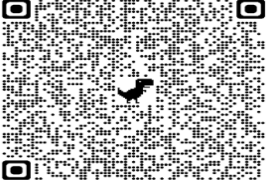
Ölçme-Değerlendirme	Değerlendirme kısmında işlenen konu ile alakalı öğrencilere hazırlanan slayttan sorular öğrencilere yöneltilir. Test sorularından sonra DOGM Materyal sitesinde bulunan eşleştirme etkinliği hep birlikte yapılır. Bu etkinlik yapılırken işlenen konu tekrar edilip, pekiştirilir. Sonuç olarak bir çıkarımda bulunulur. Örnek Etkinlik: 1.Fil suresiyle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisinde yanlışlık yapılmıştır? A) Fil olayı anlatılmıştır. B) Mekke'de indirilmiştir. C) Kısa surelerden biridir. D) Ayetlerinin sayısı altıdır. 2.Fil suresinde aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir? A) Fil ordusunun perişan hâline B) Fillerin orduyu güçlü kıldığına C) Kuşların Fil ordusunu yendiğine D) Ebrehe'nin planının bozulduğuna 3.Fil suresiyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir? A) Mekkeli müşrikleri uyardığı B) Fil olayının zamanını bildirdiği C) Fil olayının sonuçlarını açıkladığı D) Mekkelilerin yanlışlarını düzelttiği Fil Suresi ve Meali بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ۝ فَجَعَلَهُمْ كَعَصِفٍ أَلْفُكُولٍ ۝ <table border="1"> <thead> <tr> <th>Boşluklara Yerleşecek Kavramlar</th> <th>Fil Suresi ve Anlamını Eşleştirme</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Elemter keyfe fe'ale Rabbuka bi-ashâbil-fil.</td> <td>Elem yec'al keydehüm fı tadrîl.</td> </tr> <tr> <td>Bismillâhı-r-Rahmânı-r-Rahîm.</td> <td>Elemter keyfe fe'ale Rabbuka bi-ashâbil-fil.</td> </tr> <tr> <td>Elem yec'al keydehüm fı tadrîl.</td> <td>Termîhim bi-hicâratın min sicîl.</td> </tr> <tr> <td>Ve ersele 'aleyhim tayran ebâbil.</td> <td>Ve ersele 'aleyhim tayran ebâbil.</td> </tr> <tr> <td>Termîhim bi-hicâratın min sicîl.</td> <td>Bismillâhı-r-Rahmânı-r-Rahîm.</td> </tr> <tr> <td>Fece'alehüm ke'asfın me'kûl.</td> <td>Fece'alehüm ke'asfın me'kûl.</td> </tr> </tbody> </table> Rabbın fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? Onların kiti planlarını boşa çıkarmadı mı? O kuşlar, onların üzerlerine pğın tuğladan yarılmış taşlar atıyordu. Onların üstüne elâbil kuşları gönderdi. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekin çevirdi. TEKRAR DENE Bu kare koddan etkinliğe ulaşabilirsiniz.	Boşluklara Yerleşecek Kavramlar	Fil Suresi ve Anlamını Eşleştirme	Elemter keyfe fe'ale Rabbuka bi-ashâbil-fil.	Elem yec'al keydehüm fı tadrîl.	Bismillâhı-r-Rahmânı-r-Rahîm.	Elemter keyfe fe'ale Rabbuka bi-ashâbil-fil.	Elem yec'al keydehüm fı tadrîl.	Termîhim bi-hicâratın min sicîl.	Ve ersele 'aleyhim tayran ebâbil.	Ve ersele 'aleyhim tayran ebâbil.	Termîhim bi-hicâratın min sicîl.	Bismillâhı-r-Rahmânı-r-Rahîm.	Fece'alehüm ke'asfın me'kûl.	Fece'alehüm ke'asfın me'kûl.
Boşluklara Yerleşecek Kavramlar	Fil Suresi ve Anlamını Eşleştirme														
Elemter keyfe fe'ale Rabbuka bi-ashâbil-fil.	Elem yec'al keydehüm fı tadrîl.														
Bismillâhı-r-Rahmânı-r-Rahîm.	Elemter keyfe fe'ale Rabbuka bi-ashâbil-fil.														
Elem yec'al keydehüm fı tadrîl.	Termîhim bi-hicâratın min sicîl.														
Ve ersele 'aleyhim tayran ebâbil.	Ve ersele 'aleyhim tayran ebâbil.														
Termîhim bi-hicâratın min sicîl.	Bismillâhı-r-Rahmânı-r-Rahîm.														
Fece'alehüm ke'asfın me'kûl.	Fece'alehüm ke'asfın me'kûl.														

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7. Sınıf Günlük Ders Planı

1.BÖLÜM

DERS	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	7. Sınıf
ÖĞRENME ALANI	Hac ve Kurban
KONU	Haccın Yapılışı
SÜRE	40+40 dakika

2.BÖLÜM

Kazanımlar	7.2.2. Haccın yapılışını özetler. Hac ile ilgili kavramlar (İhram, Şavt, Tavaf, Sa'y, Vakfe, Zemzem, Hacerülesved) ve mekânlar (Kâbe, Safa Merve, Mina, Müzdelife, Arafat) öğrenci düzeyi gözeticilerle ayrıntıya girmeden ele alınır. Haccın çeşitlerine girilmez.
Değerler	Yardımsızlık, Kardeşlik, Sevgi, Saygı, Sorumluluk
Yöntem ve Teknikler	Anlatım, Soru-cevap, Gezi, Gözlem ve İnceleme
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Ders Kitabı, Akıllı Tahta, Kuran Meali, Görseller Explore Google Earth. https://www.facebook.com/hilaliyekurankursu/photos/pcb.639004926535816/639004279869214/ (Haccın Yapılışı Maketi)
Dersin İşlenişi	GİRİŞ: Öğretmen sınıfa materyal ile gelir, daha sonra sınıfın materyal hakkında konuşmasını ister. “Materyal bize ne anlatmak istemiş olabilir?” der ve öğrencinin derse dikkati çekilir ardından derse geçiş yapılır. Öğretmen ders kitabında yer alan Hac ile ilgili kavramlar ve Hac ile ilgili bazı mekânlar hakkında bilgiler verirken sınıfa getirdiği materyalden yararlanır. Hac ile ilgili kavramlar: İhram, Şavt, Tavaf, Sa'y, Vakfe, Zemzem, Hacerülesved. Hac ile ilgili bazı mekânlar: Kâbe, Safa ve Merve, Müzdelife ve Mina, Arafat. Hac, zilhicce ayında yerine getirilmesi gereken bir ibadettir. Her ibadet gibi haccın da belli kuralları vardır. Haccın nasıl yapılacağına ilişkin kurallar genel hatlarıyla Kur'an'da açıklanmıştır. Peygamberimiz (s.a.v.) de hadislerinde haccın yapılışına ilişkin ayrıntılı bilgiler vermiştir. Ayrıca haccın nasıl yapılacağını uygulamalı olarak Müslümanlara öğretmiştir. Öğretmen “Şimdi kurallarına uygun bir haccın nasıl yapıldığını öğrenelim. Ama bunun için öncelikle sizlere yapacağımız etkinlikten bahsedeceğim” der. Öğretmen bu bilgileri verdikten sonra öğrencileri gezi yazısı hakkında bilgilendirir. “Gidilip gezilen şehir ya da ülkelerle ilgili bilgi, gözlem, izlenim ve anıların kaleme alındığı yazılara gezi yazısı denir.” diyerek açıklar. Öğrencilere “Sizinle birlikte şimdi bir etkinlik gerçekleştireceğiz.” der. Etkinliği anlatır; “Haccın yapılışını anlatırken size Google Earth uygulamasından sırasıyla hac mekânlarının yerlerini göstereceğim. Sizde ben gösterirken sanki orada geziyormuş gibi hayal ederek zihninizde canlandırmaya çalışın. Etkinliğin sonunda bir gezi yazısı yazmanızı isteyeceğim. Bu yüzden akıllı tahtaya odaklanmanızı istiyorum.”  Google Earth kare kodu buradan uygulamaya gidebilirsiniz. Öğretmen “Hac Nasıl Yapılır?” sorusuna etkinlikte birlikte cevap vereceklerini, ancak bu soruyu cevaplamadan önce mikat kavramının tanımını yapılacağını belirtir. Tanımı yaptıktan sonra öğretmen Google Earth programından hac mekânlarını aşağıdaki sıraya uygun şekilde açarak haccın nasıl yapıldığını anlatır: 1. İlk olarak mikat sınırında yıkanılır, abdest alınarak ihrama girilir. 2. Daha sonra Kâbe'nin etrafında Hacer-ül Esved'den başlayarak tavaf yapılır. 3. Safa Merve tepeleri arasında Sa'y ibadeti gerçekleştirilir. 4. Kurban Bayramı Arefesi'nde öğleden sonra Arafat'ta vakfe yapılır. 5. Aynı gün güneş batınca Müzdelife'ye gidilir ve bayram sabahına kadar müzdelife vakfesi yapılır. Burada akşam ve yatsı namazları birleştirilerek kılınır. 6. Bayramın 1. Günü Mina'da şeytan taşlanır daha sonra kurban kesilir. 7. Kurban kesildikten sonra burada tıraş olarak ihramdan çıkılır. 8. Daha sonra farz olan ziyaret tavafı Kâbe'de yapılır. Hac görevini bu şekilde yerine getirmiş olan kişiler Mekke'den ayrılmadan önce Kâbe'yi tekrar tavaf ederler. Bu tavafa Veda tavafı adı verilir. Bu etkinlik sonunda öğretmen öğrencilere gezi yazısını yazmaları için süre verir, sürenin sonunda gönüllü olan öğrencilerin gezi yazılarını okumaları istenir. Öğretmen öğrencilere geri dönüt verir. Bu gezi yazısı etkinliği ile çocukların farklı ülkeler ve şehirler ile ilgili bir takım bilgiler öğrenmelerine ve genel kültür seviyelerinin artırılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Öğretmen “Bugünkü dersimizde neler öğrendik? Hep birlikte hazırladığım “Hac İbadeti” adlı bulmaca etkinliğine bakalım” diyerek değerlendirme bölümüne geçiş yapar.

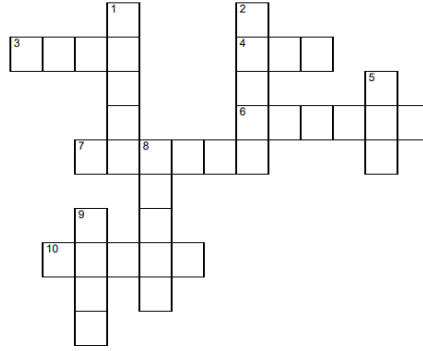
3.BÖLÜM

Ölçme-
Değerlendirme

Öğretmen “Sevgili öğrenciler, bugünkü dersimizde gezi yazısı etkinliğimizle birlikte hac mekânlarını ve haccın nasıl yapıldığını detaylı bir şekilde öğrendik. Şimdi konumuzla ilgili hazırladığım bulmacayı birlikte çözelim.” der. Dersin sonunda bulmaca çözülür ve öğrencilerin varsa öğrenme eksiklikleri öğretmen tarafından giderilir.

Örnek Etkinlik:

Hac ibadeti



Yukarıdan aşağıya:

- 1) Hac ibadetini yerine getiren kişinin belirli bir zaman diliminde belirli yerlerde bir süre durmasıdır.
- 2) Hac veya umreye niyet eden kişi normal zamanda helal bazı davranışları bu ibadet bitinceye kadar kendisine yasak kılınmasıdır.
- 5) Kâbe'nin yanında bulunan Safa ile Merve tepeleri arasında dört gidiş, üç geliş olmak üzere yapılan yürüyüştür.
- 8) Hac ve umre ibadetini yapacak kişilerin, Mekke çevresinde ihrama girmek zorunda oldukları sınırlara denir.
- 9) Hacerülesved'i selamlayarak başlamak ve yine onu selamlayarak bitirmek üzere Kâbe'nin etrafında bir kez dönmektir.

Soldan sağa:

- 3) Müzdelife ile Mekke arasında bulunan, hacıların ibadet amacıyla kurban kesip şeytan taşıdıkları yerin adıdır.
- 4) Müslümanlığın beş şartından biri olan, Müslümanlarca zilhicce ayında Mekke'de yapılan, Kâbe'yi ziyaret etme ibadetine denir.
- 6) Hac ibadetini yapacak müminlerin vakfe yapması (bir miktar durması) farz olan, Mekke'nin doğusunda bulunan ve ova görünümü taşıyan bölgenin adıdır.
- 7) Kâbe'nin doğusunda, Hacerülesved'in tam karşısına rastlayan kuyudan çıkan, Yüce Allah'ın (c.c.), Hz. Hacer ile oğlu İsmail'e (a.s.) ihsan ettiği kaynak suyunun adıdır.
- 10) Hac ve umre ibadetini yapacak kişinin Kâbe'nin etrafında yedi kez dönmesine denir.

Hac ibadeti



Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Günlük Ders Planı

1.BÖLÜM

DERS	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	8. Sınıf
ÖĞRENME ALANI	Kur'an-ı Kerim ve Özellikleri
KONU	Kur'an-ı Kerim'in Temel Özellikleri
SÜRE	40+40 dakika

2.BÖLÜM

Kazanımlar	8.5.3. Kur'an-ı Kerim'in temel özelliklerini değerlendirir. Kur'an-ı Kerim'in temel özellikleri; Kur'an'ın iyiye, doğruya ve güzele yönlendirmesi, kötülüklerden sakındırması, yol göstermesi, açıklayıcı olması, insanları düşünmeye ve aklını kullanmaya yöneltmesi gibi konular öğrenci düzeyine uygun olarak ele alınır.
Değerler	Duyarlılık, Sorumluluk, Hakikat sevgisi, Bilimsellik
Yöntem ve Teknikler	Anlatım, Soru-cevap, Hikâye Tamamlama
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Ders Kitabı, Akıllı Tahta, Kur'an-ı Kerim, Kuran Meali, Görseller 5. Kur'an-ı Kerim ve Özellikleri - Kur'an-ı Kerim'in Temel Özellikleri
Dersin İşlenişi	GİRİŞ: Öğretmen sınıfa herhangi bir kitabı ve Kur'an-ı Kerim'i getirir, öğrencilere kitapları göstererek özelliklerini sorar ve bir karşılaştırma yapmalarını ister. Daha sonra "Kur'an-ı Kerim'in temel özellikleri nelerdir?" sorusuyla öğrenci derse hazırlanarak derse giriş yapılır. Öğretmen ders kitabında yer alan Kur'an-ı Kerim'in temel özelliklerinden bahseder; • Kur'an-ı Kerim, okuyup anlaşılacak ve hayatın tüm alanlarında yaşanmak için indirilmiş yol gösterici bir rehberdir. • İnsanlığı kötülükten alıkoyup iyiliğe yöneltmek için gönderilmiş son ilahi kitaptır. • Kur'an-ı Kerim'de insanı hem dünya hem ahiret mutluluğuna ulaştıracak mesajlar vardır. • Müslümanların birbirleri ile ilişkilerinde ahlaki değerlere uygun davranışlar sergilemelerini öğütler. • Bütün bu iyi, doğru ve güzel davranışlar, Kur'an'da salih amel olarak adlandırılmış ve salih amel işleyenlere mükâfat verileceği belirtilmiştir. • Yasaklanan tutum ve davranışların neler olduğunu açıklar ve Müslümanların bu davranışlardan uzak durması gerektiğini öğütler. • Kur'an-ı Kerim hak ile batılı, iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, iman ile küfrü, helal ile haramı birbirinden ayıran bir kitaptır. Onun bu özelliği Furkan ismiyle belirtilmiştir. • Kur'an, Yüce Allah'ın isim ve sıfatlarını bildirerek Allah'a (c.c.) imana davet eder. İnsanın yaratılışına, evrendeki mükemmel işleyişe, kâinattaki hiç bir şeyin tesadüfen oluşmadığına dikkat çekerek insanları Allah'a (c.c.) şükretmeye çağırır. • Kur'an-ı Kerim, Müslümanlara dünya ve ahiret hayatına dair pek çok konuyu açıklayan bir kitaptır. • Kur'an, insanların bilmeleri ve anlamaları gereken konuları açıklamıştır. İman ve ibadet esasları, kıssalar, ahlaki değerler, sosyal hayata dair düzenlemeler Kur'an'ın açıkladığı konulardandır. • Kur'an-ı Kerim, insanı düşünmeye ve aklını kullanmaya yöneltir. İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği akıllı ve düşünebilen bir varlık olmasıdır. Öğretmen bu bilgileri verdikten sonra kitapta bulunan "Yazalım" ve "Bulalım" etkinliklerini öğrencilerle birlikte yapar. Bu etkinliklerden sonra öğretmen öğrencilere "Şimdi sizlerle beraber hikâye tamamlama çalışması yapacağız" der ve ekler; "Sevgili öğrenciler, sizin için bir hikâye hazırladım. Ancak hikâyemiz henüz bitmedi. Sizin bu yarım kalan hikâyeyi Kur'an-ı Kerim'in temel özelliklerini düşünerek tamamlamanızı istiyorum." der. Hikâye: 8. sınıf öğrencisi olan Ali her zamanki gibi okula giderken geç kaldığı için kahvaltısını evde yapamamış, yolda giderken simit yiyip meyve suyunu içerek hızlıca okula koşuyordu. Meyve suyu bitince kutusunu yola fırlatmıştı. Ders başladıktan sonra sınıfa giren Ali, arkadaşlarının dikkatini dağıtmıştı. Sınıfta da arkadaşları tarafından pek sevilmeyen Ali, görev ve sorumluluklarını da yerine getirmiyordu. Ders zili çaldığında okul müdürü, yanında okula yeni kayıt yaptıran Furkan isimli öğrenci ile Alilerin sınıfa gelir ve "Yeni sınıf arkadaşınız Furkan'la tanışın." der. Zaten sınıfta arkadaşı olmayan Ali, sınıfa yeni gelen Furkan ile tanışıp arkadaş olur. Furkan Ali'nin hayatını olumlu yönde etkiler. (Hikâyeyi tamamlayınız)

ÖZGEÇMİŞ

Emine KARTIN, ... yılında’da doğdu. İlkokul ve Ortaokulu Kayseri Melikgazi İlçesinde Hayriye Dabanoğlu İlkokulu’nda okudu. Kayseri Anadolu İmam Hatip Lisesi’nden 2009’da mezun oldu. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlahiyat Önlisans Programı ve İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uzaktan Öğretim Lisans Tamamlama Programından (İLİTAM) mezun olarak lisans eğitimini tamamladı. Öğretmenlik görevine 2015 yılında Sivas’ta başladı. 2018 yılından beri Diyarbakır Selahaddin Eyyübi Anadolu Lisesi’nde mesleğine devam etmektedir. 2019’ da Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda lisansüstü eğitime başladı. Evli ve bir çocuk annesidir.

Yayınlar

Kaya, Fatih - Kartın, Emine. “DKAB Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebî Türlerin Kullanım Durumu”. *Mavi Atlas* 9 / 2 (Ekim 2021): 47-60.
<https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.980562>